

**T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı**

Adiviye KOÇ

ABBAS SAYAR'IN ROMANLARINDA YOZGAT AĞZI

Yüksek Lisans Tezi

**Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Erdem SARIKAYA**

YOZGAT- 2017

**T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı**

Adiviye KOÇ

ABBAS SAYAR'IN ROMANLARINDA YOZGAT AĞZI

Yüksek Lisans Tezi

**Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Erdem SARIKAYA**

YOZGAT- 2017

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı 80110513014 numaralı öğrencisi Adiviye KOÇ' un hazırladığı "Abbas Sayar'm Romanlarında Yozgat Ağzı" başlıklı Yüksek Lisans Tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Eğitim-öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 30/10/2017 Pazartesi günü saat 11:00'da yapılmış, tezin onayına ÖY-ÇOKLLTĞU / OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Hatice ÖZDİL

Üye : Yrd. Doç. Dr. Erdem SARIKAYA

Üye : Yrd. Doç. Dr. Gülşah HALICI

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun **3 0 / 1 0 / 2 0 1 7** tarih ve **03** sayılı kararı ile onaylanmıştır.

30/10/2017

Doç. Dr. Yaşar TÜRK BEN
Enstitü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans olarak sunduğum “Abbas Sayar’ın Romanlarında Yozgat Ağzı” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30/10/2017

Adiviye KOÇ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	XIII
ABSTRACT.....	XIV
ÖNSÖZ.....	XV
KISALTMALAR	XVI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YOZGAT İLİNİN ÖZELLİKLERİ

1.1. YOZGAT'IN TARİHİ.....	3
1.2. YOZGAT'IN COĞRAFYASI	4
1.3. YOZGAT'IN NÜFUSU.....	4
1.4. YOZGAT'IN KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ.....	5
1.5. YOZGAT'TA EĞİTİM	6
1.6. YOZGAT'IN EKONOMİSİ.....	6

İKİNCİ BÖLÜM

ABBAS SAYAR'IN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ROMANLARI

2.1. ABBAS SAYAR'IN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ	8
2.2. ABBAS SAYAR'IN ROMANLARI	11
2.2.1. Yılkı Atı.....	11
2.2.1.1. Romanın Özeti	11
2.2.2. Can Şenliği.....	11
2.2.2.1. Romanın Özeti	12
2.2.3. Çelo.....	12
2.2.3.1. Romanın Özeti	12
2.2.4. Anılarda Yumak Yumak.....	13
2.2.4.1. Romanın Özeti	13
2.2.5. Dik Bayır.....	13
2.2.5.1. Romanın Özeti	14

2.2.6. El Eli Yur El De Yüzü	14
2.2.6.1. Romanın Özeti	14
2.2.7. Tarlabası Salkım Saçak.....	15
2.2.7.1. Romanın Özeti	15

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SES VE ŞEKİL BİLGİSİ

3.1. SES BİLGİSİ.....	16
3.1.1. Ses Olayları.....	16
3.1.1.1. Ünlüler	16
3.1.1.1.1. Ünlü İncelmesi	16
3.1.1.1.1.1. a>e.....	16
3.1.1.1.1.2. ı>i:.....	17
3.1.1.1.1.3. o>ö	17
3.1.1.1.1.4. u>ü	17
3.1.1.1.2. Ünlü Kalınlaşması	17
3.1.1.1.2.1. e>a.....	17
3.1.1.1.2.2. e>â.....	18
3.1.1.1.2.3. i>ı.....	18
3.1.1.1.2.4. ö>o	19
3.1.1.1.2.5. ü>u	19
3.1.1.1.3. Ünlü Daralması.....	19
3.1.1.1.3.1. a>i	19
3.1.1.1.3.2. a>ı	19
3.1.1.1.3.3. a>ü	19
3.1.1.1.3.4. e>ü	19
3.1.1.1.3.5. e>i	20
3.1.1.1.3.6. ö>u	20
3.1.1.1.3.7. o>u	20
3.1.1.1.3.8. ö>ü	20
3.1.1.1.4. Ünlü Genişlemesi	20
3.1.1.1.4.1. i>a:	20
3.1.1.1.4.2. ı>u	21
3.1.1.1.4.3. i>ü	21

3.1.1.1.4.4. i>e	22
3.1.1.1.4.5. u>a	22
3.1.1.1.4.6. u>o	22
3.1.1.1.4.7. ü>o	23
3.1.1.1.4.8. ü>ö	23
3.1.1.1.5. Ünlü Yuvarlaklaşması	23
3.1.1.1.5.1. a>o	23
3.1.1.1.5.2. e>ö	24
3.1.1.1.5.3. i>u	24
3.1.1.1.6. Ünlü Düzleşmesi	24
3.1.1.1.6.1. o>a	24
3.1.1.1.6.2. u>ı	24
3.1.1.1.6.3. u>i	25
3.1.1.1.6.4. ü>i	25
3.1.1.1.7. Ünlü Düşmesi	25
3.1.1.1.7.1. Kelime Başında Ünlü Düşmesi	25
3.1.1.1.7.2. Kelime Ortasında Ünlü Düşmesi.....	25
3.1.1.1.7.3. Kelime Sonunda Ünlü Düşmesi	26
3.1.1.1.8. Ünlü Türemesi	26
3.1.1.1.8.1. Kelime Başında Ünlü Türemesi	26
3.1.1.1.8.2. Kelime Ortasında Ünlü Türemesi.....	27
3.1.1.1.8.3. Kelime Sonunda Ünlü Türemesi	28
3.1.1.2. Ünlü Uyumları.....	28
3.1.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu	28
3.1.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	30
3.1.2. Ünsüz Olayları	31
3.1.2.1.Ünsüz Değişimi	31
3.1.2.1.1. Tonlulaşma	31
3.1.2.1.1.1. ç>c.....	32
3.1.2.1.1.2. k>g	32
3.1.2.1.1.3. p>b	33
3.1.2.1.1.4. s>z.....	33
3.1.2.1.2. Tonsuzlaşma	34
3.1.2.1.2.1. b>p	34

3.1.2.1.2.2. c>ç.....	34
3.1.2.1.2.3. d>t.....	34
3.1.2.1.2.4. g>k.....	35
3.1.2.1.3. Sızıcılaşma.....	35
3.1.2.1.3.1. ğ>y.....	35
3.1.2.1.3.2. h>y.....	35
3.1.2.1.3.3. k>h.....	35
3.1.2.1.3.5. m>n.....	36
3.1.2.1.3.6. n>m.....	36
3.1.2.1.3.7. r>l.....	36
3.1.2.1.3.8. ş>ç.....	37
3.1.2.1.3.9. v>ğ.....	37
3.1.2.1.3.10. y>n.....	37
3.1.2.1.4. Akıcılaşma.....	37
3.1.2.1.4.1. b>m.....	37
3.1.2.1.4.2. h>m.....	37
3.1.2.1.4.3. l>m.....	37
3.1.2.1.4.4. n>l.....	37
3.1.2.1.4.5. n>r.....	38
3.1.2.1.5. Süreksizleşme.....	38
3.1.2.1.5.1. j>c.....	38
3.1.2.1.5.2. s>c.....	38
3.1.2.1.6. Diğer Ünsüz Değişmeleri.....	38
3.1.2.1.6.1. b>f:.....	38
3.1.2.1.6.2. b>h.....	38
3.1.2.1.6.3. b>v.....	38
3.1.2.1.6.4. f>p.....	38
3.1.2.1.6.5. f>v.....	38
3.1.2.1.6.6. h>f.....	38
3.1.2.1.6.7. h>k.....	39
3.1.2.1.6.8. k>v.....	39
3.1.2.1.6.9. n>d.....	39
3.1.2.1.6.10. s>ş.....	39
3.1.2.1.6.11. t>s.....	39

3.1.2.1.6.12. v>b	39
3.1.2.1.6.13. v>f.....	39
3.1.2.1.6.14. y>ğ	39
3.1.2.1.6.15. z>s:.....	40
3.1.2.2. Ünsüz Düşmesi	40
3.1.2.2.1. Kelime Başında Ünsüz Düşmesi	40
3.1.2.2.2. Kelime Ortasında Ünsüz Düşmesi	40
3.1.2.2.3. Kelime Sonunda Ünsüz Düşmesi	41
3.1.2.3. Ünsüz İkizleşmesi.....	41
3.1.2.4. Ünsüz Türemesi.....	42
3.1.2.4.1. Kelime Başında Ünsüz Türemesi	42
3.1.2.4.2. Kelime Ortasında Ünsüz Türemesi	43
3.1.2.4.3. Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi	45
3.1.2.5. Sedahlılaşma (Yumuşama).....	45
3.1.2.6. Metatez (Göçüşme)	46
3.2. ŞEKİL BİLGİSİ.....	47
3.2.1. Yapım Ekleri.....	47
3.2.1.1. İsimden İsim Yapım Eki.....	48
3.2.1.1.1. Aitlik Eki	48
3.2.1.1.1.1. “+CI, +CU”:	49
3.2.1.1.1.2. “+daş”:	49
3.2.1.1.1.3. “+gil”:	50
3.2.1.1.1.4. “+II, +IU”:	50
3.2.1.1.1.5. “+IİK, +IUK”:	51
3.2.1.1.1.6. “+sal,+sul”:	51
3.2.1.1.1.7. “+sIz, +sUZ”:	51
3.2.1.2. Fiilden İsim Yapım Eki	52
3.2.1.2.1. “-AcAk”	52
3.2.1.2.2. “-eç”	52
3.2.1.2.3. “-at”	52
3.2.1.2.4. “-ga”	52
3.2.1.2.5. “-GI, -GU”	53
3.2.1.2.6. “-geç”	53
3.2.1.2.7. “-Gın, -gun”	53

3.2.1.2.8. “-ı, -U”	54
3.2.1.2.9. “-İcİ, -UcU,”	54
3.2.1.2.10. “-İk, -Uk, -k, -ek”	54
3.2.1.2.11. “-in, -ün”	55
3.2.1.2.12. “-inç, -unç,”	56
3.2.1.2.13. “-İş, -uş”	56
3.2.1.2.14. “-lı”	57
3.2.1.2.15. “-lık”	57
3.2.1.2.16. “-mA”	57
3.2.1.2.16. “-tı”	57
3.2.1.2.1. Çekimsiz Fiiller (Eylemsi):	58
3.2.1.2.2. Sıfat-Fiiller	58
3.2.1.2.2.1. “-An”	58
3.2.1.2.2.2. “-AcAk”	59
3.2.1.2.2.3. “-Dİk, -DUk”	59
3.2.1.2.2.4. “-mİş, -mUş”:	60
3.2.1.2.3. İsim-Fiiller	60
3.2.1.2.3.1. “-mA”	61
3.2.1.2.3.2. “-mAk”	61
3.2.1.2.3.3. “-İş”:	62
3.2.1.2.4. Zarf Fiiller	62
3.2.1.2.4.1. “-A”	62
3.2.1.2.4.2. “-AlI”	62
3.2.1.2.4.3. “-ArAk”	63
3.2.1.2.4.4. “-dUkçA, -tıkça”	63
3.2.1.2.4.5. “-IncA, -UncA”	64
3.2.1.2.4.6. “-p; -(y)Ip, -(y)Up”	64
3.2.1.2.4.7. “-ken”:	65
3.2.1.2.4.8. “-mAdAn”	65
3.2.1.3. İsimden Fiil Yapım Eki	66
3.2.1.3.1. “+A”	66
3.2.1.3.2. “+Ar”	66
3.2.1.3.3. “+DA”	67
3.2.1.3.4. “+I”	67

3.2.1.3.5. “+IA”	67
3.2.1.3.6. “+IA _n ”	68
3.2.1.3.7. “+IAş”	68
3.2.1.3.8. “+n”	69
3.2.1.3.9. “+se”:-	69
3.2.1.3.10. “+sün”	69
3.2.1.3.11. “+tir”	70
3.2.1.3.12. “-k”	70
3.2.1.4. Fiilden Fiil Yapım Eki	70
3.2.1.4.1. “-AIA-”	70
3.2.1.4.2. “-Dİr-, -DUr-”	70
3.2.1.4.3. “-el-, -İl-, -Ul-, -I-”	71
3.2.1.4.4. “-le”	72
3.2.1.4.5. “-n-, -In-, -Un-”	72
3.2.1.4.6. “-mA-”	72
3.2.1.4.7. “-ş-, -İş-, -Uş-”	73
3.2.1.4.8. “-r-, -Ar-, -Ir-”	74
3.2.1.4.9. “-sa-”	74
3.2.1.4.10. “-t-, -üt-”	74
3.2.2. Çekim Ekleri	75
3.2.2.1. İsim Çekim Ekleri	75
3.2.2.1.1. İsmın Durumları	75
3.2.2.1.1.1. İlgi Durumu	75
3.2.2.1.1.1.1. “+(n)In, +(n)Un; +(y)in”	75
3.2.2.1.1.2. Belirtme Durumu	76
3.2.2.1.1.2.1. “+nI, +nU”	77
3.2.2.1.1.2.2. “+(y)I, +(y)U”	77
3.2.2.1.1.3. Yönelme Durumu	78
3.2.2.1.1.3.1. “+(y)A, +(n)A”:-	78
3.2.2.1.1.4. Bulunma Durumu	80
3.2.2.1.1.4.1. +DA:	80
3.2.2.1.1.5. Ayrılma Durumu	81
3.2.2.1.1.5.1. +DAn:	81
3.2.2.1.1.6. Vasıta Durumu	81

3.2.2.1.1.6.1. “+IA”:	82
3.2.2.1.1.6.2. “+IAn”:	82
3.2.2.1.1.6.3. “+InAn, +unan”:	82
3.2.2.1.1.7. Eşitlik Durumu.....	83
3.2.2.2. Fiil Çekim Ekleri.....	83
3.2.2.2.1. Fiillerde Kişi Ekleri	83
3.2.2.2.1.1. Birinci Teklik Kişi:	84
3.2.2.2.1.2. İkinci Teklik Kişi:	85
3.2.2.2.1.3. Üçüncü Teklik Kişi:	85
3.2.2.2.1.4. Birinci Çokluk Kişi:	86
3.2.2.2.1.5. İkinci Çokluk Kişi:	86
3.2.2.2.1.6. Üçüncü Çokluk Kişi:	87
3.2.2.2.2. Fiilde Zaman.....	87
3.2.2.2.2.1. Bildirme Kipleri	87
3.2.2.2.2.1.1. Geniş Zaman	87
3.2.2.2.2.1.2. Geçmiş Zaman	89
3.2.2.2.2.1.2.1. Görülen Geçmiş Zaman	89
3.2.2.2.2.1.2.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman	90
3.2.2.2.2.1.3. Gelecek Zaman	91
3.2.2.2.2.1.4. Şimdiki Zaman.....	91
3.2.2.2.3.Tasarlama Kipleri	92
3.2.2.2.3.1. Gereklilik Kipi	93
3.2.2.2.3.2. Emir Kipi	93
3.2.2.2.3.3. İstek Kipi.....	94
3.2.2.2.3.4. Şart Kipi.....	94
3.2.2.2.4. Birleşik Kipler	95
3.2.2.2.5. Hikâye	95
3.2.2.2.5.1. İstek Kipinin Hikâyesi	95
3.2.2.2.5.2. Geniş Zamanın Hikâyesi.....	95
3.2.2.2.5.3. Şimdiki Zamanın Hikâyesi	96
3.2.2.2.5.4. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi.....	97
3.2.2.2.5.5. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi.....	97
3.2.2.2.5.6. Gelecek Zamanın Hikâyesi.....	97
3.2.2.2.5.6. Rivayet.....	98

3.2.2.2.5.6.1. Geniş Zamanın Rivayeti	98
3.2.2.2.5.6.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti	98
3.2.2.2.5.6.3. Gelecek Zamanın Rivayeti.....	98
3.2.2.2.4.7. Şart.....	98
3.2.2.2.4.7.1. Geniş Zamanın Şartı (olumlu)	98
3.2.2.2.4.7.2. Geniş Zamanın Şartı (olumsuz).....	99
3.2.2.2.4.7.3. Şimdiki Zamanın Şartı	99
3.2.2.2.4.7.4. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Şartı	99
3.2.2.2.4.7.5. Gelecek Zamanın Şartı.....	99

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZ VARLIĞI

4.1. TÜRÜNE GÖRE SÖZCÜKLER	100
4.1.1. Fiil.....	100
4.1.1.1. Birleşik Fiil	100
4.1.1.1.1. İsim ve Yardımcı Fiilin Birleşmesiyle Oluşanlar.....	100
4.1.1.2. Tasvir Fiilleri.....	101
4.1.1.2.1. Yeterlik Fiilleri	101
4.1.1.2.1.1. Yeterlik Fiilin Olumlusu.....	101
4.1.1.2.1.2. Yeterlik Fiilin Olumsuzu	101
4.1.1.2.2. Tezlik Fiilleri	102
4.1.1.2.3. Süreklilik Fiilleri	102
4.1.1.2.4. Uzaklaşma Fiilleri	103
4.1.1.3. Ek Fiil.....	104
4.1.1.3.1. Ek Fiilin Geniş Zamanı	104
4.1.1.3.2. Ek Fiilin Görülen Geçmiş Zamanı	104
4.1.1.3.3. Ek Fiilin Duyulan Geçmiş Zamanı.....	105
4.1.1.3.4. Ek Fiilin Şartı	105
4.1.1.4. Fiilde Çatı	106
4.1.1.4.1. Öznesine Göre Çatı	106
4.1.1.4.1.1. Etken Fiiller	106
4.1.1.4.1.2. Edilgen Fiiller	107
4.1.1.4.3. Dönüşlü Fiiller	108
4.1.1.4.4. İşteş Fiiller	108

4.1.1.4.5. Ettirgen Fiiller.....	108
4.1.1.4.2. Nesnesine Göre Çatı.....	109
4.1.1.4.2.1. Geçişli Fiiller	109
4.1.1.4.2.2. Geçişsiz Fiiller	110
4.1.2. İsim	110
4.1.2.1. İyelik Ekleri.....	110
4.1.2.1.1. I. Teklik Kişi İyelik Eki.....	111
4.1.2.1.2. II. Teklik Kişi İyelik Eki	111
4.1.2.1.3. III. Teklik Kişi İyelik Eki	112
4.1.2.1.4. I. Çokluk Kişi İyelik Eki	112
4.1.2.1.5. II. Çokluk Kişi İyelik Eki	113
4.1.2.1.6. III. Çokluk Kişi İyelik Eki.....	113
4.1.2.2. Soru Eki.....	114
4.1.3. Sıfat.....	115
4.1.3.1. Niteleme Sıfatları	115
4.1.3.2. Belirtme Sıfatları.....	116
4.1.3.2.1. İşaret Sıfatı	116
4.1.3.2.2. Sayı Sıfatı	117
4.1.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları.....	117
4.1.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları.....	117
4.1.3.2.2.3. Üleştirme Sıfatları.....	118
4.1.3.2.2.4. Kesirli Sayı Sıfatları.....	118
4.1.3.3. Belirsizlik Sıfatı	118
4.1.3.4. Soru Sıfatları	119
4.1.3.5. Sıfat Tamlaması	120
4.1.3.6. Aitlik Eki.....	120
4.1.3.7. Sıfatlarda Karşılaştırma.....	120
4.1.3.8. Sıfatlarda Pekiştirme	121
4.1.4. Zamirler	122
4.1.4.1. Şahıs Zamirleri	122
4.1.4.2. Dönüşlülük Zamirleri	123
4.1.4.3. İşaret Zamirleri.....	124
4.1.4.4. Aitlik Zamirleri	124
4.1.4.5. Belirsizlik Zamirleri	125

4.1.4.6. Soru Zamirleri	126
4.1.5. Zarf.....	127
4.1.5.1. Yer - Yön Zarfları	127
4.1.5.2. Zaman Zarfları	127
4.1.5.3. Durum Zarfları	128
4.1.5.4. Azlık-Çokluk Zarfları.....	129
4.1.5.5. Soru Zarfı	129
4.1.6. Bağlaçlar	130
4.1.6.1. İşlevlerine ve Cümledeki Yerlerine Göre Bağlaçlar	130
4.1.6.1.1. Sıralama Bağlaçları	130
4.1.6.1.2. Denkleştirme-Karşılaştırma-Seçme Bağlaçları	131
4.1.6.1.3. Pekiştirme Bağlaçları	131
4.1.6.1.4. Nöbetleşme Bağlaçları	132
4.1.6.2. Cümle Bağlayıcısı Niteliğindeki Bağlaçlar.....	133
4.1.6.2.1. “Açıklama” Bildiren Cümle Bağlayıcıları.....	133
4.1.6.2.2. “Sonuç” Bildiren Cümle Bağlayıcıları	133
4.1.6.2.3. “Üsteleme” Bildiren Cümle Bağlayıcıları.....	134
4.1.6.2.4. “Zıtlık” Bildiren Cümle Bağlayıcıları	134
4.1.6.2.5. Daha Başka İşlevlerle Kullanılan Cümle Bağlayıcıları.....	135
4.1.7. Edat	135
4.1.7.1. Son Çekim Edatları	135
4.1.7.1.1. Gibi, emsal.....	135
4.1.7.1.2. İçin, üzere	136
4.1.7.1.3. İle.....	136
4.1.7.1.4. Yana.....	137
4.1.7.1.5. Kadar	137
4.1.7.1.6. Beri	138
4.1.7.1.7. Göre	138
4.1.7.1.8. Diye	138
4.1.7.1.9. Birlikte.....	139
4.1.7.1.10. Gayri.....	139
4.1.8. Ünlemler	139
4.1.8.1. Nitelik ve Görevleri Bakımından Ünlemler.....	140
4.1.8.1.1. İçe Dönük Ünlemler	140

4.1.8.1.2. Dışa Dönük Ünlemler.....	140
4.1.8.1.3. Seslenme Ünlemleri	140
4.1.8.1.4. Gösterme Ünlemleri	141
4.1.8.1.5. Sorma Ünlemleri	141
4.1.8.1.6. Cevap Ünlemleri.....	142
4.1.8.1.7. Ses Yansımali (Ses Taklidi) Ünlemler	142
4.2. İKİLEME	142
SONUÇ.....	144
KAYNAKÇA	148
ÖZGEÇMİŞ.....	150

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ABBAS SAYAR'IN ROMANLARINDA YOZGAT AĞZI

Adiviye KOÇ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Erdem SARIKAYA

2017-Sayfa 142+XIII

“Abbas Sayar’ın romanlarında Yozgat Ağızı” isimli bu çalışmayla Yozgat ağzının standart Türkçe ile ortak ve farklı yönlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Bu tez Abbas Sayar’ın romanlarının ağız özellikleri bakımından incelenmesini içermektedir. Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler: Bölgenin Özellikleri, Abbas Sayar’ın Hayatı, Edebî Kişiliği ve Romanları, Ses Bilgisi ve Şekil Bilgisi, Söz Varlığı bölümleridir. Çalışmada ilk önce Abbas Sayar’ın yedi romanı okunmuş ve okuma esnasında Yozgat ağzına ait kelime ve kelime grupları tespit edilmiştir. Tespit edilen bu kelime ve kelime grupları daha sonra ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığı bakımından incelenmiştir. Çalışmanın ilk bölümü bölgenin özelliklerini içermektedir. Bu bölümde Yozgat ilinin tarihi, coğrafi özellikleri, ekonomik durumu, nüfus durumu yer almaktadır. İkinci bölümde Abbas Sayar’ın hayatı, edebî kişiliği ve roman özetleri verilmiştir. Ses bilgisi bölümünde yöre ağzında tespit edilen ses uyumları ve ses değişiklikleri; Şekil bilgisi bölümünde ise kelime çekimi üzerinde durulmuştur. Söz varlığı bölümünde ise kelime türleri incelenmiştir. Sonuç bölümünde dikkat çeken ağız özellikleri gösterilmiştir.

Çalışma esnasında faydalanılan kaynaklar kaynakça bölümünde belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Abbas Sayar, Yozgat, Ağız

ABSTRACT

Master of Science

LOCAL DİALECT OF YOZGAT İN ABBAS SAYAR’S NOVAL

Adiviye KOÇ

Supervisor: Assoc. Yrd. Doç. Dr. Erdem SARIKAYA

2017-Pages: 142+XIII

The name of this thesis is “Local dialect of Yozgat in Abbas Sayar’s noval.” The aim of this studying is indicating of common and different trait between local dialect of Yozgat and standart Turkish.

This thesis contain checkover of dialect characteristic of Abbas Sayar’s noval. The studying is compose of four divisions. These divisions are local features, phonetic guide-grammar, vocabulary and conclusion. In this studying firstly, seven novals of Abbas Sayar are read and words and Word groups related with Yoazgat local dialect are identified during reading. Then these described words and Word groups are examined with regard to phonetic guide-grammar and vocabulary. First devision of thesis involve local features. In this chapter history of Yozgat province, geographical and economic conditions and population situation take part. In phonetic guide chapter dwelled on consonence and sound change on local dialect. In grammar chapter, investigated for vocabulary and Word types. In conclusion chapter conspicuous dialect features are demonstrated.

Sources are predicated in bibliography.

Key words: Abbas Sayar, Yozgat, Ağız

ÖNSÖZ

Ağız alanında çalışmalar 19. yüzyılın ortalarında başlamıştır ve günümüzde de devam etmektedir. Bu konuda birçok çalışma yapılmıştır ve bu çalışmalar Türkçe'nin zenginliğini göstermesi bakımından önemlidir. Teknolojinin gelişmesi, okuryazar oranının artması bölgelerin ağız özelliklerinin yok olmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle, bu çalışmaların önemi daha da artmaktadır.

Abbas Sayar 1950'lerde roman türünde eserler vermeye başlamıştır. İlk romanı "Yılkı Atı"dır. Bu romanından sonra "Çelo, Can Şenliği, Dik Bayır, Tarlabası Salkım Saçak, Anılarda Yumak Yumak, El Eli Yur El De Yüzü" isimli romanlarını yazmıştır. Eserlerinde genellikle Orta Anadolu'yu anlatmıştır. Abbas Sayar'ın eserleri köy edebiyatı alanında yazılmış eserlerdir. Abbas Sayar, memleketinin Yozgat olması sebebiyle eserlerinde Yozgat ağzını kullanmıştır.

Bu çalışmada Abbas Sayar'ın romanlarında Yozgat ağzı incelenmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi okuryazar oranının artması ile bölgelerin ağız özellikleri kaybolmaktadır. Yapılan bu çalışmayla Yozgat ağzının yazı diliyle ortak ve farklı yönleri ortaya koyulurken, Yozgat ağız özelliklerinin kaybolmadan yazıya geçirilmesi amaçlanmıştır.

Yozgat'ın bazı ilçelerinin ağız araştırması yapılmıştır, fakat ağız araştırması yapılmayan bölgeleri de vardır. Biz de bu çalışmamızda Abbas Sayar'ın romanlarında Yozgat ağzını ele aldık. Yozgat ağzının seçilmesinde memleketimin Yozgat olması etkili olmuştur. Bu çalışma derleme yöntemi ile hazırlanmamıştır. Yazılı metinler üzerinden yapılması sebebiyle kelimelerin telaffuzları tespit edilememiştir. Çalışmamızda Yozgat ağzındaki kelimelerin farklılıkları ortaya koyulurken Türk Dil Kurumunun Türkçe sözlüğünü ve yazım kılavuzunu esas aldık.

Çalışmaya ilk önce Yrd. Doç. Dr. Ümit Eker ile başladık fakat Ümit Eker'in farklı bir üniversiteye geçmesi sebebiyle yerine danışmanım olarak atanan Yrd. Doç. Dr. Erdem Sarıkaya ile devam ettik. Çalışma boyunca desteğini esirgemeyen her iki hocama, manevi desteklerinden dolayı aileme teşekkür ederim.

Adiviye KOÇ

Yozgat - 2017

KISALTMALAR

AYY : Anılarda Yumak Yumak

CŞ : Can Şenliği

Ç : Çelo

DB : Dik Bayır

EY EY : El Eli Yur El De Yüzü

MÖ : Milattan Önce

TSS : Tarlabası Salkım Saçak

YA : Yılkı Atı

s. : Sayfa

GİRİŞ

Bu çalışmada, Abbas Sayar'ın yazmış olduğu romanlarda geçen Yozgat ağzına ait kelime ve kelime gruplarının, ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığı bakımından incelemesi yapılmıştır. İncelemeler doğrultusunda Yozgat ağzının dil bilgisi özelliklerinin ve söz varlığının ortaya koyulması amaçlanmıştır.

Gramer özellikleri incelenirken Zeynep Korkmaz, Tahsin Banguoğlu, Muharrem Ergin, Ahmet Bican Ercilasun'un gramer kitapları esas alınmıştır. Bunların yanı sıra daha önce hazırlanmış olan Yozgat yöresi ağız tezleri ve komşu illerin ağız araştırmaları üzerine hazırlanan tezlerden de faydalanılmıştır.

Bu çalışma derleme yöntemi ile hazırlanmamıştır. Bu sebeple diğer ağız araştırmalarında olduğu gibi kaynak kişi bulma, ses kaydı yapma, çeviri yazı, ses kaydının yazıya geçirilmesi gibi yöntemler kullanılmamıştır. Derleme yöntemi ile hazırlanmaması, elimizde hazır metinlerin bulunmasından dolayı işimizi kolaylaştırmıştır. Fakat kelimelerin söyleniş özellikleri tespit edilememiştir.

Abbas Sayar'ın Romanlarında Yozgat Ağızı adını verdiğimiz bu çalışmada, "Anılarda Yumak Yumak, El Eli Yur, El De Yüzü, Tarla Başı Salkım Saçak, Can Şenliği, Yılkı Atı, Çelo, Dik Bayır" isimli yedi roman tek tek okunup Yozgat ağzına ait olan sözcük ve söz öbekleri tespit edilip kelimeler, atasözü ve deyimlerin altları çizilmiştir. Belirlenen bu kelimelerin gramer konuları bakımından tek tek fişlemeleri yapılmıştır. Tespit edilen bu kelimeler ses ve şekil bilgisi açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. İncelemeler esnasında vurgu yapılmak istenen konu doğrultusunda bazı ses ve kelimeler altı çizili olarak koyu renkle yazılmıştır. Yozgat ağzının yazı dili ile ortak ve farklı yönlerini ortaya çıkarmak amaçlandığı için kelimeler belirlenirken bu iki özellik de dikkate alınmış, yazı dilinden farklı olan kelime ve kelime gruplarına daha çok yer verilmiştir. Kelimeler değerlendirilirken ilk önce gramer konularına atıflar yapılmıştır. Daha sonra örnekler verilmiş, örneklerden sonra ise Yozgat ağızı için yorumlara yer verilmiştir.

Bu araştırmada Bölgenin Özellikleri, Abbas Sayar'ın Hayatı, Edebî Kişiliği ve Romanları, Ses Bilgisi ve Şekil Bilgisi, Söz Varlığı başlıklı dört bölüm vardır.

Bölgenin Özellikleri bölümünde Yozgat; tarihi, coğrafi özellikleri, ekonomik durumu, nüfus durumu bakımından ele alınmıştır. İkinci bölümde Abbas

Sayar'ın hayatı, edebî kişiliği ve romanları bölümünde, Abbas Sayar'ın doğumundan ölümüne kadarki geçirdiği süreç, edebî hayatı ve incelenilen romanlarının özetleri verilmiştir. Ses bilgisi ve şekil bilgisi bölümünde kelimeler, ünlü ve ünsüz olayları, kalınlık-incelik uyumu, düzlük-yuvarlaklık uyumu, yapım ekleri ve çekim ekleri açısından incelenirken; söz varlığı bölümünde kelime türleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Çekim ekleri kısmında, İsmi Durumları ve Fiillerde Kip ve Şahıs Ekleri değerlendirildiği için İsim ve Fiil konularında bu konulara tekrar yer verilmemiştir. Çekimsiz Fiiller ise Fiilden İsim Yapım Ekleri içerisinde yer almaktadır.

Sonuç bölümünde ise adı geçen romanlardan yola çıkarak bölge ağzı hakkında varılan sonuçlar yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YOZGAT İLİNİN ÖZELLİKLERİ

1.1. Yozgat'ın Tarihi

Anadolu'nun en eski yerleşim merkezlerinden biri Yozgat'tır. Sorgun ilçesinde "Alişar Höyüğü"nde yapılan kazılarda MÖ 3000 yıllarına ait eserler bulunmuştur.

Orta Anadolu Bölgesi'ni kendilerine yurt edinen Hititlerin ilk yerleşim yerlerinden biri Yozgat olmuştur. Yozgat merkez köylerinden Büyüknefes, Dambasan, Gündoğdu köyleri ve Sorgun'a bağlı Kerkenes Kalesi, Boğazlıyan ilçesine bağlı Çalapverdi bölgelerinde yapılan kazılar sonucunda Hititlerin izlerine ulaşılmıştır.

"MÖ 2000-1500 yılları arasında kurulan ve merkezi Yozgat sınırları içerisindeki Hattuşaş olan Hititlerin hâkimiyetinden sonra yöre, MÖ 1200'lerde Deniz Hakları istilasının ardından Friglerin hâkimiyetine girmiştir." MÖ 7. yüzyılın başlarında Kimmerler tarafından saldırıya uğramıştır. MÖ 6. yüzyılda Lidya Krallığı'na bağlanmış daha sonra Persler ve MÖ 4. yüzyılda da Makedonyalılar ele geçirmiştir. MÖ 3. yüzyılın başlarında bölgenin güney kısmı kısa bir süre Kapadokya Krallığının hâkimiyeti altında kalmıştır. Daha sonra, Anadolu'yu istila eden Kelt kabilelerinden biri olan Galatların yerleştiği Galatya'nın bir parçası haline gelmiştir. Bundan dolayı "Galatların ata yurdu" olarak da bilinir. MÖ 2. yüzyılın başlarında kurulan Galatya Krallığı bir süre Pergamon (Bergama) Krallığı ile Pontus Krallığına bağlı kalmış ve MÖ 85'te Roma'nın koruması altına girmiştir. (İvgin, Turhan ve Ünal, 2009, s. 11)

Yozgat, Cumhuriyet öncesinde kurulan altmış ilden biridir. Başlangıçta; Merkez, Akdağmadeni ve Boğazlıyan kaza merkezleridir. İl, uzun süre "Bozok" adını taşımıştır. "Yozgat" adını 25 Haziran 1927 tarihinde Yozgat milletvekili Süleyman Sırrı İçöz'ün teklifi ile almıştır. Sorgun'un ilçe olması üzerine merkez ile birlikte ilçe sayısı dört olmuştur (1928). Bu dönemde Yozgat'ın dört ilçesi ve 10'u nahiye olan toplam 636 yerleşim yeri bulunmaktadır. Kurulan yeni ilçelerle ilçe sayısı merkez dâhil olmak üzere 9 olmuştur. Sırasıyla bu ilçeler; Merkez, Akdağmadeni, Boğazlıyan, Sorgun, Çekerek, Şefaati, Sarıkaya,

Çayıralan, Yerköy. 1990 yılında bir kanun çıkarılmış ve bu kanunla Aydıncık, Çandır, Saraykent, Kadışehri ve Yenifakılı da ilçe olmuştur. Böylece ilçe sayısı merkez ilçeyle birlikte 14'e yükselmiştir (İvgin vd. 2009 s. 14).

1.2. Yozgat'ın Coğrafyası

Yozgat ili İç Anadolu Bölgesi'nin Orta Kızılırmak Bölümü'nde yer almaktadır. İlin yüzölçümü 14.123 km'dir. Yozgat, doğuda Sivas, güneyde Kayseri ve Nevşehir, batıda Kırıkkale ve Kırşehir, kuzeyde ise Çorum, Amasya ve Tokat illeri ile komşudur. İl, Doğu Anadolu ve Batı Anadolu ile Akdeniz ve Karadeniz bölgelerini birbirine bağlayan geçiş yolları üzerindedir. Bu sebeple Doğu ve Batı kültürlerinin kaynaştığı bir geçiş yolu özelliği taşımaktadır (Peker, 1997, s.3). Yozgat, bölgenin en geniş platolarından biri olan Bozok Platosu üzerinde yerleşmiştir. İlde en geniş yer kaplayan bir diğer yeryüzü şekli dağlardır. İldeki en önemli dağlar Akdağlar'dır. Yozgat'ta karasal iklim özellikleri görülmektedir. Doğal bitki örtüsü bozkırlardır (Erselcan, 2009, s.168).

1.3. Yozgat'ın Nüfusu

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 31.12.2015 tarihinde yayınlanan adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre Yozgat nüfusu 419 440'tır ve 81 il içinde nüfus büyüklüğü sıralamasında 46. sırada yer almaktadır. Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre Yozgat'ın nüfusu her geçen yıl azalmaktadır. İl, nüfus yoğunluğu sıralamasında Türkiye ortalamasının altındadır. Nüfus yoğunluğu bakımından 81 il içinde 70. sıradadır. Erkek ve kadın nüfusu sayısı birbirine çok yakındır. Toplamda nüfusun % 49,9'unu erkekler, %50,1'ini kadınlar oluşturmaktadır. Yozgat'ın nüfusu en kalabalık olan ilçesi Sorgun, nüfusu en az olan ilçesi ise Çandır'dır. Yozgat'ta ikamet edenlerin % 90'ı Yozgat nüfusuna kayıtlıdır. Yozgat nüfusuna kayıtlı olmayıp Yozgat'ta ikamet edenler arasında en çok Kırşehir, Kayseri ve Çorum illerinin nüfuslarına kayıtlı olan insanlar bulunmaktadır. En az ise Tekirdağ, Hakkâri, Şırnak nüfusuna kayıtlı vatandaş Yozgat'ta ikamet etmektedir. 31.12.2015 tarihi itibarıyla 1 157 870 kişi Yozgat nüfusuna kayıtlıdır, fakat bunların %68'i Yozgat dışında yaşamaktadır.

<https://bozoksempozyumu.bozok.edu.tr/dosya/cilt2/504-514.pdf> [09/11/2017]

1.4. Yozgat'ın Kültürel Özellikleri

1930 yılında kara ve demir yollarının yapılmasıyla hem ulaşım hem de diğer kültürlerle etkileşim kolaylaşmıştır. 1951 yılında Bulgaristan'dan Yozgat'a göçmenlerin gelmesiyle de kültürel yapıda değişimler meydana gelmiştir. Yozgat'ta 1960'lı yıllarda il dışı ve yurt dışına göçler vermiştir.

Günümüzde ili ve ilçelerini Türkiye ve dünyaya tanıtan birçok kültürel etkinlikler yapılmaktadır. Bunlardan Bazıları: Yozgat Sürmeli Festivali, Kazankaya Turizm Festivali, Aydıncık Soğan Kültür ve Sanat Festivali, Sarıkaya Millî Kültür ve Sanat Haftası, Bozhöyük Yayla Şenlikleri, Eymirli Yayla Şenliği.

Ramazan ve kurban bayramlarından bir hafta önce ev temizliği, bayramlıkların alınması, bayram için yemek ve tatlıların yapılması ile Yozgat'ta bayram hazırlıkları başlar.

Yozgat'ta al basması diye bir inanış vardır. Bu inanışa göre yeni doğum yapan kadını al basmaması için odasında bir yere kırmızı bir bez bağlanır. Bebeğin göbeği düştükten sonra okul, camii gibi çocuğun gelecekte nerede olmasını istiyorsan ona göre bir yere düşen göbek gömülür. Bebeğin ilk banyosu yaptırdıktan sonra kaşına gözüne güzel olması için sürme çekilir. Yeni doğan bebeği bazı yerlerde kırk gün evden çıkarmak doğru bulunmaz. Bebek birkaç aylık olunca babasının parası bereketli olsun diye cebinden para aldırılır. Bebeğin dişleri çıkmaya başlayınca diş hediği yapılır. Hedik, buğday, nohut, kuru fasulye, çedene karıştırılarak yapılan bir yiyecektir. Bu hediğin içine çeşitli kuruyemişler de eklenir. Diş hediği için eve komşu ve akrabalar davet edilir, hedik onlara ikram edilir ve gelen misafirler bebeğe hediyeler getirir.

Yozgat'ta oğlunu görücü usulü ile evlendirmek isteyen anneler bekar kızların olduğu evleri tek tek gezerek kendilerine uygun gelin bulurlar. Düğünler genelde Perşembe günü başlar, Pazar günü biter. Gelin, babasının evinden çıkarken varsa erkek kardeşi yoksa aileden bir erkek gelinin beline kırmızı kuşak bağlar. Gelinin evinde düğünden bir ya da iki hafta önce çeyiz asılır, asılan bu çeyizler gelen misafirlere gösterilir. Çeyiz oğlan evine giderken çeyizin koyulduğu arabanın etrafında gelinin bir akrabası üç defa ayna dolaştırır. Düğünden önce gelin genç kızlarla birlikte hamama gider, eğlenirler; damat ise gelin alınıp damat evine gelindikten sonra arkadaşları ile hamama gider. Gelin damadın evine gelince

arabandan inmez kayınvalidesi ve kayınpederi ona hediye vererek arabadan indirir. Gelin inince kötü huyları kırılınsın diye önünde çanak kırılır. Eve girerken evin kapısına yağ sürdürülür. Gelinin kucağına küçük çocuk verilir, gelin de bu çocuğa hediye verir. Çocukları çok olsun diye gelin ve damada yağda yumurta yedirilir.

Askere gidecek genç, askere gitmeden birkaç gün öncesinde yakınları tarafından yemek davetine çağırılır. Ona harçlıklar verilir. Askere gideceği gün yakınları tarafından eğlenceli bir şekilde uğurlanır.

Yozgat, on beş kadın oyunu, elliye yakın türkü, ona yakın erkek oyunu ve birçok oyun havası ile halk oyunları açısından zengin bir kültüre sahiptir. Millî oyunlarda kadın kıyafeti olarak üç etek ve fes; erkek kıyafeti olarak derme yelek, püsküllü fes, renkli gömlek ve şalvar kullanılır. Burçak Tarlası, Kunduralım, Nalinim, Feyli Turnam, Darine -Dariney, Vıy Vıy ve Madımak en çok oynanan kadın oyunlarıdır; en çok oynanan erkek oyunları ise Yozgat ağırlaması, Bopbili, Tekayak, Üçayak, Cemo, Yerli Gelin, Çekirge, Aynalı ve Kamalı'dır. Bu oyunların dışında kaşık oyunları, Çiftetelli, Asmalarda Üzüm, Keçeci Baba, Loli, Karanfilli gibi oyunlar da oynanmaktadır.

İlin, arabaşı, madımak, testi kebabı gibi yerel yemekleri vardır. Testi kebabı, Türk Patent Enstitüsüne Yozgat belediyesi tarafından "Yozgat Yöresi Yemeği" olarak tescilletirilmiştir. [C:\Users\kur\Downloads\YozgatKentTarihi_20160218165442635\(2\).pdf](C:\Users\kur\Downloads\YozgatKentTarihi_20160218165442635(2).pdf) [09/11/2017]

1.5. Yozgat'ta Eğitim

İlde bulunan Bozok Üniversitesi lisans ve yüksek lisans düzeyinde eğitim vermektedir. Bununla birlikte ilde Fen Lisesi, Yozgat Endüstri Meslek Lisesi, Anadolu Öğretmen lisesi, Turizm Otelcilik Meslek lisesi ve Anadolu lisesi vardır. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Yozgat_\(il\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Yozgat_(il)) [20/02/2017]

1.6. Yozgat'ın Ekonomisi

Yozgat ilinin ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. İlde, buğday, arpa, nohut, fasulye gibi tahıl ve baklagiller yetiştirilmektedir (Erselcan, 2009, s. 170). 2003 yılı verilerine göre Yozgat'taki koyun varlığının tamamı yerli ırktandır. Yine 2003 yılında alınan verilere göre ilde 10.401 keçi yetişmektedir ve bu keçilerin % 7,2'si tiftik keçisidir. Büyükbaş hayvanlar ise % 45,7 yerli ırk, % 14,5 kültür ırkları, % 39,8 melez ırklardan oluşmaktadır. 2003 yılı verilerine göre Yozgat'ta

130.000 ton süt üretimi, 2.021 ton kırmızı et üretimi, 50.000 adet deri üretimi, 19.000 ton yumurta üretimi ve 368 ton bal üretimi yapılmaktadır.

[C:\Users\kur\Downloads\YozgatKentTarihi_20160218165442635_\(2\).pdf](C:\Users\kur\Downloads\YozgatKentTarihi_20160218165442635_(2).pdf) [09/11/2017]

Yozgat ilinde demir, kömür, uranyum, linyit, kurşun, tuz ve kaplıca suyu gibi yeraltı kaynakları bulunmaktadır. Yozgat'ta en gelişmiş sektör gıda sanayidir. İlin bir organize sanayi bölgesi vardır. Bunun dışında küçük sanayi siteleri de mevcuttur (Erselcan, 2009, s. 171).

İKİNCİ BÖLÜM

ABBAS SAYAR'IN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ROMANLARI

2.1. Abbas Sayar'ın Hayatı ve Edebî Kişiliği

Abbas Sayar 21 Mart 1923 yılında Mehmet Latif Efendi ve İkbâl Hanım'ın sekizinci çocuğu olarak dünyaya gelir. Eğitim hayatına 1929 yılında Dumlupınar İlköğretim okulunda başlar. Abbas Sayar, ilköğretime Gazi Paşa ve Sakarya İlköğretim okullarında devam etmiştir. İlköğretimini 1934 yılında tamamlamıştır ve Yozgat Lisesi'nin ortaokul kısmına kayıt yaptırmıştır. 1941 yılında bu okuldan mezun olur. Sayar'ın ilk kez bu dönemde okul dergisinde şiirleri yayımlanmaya başlamıştır.

Abbas Sayar liseyi bitirdikten sonra Mülkiye'de hukuk eğitimi almak istemiş, ama maddi imkânsızlıklar sebebiyle bu isteğini gerçekleştirememiştir. Liseyi bitirdikten sonra bir süre Sakarya İlköğretim okulunda vekil öğretmenlik yapmıştır. Bu dönemde bir süre Yerköy'de İaşe memurluğu da yapmıştır. Bu memurluklar sonunda İskenderun'a askerlik görevi için gitmiştir. İskenderun'da iki aylık yedek subaylık eğitiminden sonra Ankara'ya geçmiş ve altı aylık yedek subaylık eğitimini burada tamamlamıştır. Sayar, Samsun Havza 56. Piyade alayında göreve başlamış ve daha sonra Amasya'ya tayin edilmiştir. 1945'te otuz üç aylık askerliğini Amasya Gümüşhacıköy'de tamamlamış Yozgat'a dönmüştür.

Mehmet Latif Efendi 1946 yılının Ocak ayında oğlu Abbas Sayar'ı şeyhinin torunu Hayrünnisa Hanımla evlendirmiştir. Abbas Sayar, evlendikten sonra kayınpederinin Fatih'teki evine yerleşmiştir. Kayınpederinin de yardımıyla İstanbul'da Deniz İşletmeleri Karaköy Tamir Atölyesinde çalışmış aynı zamanda İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne devam etmiştir. Ahmet Caferoğlu, Ali Nihat Tarlan, Mehmet Kaplan gibi hocalardan ders almıştır. Üniversiteye sadece iki buçuk yıl devam etmiştir. 1947 yılında İstanbul'da Yozgat'ın ilk yerel gazetesi olan Bozlak'ı çıkarmaya başlamıştır. Bu gazetenin yayını on üç sayı sürmüştür. Abbas Sayar aynı yıllarda Beyoğlu hayatına da girmiştir. Necip Fazıl Kısakürek ile tanışmıştır.

Elindeki parayı tüketmiş, eşini ve çocuğunu İstanbul'da bırakarak Yozgat'a dönmüştür. Sayar, memleketine dönünce kendini siyasî bir ortamın içinde bulmuştur. DP'nin Yozgat teşkilatlanmasında görev almıştır.1957 yılına kadar siyasete devam etmiş sonra siyasetten çekilmiştir.

Aylık Bozok gazetesini 1948 yılından itibaren çıkarmaya başlamıştır. Bu gazeteyi 1996'ya kadar devam ettirmiştir. Sayar, gazetecilik dışında büfe işletmeciliği, gazete bayiliği de yapmıştır. Aynı yıllarda Sekili'de çiftçilikle uğraşmıştır. "Yılkı Atı" ve "Çelo" isimli iki önemli romanını, "Memed'in Ölümü" adlı şiirini Sekili'de yaşadığı bu dönemde yazmıştır.

1950 yılında İstanbul'a dönmüştür ve bir matbaa kurmuştur. Bozok gazetesini çıkarmaya devam etmiştir. Abbas Sayar 1952 yılında tekrar Yozgat'a dönmüştür. Ara ara İstanbul'da da karısı ve çocuğuyla yaşamıştır. 1958 yılında son kez memleketi Yozgat'a dönmüştür ve 1971'e kadar da İstanbul'daki ailesinin yanına uğramamıştır.

"Yılkı Atı" romanı ile 1970 yılında TDK Roman Ödülünü kazanmıştır. 1973'te "Çelo" romanı ile TRT Roman Ödülünü, 1975'te de "Can Şenliği" romanıyla Madaralı Roman Ödülünü kazanmıştır.

Abbas Sayar 1971 yılında tekrar Yozgat'a dönmüştür. 1989'a kadar Yozgat Sayar Otelinde ve bir dönem Yozgat valisinin kendisine tahsis ettiği Çamlıkta bir odada kalmıştır. Bu yıllarda roman ve hikâye çalışmalarına devam etmiş, resimle de uğraşmıştır. Sayar, İzmir'de bir dönem Resim Öğretmenliği de yapan İlhan DüNDAR'la İzmir ve Antalya illeri başta olmak üzere bazı illerde resim sergileri açmışlardır.

1989'da Edebiyat Öğretmeni Ender Sayar ile Ayvalık'ta tanışmış, ikinci evliliğini yapmıştır ve Ayvalık'a yerleşmiştir. 12 Haziran 1999 yılında beyin kanaması sebebiyle 9 Eylül Üniversitesi Hastanesine kaldırılmış ve burada vefat etmiştir.

Abbas Sayar, ilk şiirlerini lise yıllarında kaleme almış Klasik şiirin şekil ve muhteva özelliklerinden faydalanmış ve bu yolla yeni şiirler ortaya koymuştur. *"Fakat Sayar'ın Klasik şiire yönelmesinde öncelikle sufi-meşreb bir ailede yetişmiş olmasının etkisi olduğu kanaatindeyiz. Bilindiği üzere Sayar'ın babası Mehmet Latif*

Efendi Halveti tarikatına intisap etmiş ve Şeyh Muhittin Efendi'nin müridi olmuştur. Öte yandan Sayar'ın beş dönem de olsa devam ettiği Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Ali Nihat Tarlan başta olmak üzere birçok önemli isimden ders almış olması onun Divan şiiriyle tanışmasına vesile olmuştur.”

Sayar, Divan şiirinin şekil özelliklerinden faydalanmıştır. Aruz ölçüsü ile gazeller yazmıştır.

Abbas Sayar da dîvan şairleri gibi geniş bir şekilde söz sanatlarına yer vermiştir. Sayar, dîvan şiiri ve gelenkten daha çok biçimsel anlamda faydalanmıştır. Geleneği aynen kullanmayı tercih etmiştir. Gül, bülbül ve diken mazmunlarını Abbas Sayar da aynı çağrışımlarıyla kullanmıştır.

Mahlas kullanma geleneğine uymuş ve birçok gazelinde “Nail” mahlasını kullanmıştır. Sayar kimi gazellerinde hicivler söylemiştir. Bazı şiirlerinde günümüz insanının içinde bulunduğu durumu, bencilliğini ve yardım bilmezliğini tenkit etmiştir (Tavşancıoğlu, 2011, s. 204-208).

Abbas Sayar'ın eserleri

Öykü:

Yorganımı Sıkı Sar

Roman:

Yılkı Atı, Çelo, Can Şenliği, Anılarda Yumak Yumak, Dik Bayır, El Eli Yur El De Yüzü ve Tarlabası Salkım Saçak.

Şiir:

Boşluğa Takılan Ses

Aforizmalar:

Noktalar (Sayar, 2014, s. 5).

2.2. Abbas Sayar'ın Romanları

2.2.1. Yılkı Atı

Yazarın ilk romanı olan “Yılkı Atı”nda sahibi tarafından yıldıya bırakılan doru kırsağın ağır kış şartlarını atlatıp baharın gelmesiyle tayını da yanına alıp doğaya dönmesi anlatılır. Roman 1970 yılında basılmıştır ve 1971 yılında TRT Roman Başarı Ödülünü almıştır (Sayar, 2014, s. 7).

2.2.1.1. Romanın Özeti

Daha önce yarışlar kazanan, sahibine para kazandıran Dorukırsak, artık iş göremez hale gelir ve sahibi İbraam tarafından yıldıya bırakılmak istenir. Aile fertleri buna pek sıcak bakmaz ama İbraam'a karşı çıkamazlar. Bir akşam evin oğulları Hasan ve Mustafa Dorukırsağı eve almazlar. Birkaç kez eve dönen Dorukırsak her seferinde geri çevrilir. Dorukırsak da bir daha eve dönmez.

Diğer yıldı atlarını bulan Dorukırsak Çılkır adında bir arkadaş bulur. Dorukırsak soğuk hava şartlarına dayanamaz ve bir köye gider. Burada bir sokakta baygın halde dururken köylülerden biri onu alır, birkaç gün Dorukırsakla ilgilenir. Diğer yıldı atları kurt saldırısına uğrar ve Çılkır ölür. Dorukırsak artık iyileşmiştir ona yardımcı olan köylü Dorukırsağı bırakır. Dorukırsak yıldı atlarının arasına tekrar katılır. Havalar ısınınca yıldıya bırakılan Dorukırsak sahibinin aklına gelir. İbraam oğullarında Dorukırsağı bulmalarını ister. Bu arada Doru yeni hayatına alışmıştır ve o artık eski Doru değildir.

İbraam Dorukırsağı yakalamk için oğullarıyla bir tuzak kurar. Bu tuzak da Doru'nun tayını kullanır. Doru bu tuzağa düşmez tayını da yanına alır. Yaz boyunca Dorukırsağı ve tayını ararlar, fakat kışın da gelmesiyle bulamayacaklarını düşünüp aramaktan vazgeçerler (Sayar, 2014).

2.2.2. Can Şenliğı

Romanın ilk baskısı 1974'te yapılmıştır ve 1975 yılında Madaralı Roman Ödülü'nü kazanmıştır (Nazlıgöl, 2007, s. 76). Eserde, eşi vefat eden Hüseyin Ağa'nın yalnızlığı, çaresizliği, yoksulluğı, bir eşegi kendine “Can Şenliğı” edişi anlatılmaktadır.

2.2.2.1. Romanın Özeti

Roman kahramanı Nail Bey bağına bekçi aramaktadır. Hüseyin Ağa Nail Bey'in bağında bekçilik yapmaya başlar. Hüseyin Ağa bekçilik yaptığı sırada Nail Bey ara ara onun yanına gelir ve görüşmelerde Hüseyin Ağa ona hayat hikâyesini anlatır.

Hüseyin Ağa yalnızlıktan şikâyet etmektedir ve Nail Bey'den kendisine can şenliği olacak bir eşek almasını ister. Alınan bu eşek Hüseyin Ağa'ya yoldaşlık eder.

Çalıştığı bağıın yakınlarında oturan bir gelinle tanışan Hüseyin Ağa onun dul annesi ile evlenmek istediğini söyler, gelin de annesine durumu anlatır. Ağa, maddi durumu hakkında yalan söyler ve bankada parası olduğunu söyler. Hüseyin Ağa bu gelinin annesi Fadik Hatun'la iç güveyi olarak evlenir. Maddi durumu iyi olmadığı için düğün masraflarında Hamamcı Mustafa ve eşi Esmâ Hatun ona yardım ederler.

Fadik Hatun, Hüseyin'in parası olmadığından şüphelenir ve evliliklerinde kavgalar yaşarlar. Hüseyin Ağa bankadaki parasını çekmeye gittiğini söyleyerek şehre gider.

Annelerinin vefatından sonra Hüseyin Ağa'nın oğulları babalarıyla hiç ilgilenmemişlerdir. Büyük oğlu Ağa'nın evinde yaşamaktadır. Hüseyin Ağa oğlunun yaşadığı evi yakmak üzere eve gider ve yangın sırasında toprak yığını altında kalıp ölür. Oğlu yangının nasıl çıktığını bilemez ve havaların düzelmesiyle yangın kalıntıları temizlenir Hüseyin Ağa'nın cesedi kalıntılar altından çıkar ve işinin aslı öğrenilir. Ağa'nın oğlu Salim bunu hakettiğini düşünür (Sayar, 2011).

2.2.3. Çelo

Bu eser 1973 yılında TDK Ödülü almıştır. Romanda, yetim kalan Çelebi isimli bir çocuğun amcası ile olan toprak kavgası ve aşkı anlatılır. Roman kahramanı Çelebi'ye "Çelo" diye hitap edilmektedir roman da ismini buradan alır.

2.2.3.1. Romanın Özeti

Çelebi küçük yaşta annesini ve babasını kaybeder. Onların ölümünden sonra Çelo'ya amcası bakar. Amcası Çelo'ya iyi davranmaz ona zulmeder. Amcasının kızı Kezik'le Çelo birbirlerine aşık olurlar. Bunun üzerine amcası Çelo'ya daha da kötü davranır.

Köyden Zöhre Eme adında biri Çelo'ya başka bir köyde yaşayan halasının yanına gitmesini söyler. Çelo halasının yanına gider. Kahvede çalışmaya başlar. Orada da mutlu olamaz. Amcası babasının hakkı olan tarlaları Çelo'ya vermemektedir, Çelo Nail Bey'in yardımıyla tarlalar da babasının da hakkı olduğunu ispatlar.

Çelo amcasından hakkını almak için köye döner. Amcası tarlaları vermeye yanaşmaz. Kezik mutsuz bir evlilik yapmıştır ve Çelo ile karşılaşınca kaçıma karar verirler. Kezik kocasından dayak yer ve babasının evine gelir.

Çelo tarlalardaki hakkını başkasına satmaya karar verir. Bunu duyan amcası Kezik ile Çelo'yu evlendirmeyi düşünür. Çelo bu habere sevinir amcası ve ailesiyle tarlalarda çalışmaya başlar. Bir gün amcasının oğlu ile kavga eder bunun üzerine amcası Eset Çavuş Keziği Çelo'ya vermekten vazgeçer ve kocasının evine gönderir. Bu durum üzerine Çelo amcasını öldürür. Gidip teslim olur. Kezik de olanlara dayanamaz ve kendini göle atar (Sayar, 2002).

2.2.4. Anılarda Yumak Yumak

Anı türünde yazılmış bir eserdir. Abbas Sayar'ın Zile'de yedek subaylık yaptığı dönemde tanıştığı Hâkim Canan'ın ona anlattıkları ve yazarın o dönemde yaşadığı anıları anlatılmaktadır.

2.2.4.1. Romanın Özeti

Samsun'da subay olan Abbas Sayar Amasya'ya gelir ve görevine burada devam eder. Burada günlerini eğlence ortamlarında geçirir ve yeni gelen bir görev ile Zile'ye gider.

Zile'de Hâkim Canan isimli biri ile tanışır. Sayar, Hâkim Canan ile kahvede, Hâkim'in evinde muhabbetler etmektedir. Onun sohbetleri Abbas Sayar'a iyi gelir. Bir gün yine sohbet esnasında Hâkim Canan vefat eder. Sayar da Amasya'ya tekrar döner (Sayar, 2002).

2.2.5. Dik Bayır

Eserde, çalışmak için Almanya'ya gidenlerin ve köyde kalan ailelerinin dramı anlatılmaktadır.

2.2.5.1. Romanın Özeti

Beydiyar köyünden Gani isimli biri Alamnaya'ya gitmek için kooperatif kurar ve köyden Raşit ile birlikte Almanya'ya gider.

Raşit'in Almanya'ya gitmesi ile eşi Raşit'in ailesi ile birlikte yaşamaya devam eder. Evde bazı sıkıntılar yaşanmaktadır ve Raşit'in eşi Halime annesine gidip gelmektedir. Bu sırada da eşi ile mektuplaşır. Dayısının oğlu Mahmut gençlik yıllarında Halime'yi sevmiştir. Bu gidiş gelişler sırasında bir gün Mahmut ve annesinin tuzağı ile dayısının evine giden Halime, Mahmut tarafından tecavüze uğrar ve hamile kalır. Mahmut köyü terk eder. Durumu Halime annesine anlatır ve çocuğu düşürmek için annesinden yardım ister. Yapılan bu müdahaleler sonucunda Halime ölür.

Raşit'in Almanya'daki arkadaşı Kerim Raşit'in başkası ile nişanlı olan kız kardeşini beğenir ve onunla evlenmek ister. Aile de bu duruma sıcak bakar. Bunu duyan Elif'in nişanlısı Celal, Elifi kaçıtır ve tecavüz eder. Jandarmalarla birlikte kardeşini kurtarmaya çalışan Elif'in ağabeyi yaralanır. Raşit Almanya'dan Kerim ile birlikte gelir yaşananları öğrenince Celali öldürür. Kerim ve Elif evlenerek Almanya'ya dönerler (Sayar, 2002).

2.2.6. El Eli Yur El De Yüzü

Romanda, 1954 ve 1957 seçimlerinde Zağcıoğlu köyünde yaşayanların seçim mücadelesi anlatılmaktadır.

2.2.6.1. Romanın Özeti

1954 yılında yapılacak seçimde Zağcıoğlu köyünde yaşayan köylüler ağız birliği eder ve herkes aynı partiye oy vermeye karar verir, oy verecekleri parti Demokrat Parti'dir. İçlerinden sadece Ahmet Çavuş bu partiye oy vermek istemez, fakat bütün köy karar aldığı için o da bu karara uyar. Bunu yapmalarının sebebi köylerinin ihtiyaçlarının giderileceğini düşünmeleridir.

O köyde oy kullanacak köylülerden başka bir de sandık başkanı vardır. Sandık başkanı "Halkçı" Hakkı Bey'dir. Onu da ikna ederler ve bütün köy Demokrat Parti'ye oy kullanır. Demokrat partililer köye gelip şeker dağıtmaktan başka köy için verdikleri sözün hiçbirini tutmazlar.

1957 yılında yapılacak olan seçimde yine bütün köy aynı partiye oy vermeyi düşünür. Ahmet Çavuş Demokrat Parti'ye oy vermemek için şehre taşınır. Bu sefer sandık başkanı da aynı partidendir. Eksik çıkmaması için Ahmet Çavuş ve eşinin yerine de Demokrat Parti'ye oy kullanılır. Bu usulsüzlüğü öğrenen Halk Partisi şikâyet eder. Demokrat Partililer meseleyi çözmek için uğraşırlar (Sayar, 2003).

2.2.7. Tarlabası Salkım Saçak

Eser mektuplardan oluşmaktadır. Akrabalarının kızı Çğdem'e sarkıntılık eden Cemil'in İstanbul'a gidişi ve burada yaşadıkları anlatılır.

2.2.7.1. Romanın Özeti

Cemil, çocuklarının ve eşinin evde olmadığı bir zamanda evlerine örgü örneği almak için gelen Çğdem'i eve alır ve ona sarkıntılık eder. Bu sırada karısı ve çocukları eve gelir. Bu olay üzerine Cemil İstanbul'a gider.

Tarlabası'nda bir pansiyona yerleşir ve burada kalan insanlarla vakit geçirir. Memleketten arandığı düşüncesiyle buradan dışarı çıkmak istemez. Daha sonra bir kulübe gidip gelir. Bu kulüpte muhasebeci olarak çalışır. Kaldığı pansiyonda çalışan Ayşe ile aralarında bir aşk başlar. Bir gün oğlu babasının çalıştığı yeri öğrenir ve yanına gelir babasına hakaret eder. Kulüp kapatılır ve Cemil ortada kalır (Sayar, 1987).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SES VE ŞEKİL BİLGİSİ

3.1. Ses Bilgisi

Bu bölümde Abbas Sayar'ın romanlarında karşılaşılan Yozgat ağzına ait ifadelerde geçen ses olayları ve ünlü uyumları ele alınacaktır. Abbas Sayar'ın romanlarında Türkiye Türkçesi yazı dilinde bulunan sekiz ünlü kullanılmıştır. Bu ünlüler a, e, ı, i, o, ö, u, ü'dür. Ancak bu ünlüler Yozgat ağzında bazı kelimelerde değişime uğramıştır. Bu romanlarda ünsüz sesler olarak Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılan b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z yirmibir ünsüz ses kullanılmıştır. Ünsüzler de ünlülerde olduğu gibi Yozgat ağzına ait bazı ifadelerde değişime uğramıştır.

3.1.1. Ses Olayları

3.1.1.1. Ünlüler

3.1.1.1.1. Ünlü İncelmesi

Kalın ünlülerin incelmesi birden fazla heceli kelimelerin sadece bir hecesinde de meydana gelebilir (Banguoğlu, 2015, s. 101). Abbas Sayar'ın romanlarında geçen Yozgat ağzına ait kelimelerin incelme olayları şu şekilde incelenebilir.

3.1.1.1.1.1. a>e

Altun gibi, pirinç denesi gibi buğday... (YA s. 11)

El bebek hâkim olup da kaşla göz arası ehbab edinmemek olur mu? (AYY s. 42)

Bir sarı mezer er taşları bile olmadı. (EY EY s. 15)

Yanına cendermeyide alır, tüfekliyle başımıza dikilir. (EY EY s. 83)

İreylerimiz gâvura esger mi oluyor? (EY EY s. 175)

Ve eşşek gibi de galeyci olacaksın... (CŞ s. 24)

Kekil hangi gün? (CŞ s. 131)

Ezene kadar da gelme! (CŞ s. 136)

Mehlenin it takımı. (CŞ s. 180)

Bunun burası Eset çavuş... (Ç s. 9)

Vekâlet bize bir gontenjîn verecek Alamanya için.. (DB s. 44)

3.1.1.1.1.2. ı>i:

Akıbet o da göçüp gitti. (Ç s. 7)

Olmasına gıtmirden aşağı bir kuluyuz emme, bir kez de keşif gelsin. (Ç s. 130)

Birincisi İş ve İşçi Bulma Kurumuna gayıtlenerek sıra beklemek. (DB s. 51)

“Şehir usulü bir yüzük takmadan, kuru söz ile oğlana cemedini sırtlattık,” diye gahir ediyor babası.. (DB s. 101)

Kimi gaysıgurusu, kimi erik gurusu, kimi guru üzüm, kimi ceviz getiriyorlardı. (DB s. 129)

3.1.1.1.1.3. o>ö

Tek Bekir çaresizleşiyor, el etek öfeliyor: (DB s. 128)

3.1.1.1.1.4. u>ü

“Sağol, berhüdar ol,” dedim yeniden.. (AYY s. 70)

Ondan sonra hükelâ kesilir tüm bir(?) milletin başına... (EYEEY s. 105)

Gabül ise böyle gabül. (CŞ s. 115)

Bana da sorgu süval var öbür tarafta. (Ç s. 103)

Bu aralık Günpür'ün İsmail sözü kaptı.. (DB s. 27)

3.1.1.1.2. Ünlü Kalınlaşması

3.1.1.1.2.1. e>a

Alaf tutsun şu ateş. (YA s. 17)

Helallaşmadan gittik. (AYY s. 86)

Habarınolsun, emme aramızda kalsın. (EYEEY s. 149)

Dip toprak haymalık paklar. (CŞ s. 17)

Sonra, “kaderde birbirimizi ağdırmayız yavrum” diye söylendi. (CŞ s. 96)

Bizim gibi ağsikli değil ya... (CŞ s. 128)

Bir afat perişan edecekti dört bir yanı. (TSS s. 5)

Aklı yatarsa barabar gelin! (Ç s. 118)

Bu oğlan buradan afsunlu gitti. (DB s. 113)

Oysa bilmezler ki, korkumdan, talaşımından olduğunu.. (DB s. 155)

3.1.1.1.2.2. e>â

İçguvâsi ol. (CŞ s. 47)

Şoo, benim hâbemin iki yanına taksim et!. (CŞ s. 174)

Gobâmize gün ışığı düşürmüyorlar. (DB s. 136)

3.1.1.1.2.3. i>ı

Helbet büyük Mevla'm bizim hayınlığımızı, sahtekârlığımızı, her halimizi bilir. (EY EY s. 134)

Ben Gürcülerin Fayık ile kuzay köylerinden kömür taşımaya başladım yeniden. (CŞ s. 45)

Sonra, “kaderde birbirimizi ağdırmayız yavrum” diye söylendi. (CŞ s. 96)

Namaz meraklılarına da, “Öbür vakıtları evde edâ ediyorum” de! (CŞ s. 168)

Zaten arazi babaları İsmayıl Kâhyadan kaldı iki kardeşe. (Ç s. 51)

Emme, o aydınlığa çıkıncaya dek çok çamur çığnayacağız.. (DB s. 87)

Rabbım sabrını verir inşallah.. (DB s. 121)

3.1.1.1.2.4. ö>o

Ağır dur, batman doğ..(Ç s. 20)

Ve karanlıkta sağa sola tokezleyerek avlu kapısından çıktılar. (Ç s. 109)

Gobâmize gün ışığı düşürmüyorlar. (DB s. 136)

3.1.1.1.2.5. ü>u

İlayık bu millet zuluma. (YA s. 10)

Allah'ın büyük bir lutfuna kavuştuk. (EYEEY s. 38)

Benim ahabım, dostum bir istidacı Mutullah Efendi var. (EYEEY s. 146)

İçguvâsi ol. (CŞ s. 47)

3.1.1.1.3. Ünlü Daralması

Türkçede bazı ünsüzlerin buldukları yer sesli harflerin telaffuzunu değiştirir. “Genellikle a, e ile biten fiil kök ve gövdeleri ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında araya giren y ünsüzü kendisinden önceki ünlüyü daraltır.” Bu ses olayına ünlü daralması adı verilir (Ercilasun vd., 2007, s. 37).

3.1.1.1.3.1. a>i

Bizim bu babda iricamızla hangi daire ilâkadar bilmeyiz? (EYEEY s. 60)

Doksan dokuz ireyimiz sermiiyeniz oldu. (EYEEY s. 106)

3.1.1.1.3.2. a>ı

Şimdi kasabada vaiza sermaye benim. (TSS s. 17)

Hiçbirini ariya vermemiş. (Ç s. 9)

Paradan puldan yani heç bir sıkıntınız olmaz. (DB s. 91)

3.1.1.1.3.3. a>ü

Ben bir tarihte Engürü'de gördüm bu yeşil şişeleri. (EYEEY s. 19)

3.1.1.1.3.4. e>ü

Nasıl cüvablarsa cüvablasın..(AYY s. 109)

3.1.1.1.3.5. e>i

Niden, dedi niden? (YA s. 11)

Gemsiz, yularsız, eğersiz, mindersiz atınanyola çıkmış deyî. (YA s. 39)

Adam Halkçıymış; hemi deNuh deyip peygamber demiyen cinsinden. (EYEEY s. 16)

Ben de huzurunuzda açılıp okunması için İbiş biraderime virdim. (EYEEY s. 151)

Oradan da un, bulgur öteberi bişiler geliyor. (CŞ s. 78)

Şehirlisi de bizim gibi sinnekleri nitsin? (CŞ s. 79)

Allah de! Kelime-i tevhit getir...”, “Dîmem” demiş, “dîmem”. (Ç s. 57)

Keşkiğitmese.. (Ç s. 110)

“Gıı ana niyapıyon ki?” deyip duruyor. (DB s. 104)

3.1.1.1.3.6. ö>u

Koynundaki şarjurları dipçik dibine yıgıdı. (DB s. 264)

3.1.1.1.3.7. o>u

Bir kişneme tutturdu mu onu yirmisi, köyün uykusu alabura olur. (YA s. 14)

Benim toprak olacak bedenim binlerce yıl sonra bir kiremitçinin, bir çanakçı, çömlekçinin eline geçse, senin toz kül ufak olan bedenini çamur çamur uğursalar, elden ele atsalar, çömlek testi olup kırk pazarda satsalar. (AYY s. 37)

Baldırlar Avanus testisi... (CŞ s. 32)

Ekşi, sirke, leymun isteğime baksana.. (DB s. 253)

3.1.1.1.3.8. ö>ü

Yan yana bölük pürçük tarlaları vardı. (Ç s. 50)

3.1.1.1.4. Ünlü Genişlemesi

3.1.1.1.4.1. i>a:

Şahan kuş kesilirim eflâkinde. (AYY s. 75)

Elin nazarı beyin şahanını gökten indirir... (EY^{EY} s. 24)

O da üç beş köylünün çift çubuk sahabı atlar. (EY^{EY} s. 55)

Kimseyi cahal ile, görgüsüz ile terbiye etmesin. (CŞ s. 46)

Umursamazsa, lâflarını kulak ardına atarsa, vallaha da o zararlı çıkar, billâha da o... (CŞ s. 111)

Gelen hedayeye git denmez. (DB s. 56)

3.1.1.1.4.2. ı>u

Saldırgan, hırslı güçler, kendini korumak kaygusunun verdiği tedbir, saldırgana karşı duyulan öfke, nefret. (YA s. 83)

Güneş er sabah Çiçekdağ ile Aygar'ın tepesine altundan birer taç gibi iniyor, sonra tepelerden aşağı sarı ışık halinde akıyordu. (YA s. 95)

Müslüman olmak isteyen Alevi önce hıristiyan olacaktı; sonra, yunduk yıkandıktan sonra ve de yüz bin tövbe getirdikten sonra şahadet getirip Müslüman olurlarmış. (EY^{EY} s. 21)

“Aç it fuun yıkar” diye boşuna söylememişler ya eskiler? (CŞ s. 35)

“Bol suyu var” diye Camuzluuk çeşmesine vurdu yolu. (CŞ s. 96)

3.1.1.1.4.3. i>ü

Benim möhüm işlerim var. (EY^{EY} s. 107)

Devresi sabah Alaca, Çorum, sonra bir minübüsle Kargı ilçesini bulduk. (EY^{EY} s. 145)

Yataksız, gül gülüstan bir dünya.. (TSS s. 24)

Daha bir düzüneyi bulamadan iki kişi geçti karşısına. (Ç s. 46)

Çok kerre, “kardaşım” dedim, pek müsrüfsün. (Ç s. 103)

Hele ana baba bu denlü bir oyun tezgâhlayamazlardı bir tecik kızlarının üstünde. (Ç s. 174)

Bu aralık Günpür'ün İsmail sözü kaptı.. (DB s. 27)

Bir ölünün ardından hayır ile açılacak söz varken, neden ve niçün lâfı iftiraya saptırırsın? (DB s. 29)

3.1.1.1.4.4. i>e

Ulan zeynimi karıştırıyor bu köylü. (YA s. 12)

Geç ko get irezillik yatağından.. (AYY s. 26)

Heç bir baba değmez. (AYY s. 29)

Bu aklınızla, bu feylinizle yarın Ruzu Mahşer'deCennet yerine alırsınız babayı. (EYEEY s. 73)

Eyi avcı av köpeği besler. (EYEEY s. 105)

Hep cehennem zenciri benim boynuma mı dolalı kalacak? (CŞ s. 109)

Kaç tarihinde doğdu senin Eysan? (Ç s. 243)

Herkes öküzünün derisinden bir geyimlik çarıklık verecek.. (DB s. 80)

Duyduğumuz hekâyeler doğru ise gidenlerden çoğu buradaki yeminlerini çoktan bozmuşlar. (DB s. 120)

Ekşi, sirke, leymun isteğime baksana.. (DB s. 253)

3.1.1.1.4.5. u>a

Küfürünün bir ucunu ağasına bir ucunu Çelo'ya doluyor, Allah ne verdiyse esip yağıyordu. (Ç s. 193)

“Dokanmayayım” dedi. (Ç s. 228)

3.1.1.1.4.6. u>o

Doğruca Amasya'ya, ve ‘Şo’ eve.. (AYY s. 17)

Mohterem Hakkı Bey, dedi, ben içmeye içmiyordum, emme zatınız hatırına doldurduğum kadehi şeref-i devletiniz için içeceğim. (EYEEY s. 22)

Ara da bul nutuk veren Nomen Bey'i! Arada bul Ali'sini Veli'sini!.. (EYEEY s. 45)

Harpten, darptan sonra belinden düşenlerin zulmuna uğramış Yonusunoğlu Hüseyin.. (CŞ s. 87)

3.1.1.1.4.7. ü>o

Sonra efendime söyleyim, g_ozel bir konak yaptır. (YA s. 14)

3.1.1.1.4.8. ü>ö

Üstüne g_özelinden bir uyku.. (YA s. 44)

“Ne kibar, ne saygılı, ne efendi, ne h_örmetkâr, ne ana guzusu. (AYY s. 18)

Yok, dirlikleri bozulmamış; Halk Partisinin, Millet Partisinin b_öyük b_öyük adamları köylerini şerefleştirmiş, kendilerini adam yerine koymuşlardı. (EYEEY s. 13)

Demirgırat melmeketi, h_ökümeti teslim aldı. (EYEEY s. 13)

Siz de kendinize göre h_öküm ferman kesip her şeye babanızın malı gibi sahip çıkıyorsunuz. (EYEEY s. 106)

Benim m_öhüm işlerim var. (EYEEY s. 107)

Başkanlık m_öhrünü de haftaya hazırlatırım. (EYEEY s. 116)

Ziraat Müdürünün yanında k_ömelenelim. (EYEEY s. 125)

Şu iş y_örüsün diye teklifatlarına “evet” dedik. (DB s. 128)

Kibrit çöpü, şiş, tığ, ebemg_ömeciği, ayakkabı çirişi kullanırdı.. (DB s. 278)

İncelenen romanlarda bazı dar ünlülerin genişlediği görülmüştür.

3.1.1.1.5. Ünlü Yuvarlaklaşması

Bazı sözcüklerde bazı seslerin etkisiyle düz ünlülerin yuvarlak ünlüye dönüşme olayıdır. Dudak ve dudak-diş sesleri bazı sözcüklerde düz ünlüleri yuvarlaklaştırır (Ergin, 2004, s. 54).

3.1.1.1.5.1. a>o

Alsın içinizden biri kapar_oları.. (DB s. 53)

3.1.1.1.5.2. e>ö

Yavrum Zöhre Emen hasta o da ireyini Demirgırat'a verdi. (EYEEY s. 184)

3.1.1.1.5.3. i>u

Sen hele bir cuvara sar... (YA s. 110)

Şimden geruvereceği akli, ata atsan at yemez ite atsan it yemez... (AYY s. 67)

Cemaat, Hakim Canân'ın aziz ruhu için akşam-yatsı arası Kur'an kırat edilecek, Mevlut okunacak. (AYY s. 110)

Bir it içun elini niye kana boyayacaksın? (Ç s. 216)

Abbas Sayar'ın incelenen romanlarında bu ses olayına çok fazla rastlanmamıştır.

3.1.1.1.6. Ünlü Düzleşmesi

3.1.1.1.6.1. o>a

Tomafil, kamyon nerede? (CŞ s. 7)

Alsın içinizden biri kaparoları.. (DB s. 53)

3.1.1.1.6.2. u>ı

Namıısız adam eden bir kısrak... (YA s. 38)

Gelecek mıktar seçimlerinde de ben yokum. (AYY s. 98)

Zaten, İl Başkanı köyümüze o şekerleri getirtti -Arzıhal ederiz ona. (EYEEY s. 45)

“Pörtlemiş dıvı varı kara çamur sıva ile kapatamassın” dedi. (CŞ s. 115)

Bu top oynu gâvır işi, Yezidi işi.. (Ç s. 235)

Bir mışka da siz takın boynumuza.. (DB s. 34)

Benim canımı mındar, kokmuş öküz canından ucuz etmeyin.. (DB s. 188)

3.1.1.1.6.3. u>i

Elleri d*ı*vvara yapışık. (CŞ s. 46)

Ma*p*islere dağıtır. (DB s. 301)

3.1.1.1.6.4. ü>i

Ç*ü*nk*ü* sen de çılgınlık var. (AYY s.99)

M*ü*mk*ü*ni mi var geçim ehli olmasının. (CŞ s. 46)

Kek*ü*l hangi gün? (CŞ s. 131)

3.1.1.1.7. Ünlü Düşmesi

Türkçede sesli harf düşmesi olayı genel olarak orta hecede görülürken bazen de baştaki ve sondaki hecede görülür. Orta hece vurgusuzdur ve sözcükler ek aldığıında buradaki sesli harf düşer. “Son hecelerinde dar ünlü bulunan bazı kelimeler iyelik ve hâl eklerini alınca vurgusuz orta hece ünlüsü düşer.” (Ercilasun vd., 2007, s.38) Abbas Sayar’ın incelenen romanlarında kelime ortasında, kelime sonunda ve kelime başında ünlü düşmesi olayına rastlanmıştır. Tespit edilen bu kelimelerde düşen ünlüler altı çizili ve koyu renkle gösterilmiştir.

3.1.1.1.7.1. Kelime Başında Ünlü Düşmesi

Kelime başında ünlü düşmesi olayı incelenen romanlarda sadece aşağıdaki iki örnekte görülmüştür.

QTomafil, kamyon nerede? (CŞ s. 7)

Oradan kazaya **q**tomahil varmış. (Ç s. 157)

3.1.1.1.7.2. Kelime Ortasında Ünlü Düşmesi

Üç heceli kelimelerde orta hece düşmesi Türkçede en önemli ve yaygın olan ünlü düşmesi olayıdır. “Aslında üç ve daha fazla heceli kelimelerde vurgusuz olan orta heceler seslinin kısılması, rengini yitirmesi ve nihayet düşmesi sonucu yer yer çözümler. Dar seslilerle bolünlü ve sızmalı sesdeşler bu düşmeyi kolaylaştırır.” (Banguçolu, 2015, s. 63).

Ulan zey*ü*nimi karıştırıyor bu köylü. (YA s.12)

Kar*ı*nı doymuş Çingene gibi gözü yoldaydı. (YA s. 94)

Uzun uzun düşündüm bir dakıkada hatıralarımı kalbur elekten geçirdim..
(AYY s.97)

Kooperatifte, panga gredisinde bizi kolla. (EYEEY s.57)

Biz yine Yozgat Zağcıoğlu kavışine dönüyoruz. (EYEEY s. 155)

Sayesinde bir zanaat saaiı oldum. (CŞ s. 24)

Şehirlisi de bizim gibi sinnekleri neitsin? (CŞ s.79)

Bugün dünya, yarın ahiret... (Ç s. 20)

Çelo'nun sehimini alıp alamayacağımı ilçedeki arzuhalcilerden öğrenecekti.
(Ç s. 49)

Kimi gayışi gurusu, kimi erik gurusu, kimi guru üzüm, kimi ceviz getiriyorlardı. (DB s. 129)

3.1.1.1.7.3. Kelime Sonunda Ünlü Düşmesi

Sülalelerine gıran mı girdi aceba (AYY s.29)

Vallaı aslını sorarsanızkendi içimizdeki dirliksizlik tüm bir dünyaya tüy diker. (EYEEY s.114)

Elim gaşâ oluyor gün boyu, gece boyu. (CŞ s.118)

3.1.1.1.8. Ünlü Türemesi

Türkçe kelimelerde, kelimelerin başında çift ünsüz bulunmaz. Bundan dolayı alıntı kelimelerde ünlü türemesi olayı görülür. Genellikle Arapçadan alınan sözcüklerde de sesli harf türemesi olayına rastlanır: akl>akıl, fikr>fikir gibi (Ercilasun vd., 2007, s. 38).

İncelenen romanlarda kelime başında, kelime ortasında ve kelime sonunda ünlü türemesi olayı görülmüştür. Türeyen ünlüler koyu renkle ve altı çizili olarak verilmiştir.

3.1.1.1.8.1.Kelime Başında Ünlü Türemesi

Türkçede /l,r/ ünsüzleriyle kelime başlamadığından dolayı, ağızlarda bu ünsüz harflerle başlayan kelimelerde kelime başında ünlü türemesi görülür (Ercilasun vd., 2007, s. 38).

İlayık bu millet zuluma. (YA s.10)

Gâvuruna da gönder, Urusuna da... (YA s.11)

Mecali mi yok yoksam pek mi İrahat bulur bu toprağı? (YA s.44)

Geç ko getiİrezillik yatağından.. (AYY s.26)

Demek bizim İreyler de melmeketi kurtaracaklar... (EY EY s.13)

Aha ocak İreisi de burada! (EY EY s.13)

Her şey İsıcağı İsıcağına olur. (EY EY s.54)

Gelelim ikinci İricamıza: (EY EY s. 60)

“Vallaha, İrahmetlik dedem Çapanoğlu'nun yanında uşak imiş. O, yerken görmüş...” (CŞ s. 26)

Lâkin şimdilik İleş ortada yatıyorsatış işi var. (Ç s. 120)

Abbas Sayar'ın romanlarında tespit edilen Yozgat ağzına ait kelimelerde de l ve r sesleriyle başlayan sözcüklerde kelime başında ünlü türemesi görülmüştür.

3.1.1.1.8.2. Kelime Ortasında Ünlü Türemesi

Tespit edilen kelimelerde /ı, e, o, u, a, i/ ünlüleri kelime ortasında türemiştir. Bu ünlüler iki ünsüz arasında türemiştir.

Sabahİnan da, Allah selamet versin... (YA s.14)

Önüme bir koşam pangÖnot yığdı. (AYY s.70)

Güzde ne mahsul çıkarsa hemen paraya çevirir, adresEne postalarım..” (AYY s.74)

Bana Şişli-Osmanbey'de iki dairesel bir apartUman buldular. (AYY s.82)

Seçtik de seçtiğimizi menciİlise gönderdik de boyumuz göğE mi değdi?..(EY EY s. 156)

Yalİnız bir seksen yaşım. (CŞ s.97)

Bu arada ölümlük, galımlık bin ikibin bir şeylerin olduğunu da çıtılattılar. (CŞ s. 169)

Ama biraz önce kocasının söylediği şu sözler kulağında vınılıyordu: (Ç s. 73)

Ne olur, şu kölen mahdumu da Alamancılık işinde gözet. (DB s.35)

Keziban Hatun yanıt vermedi. (DB s.38)

Ali Çavuşta on altınım var. Onu alıp, altıma üstüme verin.. (AYY s. 93)

Hele şu söğüt gredisine heç mi heç içim yatmadı. (EYEEY s. 73)

İyi bakarım bağına efendâ, dedi. (CŞ s. 9)

Kaşifinoğlu, senin işin rast gidecek... (YA s. 38)

Azık et ekmeğine,” derler, beni beslerlerdi. (Ç s. 8)

Etme kulum bulun. İnleme kulum ölün.. (Ç s. 239)

Soğan yemedim ki ağzım koksun.. (DB s. 128)

Müslim o günlerde “dışarı el ayak buydurur” demeyip ikindi, akşam namazlarına süreli camiye gitmeye başladı. (DB s. 211)

3.1.1.1.8.3. Kelime Sonunda Ünlü Türemesi

Hemide akrebi yelkovanı yerli yerinde.. (AYY s.45)

Köylü tümüyle yeminî billah etmiş: (EYEEY s.14)

3.1.1.2. Ünlü Uyumları

Bir kelimedeki sesli harflerin çeşitli açılardan birbirine uyması olayı ünlü uyumdur. Türkçede, köklerde de eklerde de bir sözcüğün bütün sesli harfleri çeşitli bakımlardan birbirine benzer. Türkçede kalınlık-incelik uyumu ve düzlük-yuvarlaklık uyumu olmak üzere iki tür ünlü uyumu vardır (Ergin, 2004, s. 70). Ele alınan romanlarda da ağız özelliği taşıyan kelimelerde bu iki uyum incelenmiştir.

3.1.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Kalınlık-incelik uyumu, kalın ünlüden sonra kalın, ince ünlüden sonra ince ünlünün gelmesidir (Ercilasun vd., 2007, s. 39).

Bazan burun altını, üst dudağını keven otlarının dikenleri dalıyor, yüreğine bıçak bıçak acı dağılıyordu. (YA s. 43)

İreylerimiz gâvura **esger** mi oluyor? (EY EY s. 175)

Sonra, “kaderde birbirimizi **ağdırmayız** yavrum” diye söylendi. (CŞ s. 96)

Ezene kadar da gelme! (CŞ s. 136)

Bunun burası **Eset** çavuş... (Ç s. 9)

Şimdi şu caminin dip **kuzayında**, ilk başta yatıyor. (DB s. 20)

“Şu kadının babaevi **adresesine** üç beş bir şeyler yazıp göndereyim de onun da yüreği serinlesin,” demek gelmez mi?. (DB s. 104)

Sonra da **babal** yükünü bizim sırtımıza yıkarlar. (Ç s. 135)

Kötü söz, geçmez **akça** saabınıdır. (DB s. 49)

Oysa bilmezler ki, korkumdan, **talaşım**dan olduğunu.. (DB s.155)

İncelenen romanlarda Yozgat ağzına ait olduğu tespit edilen kelimelerde kalınlık-incelik uyumunun tam olduğu görülmüştür.

Yabancı Kelimelerden Kalınlık İncelik Uyumuna Uyan Kelimeler:

Yabancı dillerden Türkçeye giren kelimelerde böyle bir uyum söz konusu olmamasına rağmen ağızlarda yabancı kelimelerin de bu uyuma uydukları görülür (Ergin, 2004, s. 71).

Dip toprak **haymalık** paklar. (CŞ s. 17)

Mehlenin it takımı. (CŞ s. 180)

“Senin için geldim bu yanlara, malı mülkü **bahana**,” dedim. (Ç s. 26)

Habarın olsun, emme aramızda kalsın. (EY EY s. 149)

Bir **afat** olup perişan edecekti dört bir yanı. (TSS s. 5)

Ben **cahallık** etmişim de!. (Ç s. 176)

Bizim oralarda böyle düş görülmez emme, “**eceb** düş mü görüyorum?” diye konuşup duruyorum kendi kendime.. (DB s. 97)

Bu oğlan buradan **afsunlu** gitti. (DB s. 113)

Burada her günümüz bir **menevre**.. (DB s. 139)

Edebi Türkçede kalınlık-incelik uyumuna uymayan bazı kelimeler Yozgat ağzında Türkçeleştirilmiştir.

“ile” edatının “-nan, -ınan, -unan” şekilleri kalınlık incelik uyumuna uyar.

“İle” edatı Yozgat ağzında “-nan, -ınan, -unan” şeklinde kullanılabilir ve bu halleriyle ile edatı kalınlık-incelik uyumuna uyar.

Eve varınca bir meşveret edeyim **cocuğunan**. (YA s. 11)

Sabahınan da, Allah selamet versin... (YA s. 14)

Kaşınan göz arası iki büyük şişeyi ortadan kaldırırdım. (CŞ s. 19)

Açlığınan, davağınan terbiye olduğun da kâr kalır yanına... (Ç s. 10)

Hemi **alınan** vereceği parayı da al!. (Ç s. 24)

Sabrınan koruk, helva olmuş. (Ç s. 55)

Atınan deve değil ya!. (Ç s. 145)

Biri ben isem **hayrınan** soluyanı **parmağınan** gösteremem... (DB s. 50)

3.1.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumu, düz ünlülerin arkasından düz ünlü; yuvarlak ünlülerin arkasından ya düz-geniş ya da dar-yuvarlak ünlülerin gelmesidir (Ercilasun vd., 2007, s. 39).

Sonra efendime söyleyim, **gozel** bir konak yaptır. (YA s. 14)

Göreviniz, bizim olduğu gibi, ikişer erle nöbetleşe nöbetleşe tel örgü dışında devriye **döneletmek**..(AYY s. 16)

Kaymakam efendi. Başkan **zilgir**. (AYY s.39)

Diyasetli bir nutuk çektim: (EYEEY s. 144)

Yataksız, gül **gülüstan** bir dünya.. (TSS s. 24)

Yüzüne **yeniletin** söylüyorum. (Ç s. 106)

Ve karanlıkta sağa sola **tokezleyerek** avlu kapısından çıktılar. (Ç s. 109)

Tek Bekir çaresizleşiyor el etek **öfeliyor**: (DB s. 128)

Gobâmize gün ışığı düşürmüyorlar. (DBs. 136)

“Pörtlemiş **dıvarı** kara çamur sıva ile kapatamassın” dedi. (CŞ s. 115)

Bu top oynu **gâvır** işi, Yezidi işi.. (Ç s. 235)

Şimdiki zaman eki -yor, romanlarda geçen Yozgat ağzına ait kelimelerde -yo şeklindedir ve düzlük yuvarlaklık uyumunu bozar:

Sen kendini kaz çobanı mı **sanıyon**? (EYEEY s.15)

“Tabi **beğenmiyok**...” demişler. (EYEEY s. 103)

Hiç yoksa cuvaranla **yetişiyon** imdadıma. (CŞ s. 23)

Beni **dinliyon** zahar kendince... (CŞ s.87)

Halime, etrafıma **bakıyon** gizlice... (CŞ s. 87)

Öyle mi **istiyon** yoğisem sen? (CŞ s. 113)

Ekiyok biçiyok.. (Ç s. 138)

Mektubu postaya ben **iletmiyom** ki daha bir şeyler yazayım.. (DB s. 104)

3.1.2. Ünsüz Olayları

3.1.2.1.Ünsüz Değişimi

3.1.2.1.1. Tonlulaşma

Tonlulaşma, p, ç, t, k, s gibi tonsuz ünsüzlerin b, c, d, g, z gibi tonlu ünsüzlere dönüşme olayıdır.

3.1.2.1.1.1. ç>c

Otun böyle kıl uç olduğu günlerde sığır otlakiye ve ekin kökü kalmış tarlalarda bir geniş gidiş dönüş çizgisi çizer. (YA s. 37)

Nizahçılığına rağmen: (AYY s. 29)

Biz de yarından geçiyok şehere inip köylümüzün arzuhalini parti başkanımıza ulaştırır, gereğinin ifası hususunda tembihlerimizi söyler, bir neticeye vararak köyümüze döneriz. (EYEEY s. 86)

Güçün, paran yetiyordu sadece. (CŞ s. 134)

Giriverdi yavaçacak yanına... (CŞ s. 150)

“Olur” dedim, girdik açıya: (Ç s. 58)

Herifçioğlunun nesine. (Ç s. 105)

Çok şükür istidacıya da verecek param var, keşifçiye de. (Ç s. 108)

Evlenecek değil mi, eri geçi? ... (Ç s. 161)

3.1.2.1.1.2. k>g

Hepisinin rızgı bu güne bu gün senden sorulur. (YA s. 14)

Ektiğimiz tohumun, nişastasız gabcik tanesi düştü elimize.. (AYY s. 36)

Biz de gıldır gücük adalet dağıtırsak, onun vekilleri içine gireriz.. (AYY s. 38)

Her işimiz dakikasında ‘gına’ gibi un oluyor.. (AYY s. 70)

Demirgırat melmeketi, hükümeti teslim aldı. (EYEEY s. 13)

Kopratifte, panga gredisinde bizi kolla. (EYEEY s. 57)

Büyük onunda, güçcük sekizinde. (CŞ s. 45)

Bir lâf var: “Galdık oğul eline. Müdân eyle geline” derler. (CŞ s. 47)

Gursak gavurgasını istiyor bey! (CŞ s. 87)

Dinsizin de böyle ip gırmışımı görmedim. (CŞ s. 113)

3.1.2.1.1.3. p>b

Ula, Üssüğünoğlu, diyorlardı, bunun belirsiz babası Allahalem Arabb atı ya da İngiliz. (YA s. 30)

Nasıl cüvablarsa cüvablasın.. (AYY s. 109)

Bir ucu sevab. (CŞ s. 9)

Bakma ihtiyarlığıma, bakma saçımın, sakalımın abbâlîğine... (CŞ s. 10)

Gıı, kele anam! Herif de bek yaşlı. (CŞ s. 127)

Bu gâvurluk üzre bütün debreşimi. (Ç s. 9)

Dirhemine baha yetmez. (DB s. 69)

Haset fesat ehli ile çekemeyenler, kırağı yemiş batlıcan gibi pörsüyü pörsüyü verdiler. (DB s. 101)

Gadın bazertesi gelecek. (DB s. 163)

Sebebler arasında ben de varım.. (DB s. 302)

3.1.2.1.1.4. s>z

Zabah derim. (CŞ s. 171)

İki tatlı söz zerhoş eder. (Ç s. 77)

t>d:

Badem de kaysı da domurcuk nar kırmızısı renk olup ucunu gösterir. (YA s. 107)

O zaman sen seyreyle gümbürdüyü... (EYEEY s. 178)

Südünün hükmünü göstermeyince olur mu? (CŞ s. 46)

Daşlı köye dana gütmeye gitti. (CŞ s. 47)

O zaman bu iş de bizim iki başlı Samsun kirasına döner ki, dadından duzundan yenilmez olur. (CŞ s. 100)

Ferahladı. “Eh” dedi. “eh, külhanın ardı geçmemiş ya!” (CŞ s. 108)

Ula Mustafa, dedi, heç yoğisem şimdi **d**efe alma beni. (CŞ s. 130)

Ben rahmetlinin tütününü tütürmek için o rahatlığı da **d**eptim. (CŞ s. 169)

“Sarı giremiseler **d**akmadı ya, bir ikibin bir şeyleri varmış... Goysun yastığının altına...” derler. (CŞ s. 170)

Abbas Sayar’ın romanlarında tespit edilen Yozgat ağzı özelliği taşıyan kelimelerde tonlulaşma olayı kelime başında, kelime ortasında ve kelime sonunda görülmektedir.

3.1.2.1.2. Tonsuzlaşma

Tonlu ünsüzlerin tonsuz ünsüzlere dönüşmesine tonsuzlaşma denir.

3.1.2.1.2.1. b>p

PravoÜssüğünoğluna... (YA s. 11)

Önüme bir koşam**p**angonot yığdı. (AYY s. 70)

Kopratifte, **p**anga gredisinde bizi kolla. (EY EY s. 57)

Gelen partililer de, sayım me**p**uslarımız da camimize bir minare yapılmasını uygun buldular. (EY EY s. 60)

Dürzü imam bizi cünup halimizden **a**ptessiz namaza mı davet ediyor? (EY EY s. 78)

Ne gozelyufka yapardı. Ne gozel **p**azlama... (CŞ s. 12)

Pakla, mercimek, nohut, yağ... (CŞ s. 32)

Oysalarım oysa, tüm bir âlem, ben sözünü etmedim ya, iki yüz liraya yalanından bir “**p**ravo” çalıyor. (DB s. 174)

3.1.2.1.2.2. c>ç

Ula, eğer bende iş olsaymış zorlu **ç**ünbüş, zorlu fasıl döktürürmüşüz. (CŞ s. 152)

3.1.2.1.2.3. d>t

Eni yoktu bu**t**ağı yoktu. (YA s. 31)

İki yıl önce Allah'ın belâsı bir tolu tüm bir köyün ekinini, üç karıklık sebzemizi, bostanımızı yerle bir etti. (EYEEY s. 15)

Dürzü imam bizi cünup halimizden aptesiz namaza mı davet ediyor? (EYEEY s. 78)

3.1.2.1.2.4. g>k

İster bir sen, bir Allah ol, köm toprağın yedi kat altına. (YA s. 10)

Her birine sorsan; Allahu Ekber'den sonra Kulhû'yü, Elham'ı yarım yamalak bilen kişiler. (EYEEY s. 24)

Kıdım kıdım yalat.. (DB s. 43)

İncelenen romanlarda tonsuzlaşma örnekleri tonlulaşmaya oranla daha azdır.

3.1.2.1.3. Sızıcılaşma

3.1.2.1.3.1. ğ>y

Bir aralık dirseğine bir deynek inmiş. (CŞ s. 47)

3.1.2.1.3.2. h>y

Ulan zeynimi karıştırıyor bu köylü. (YA s. 12)

Çayı var, gayfesi var, buyur'u var. 'Buyur İbraamefendi' der... (YA s. 12)

"Git semer otu al! Git deri peydayla! Git kendir çektir..." (CŞ s. 46)

Kaç tarihinde doğdu senin Eysan? (Ç s. 243)

3.1.2.1.3.3. k>h

Filân gün, filân saat, filân dakika ve de cip ile Fadik hatun gelin hanımın Hüseyin Efendi'yle köye, gerdaha gidişlerini? (CŞ s. 145)

3.1.2.1.3.4. l>n

Sigara da ne "nezzetliydi" şimdi. (CŞ s. 173)

O da kızartılar gibi gerneşti. (Ç s. 193)

El uşağını nüzumsuz yere söz saabı etmeyin.. (DB s.112)

Oğlan, gâvurun zumlunu onların sanşalatı için çekmiyor ya!. (DB s. 122)

3.1.2.1.3.5. m>n

Üstelik bağ, bahçe kıyısında tenbel tenbel gerinenler. (CŞ s. 85)

Ula, eğer bende iş olsaymış zorlu çünbüş, zorlu fasıl döktürürmüşüz. (CŞ s. 152)

Köylünün cünbür cemaat bizi görmediği iyi. (Ç s. 177)

Bu aralık sözü Günür'ün İsmail sözü kaptı.. (DB s. 27)

Makinası mükünası bizim köyün değirmen taşı ile anbarı kadar değil.. (DB s. 44)

Adamı bir günde ip canbazı ediyor. (DB s. 113)

Bu donuzların nazarı taşı çatlatır. (DB s. 272)

“Siz söze karışmayın,” diye tenbihledi bizi.. (DB s. 286)

3.1.2.1.3.6. n>m

Eferim Mustafa, ne de olsa babayın oğlusun. (YA s. 116)

Sayım misafirlerimiz beni bağışlasınlar. (EY EY s. 38)

“Emsütüye, gâvur mekteblerine..” (Ç s. 100)

3.1.2.1.3.7. r>l

Bütün pavlikeler herifçioğluna bağlı. (YA s. 12)

Şu ateşi karalıtsak n' olur? (YA s. 63)

Lapor versinler. (EY EY s. 119)

Sen gayli üstüme gelme! (CŞ s. 131)

Lâf mı bilmen be bilader? (Ç s. 130)

Derdimize melhem oluyorlar.. (DB s. 27)

3.1.2.1.3.8. ş>ç

“Çinik değse bedenlerine ‘Vay öldüm’ diye bağırırlar..” (Ç s. 186)

3.1.2.1.3.9. v>ğ

Allah aceb“İlayıklı mahluk yarattım,” diye öğünüyor mu bizimle? Her ne ise... (AYY s. 68)

Yük yüklerken söğderdim indirirken hakezâ... (CŞ s. 41)

“Ahır durup, batman döğmeliydi.” (CŞ s. 129)

Döğmek, söğmek, saçını başını yolmak için kızın üzerine yürüyen karımı tuttum. (TSS s. 12)

Kadın gözlerini oğuştura oğuştura doğruldu. (Ç s. 64)

Her insanı bir kapıdan “buyur” eder, bir bilinmedik kapıdan tekme yumruk koğar, yakasından düşürür. (DB s. 114)

3.1.2.1.3.10. y>n

Bir naylona da el kadar penⁿdir ile sekiz on yufka yerleştir.. (DB s. 228)

3.1.2.1.4. Akıcılaşma

3.1.2.1.4.1. b>m

Siz kuluçkada yatacaksınız hökümet denilen taife gelip sizin mingıldağınızı okşayacak... (EYEEY s. 73)

3.1.2.1.4.2. h>m

Hocanın Memmmet derlerdi, biri vardı. (Ç s. 9)

3.1.2.1.4.3. l>m

Benim ahbabım, dostum bir istidacı Mutullah Efendi var. (EYEEY s. 146)

3.1.2.1.4.4. n>l

Bir “dandili çüş” oynuyordu üzerinde zaman. (CŞ s. 26)

Loter mi ne, biri varmış. (Ç s. 27)

Oğlan, gâvurun zumlunu onların sansalatı için çekmiyor ya!. (DB s. 122)

3.1.2.1.4.5. n>r

O da kızartılar gibi gerneşti. (Ç s. 193)

Ele alınan romanlarda akıcılaşma örneklerine çok rastlanmamıştır.

3.1.2.1.5. Süreksizleşme

Süreksizleşme, sürekli ünsüzlerin süreksiz ünsüzlere dönüşmesidir. (Ümüt, 2006, s. 43). Bu olay incelenen romanlarda üç örnekte görülmektedir.

3.1.2.1.5.1. j>c

Yanına çendermeyi de alır, tüfekliyle başımıza dikilir. (EY EY s. 83)

3.1.2.1.5.2. s>c

Sen hele bir çuvara sar... (YA s. 110)

Hepiçiği dede mirası.. (AYY s. 29)

3.1.2.1.6. Diğer Ünsüz Değişmeleri

3.1.2.1.6.1. b>f:

Tomofile bindirdiler (AYY s.29)

3.1.2.1.6.2. b>h

Oradan kazaya tomahil varmış. (Ç s.157)

3.1.2.1.6.3. b>v

Bütün paylikeler herifçioğluna bağlı. (YA s.12)

Yelediye kaldırtır cenazemi... (CŞ s. 76)

3.1.2.1.6.4. f>p

Bütün pavlikeler herifçioğluna bağlı. (YA s.12)

3.1.2.1.6.5. f>v

Çavuş “Tarlasının da, keyşinin de, keşifçisinin de...” diye söylendi. (Ç s. 184)

3.1.2.1.6.6. h>f

Gönlümüz, hiç bizim lâfımız, sözümüz, orta yere düşmeden sulf olmanızı isterdi. (Ç s. 103)

“Günafına girme bacım..” (DB s. 237)

3.1.2.1.6.7. h>k

Gelecek mıkıtar seçimlerinde de ben yokum. (AYY s. 98)

3.1.2.1.6.8. k>v

Eşşeğe yük vurulunca denge, yani muvazene olmayınca semerinen birlik bir yana çöyer. (AYY s. 66)

3.1.2.1.6.9. n>d

Bir naylona da el kadar pendir ile sekiz on yufka yerleştir.. (DB s. 228)

3.1.2.1.6.10. s>ş

Neydi bu paşaport? (DB s. 39)

3.1.2.1.6.11. t>s

Akşam yaşı arası mahalle imamını eve davet et. (CŞ s. 133)

Oğlan, gâvurun zumlunu onların sanşalatı için çekmiyor ya!. (DB s. 122)

3.1.2.1.6.12. v>b

Sonra da habal yükünü bizim sırtımıza yıkarlar. (DB s. 135)

3.1.2.1.6.13. v>f

Çayı var, gayfesi var, buyur'u var. ‘Buyur İbraamefendi’ der... (YA s.12)

Alaf tutsun şu ateş. (YA s. 17)

Elma, armut, fişne gredisi verilecektir. (EYEs. 186)

“Maftetti her bir şeyi” dedi. (Ç s. 110)

Tek Bekir çaresizleşiyor, el etek öfeliyor.(ovalıyor?) (DB s.128)

3.1.2.1.6.14. y>ğ

Ben de sahtekârlığımla onlara zulüm makinesi olurum, içimden sinlerine küfrederken sahtekârlığı yüzüme yük eğleyerek: “Evet ağam, evet beyim, evet paşam” diyerek altlarını oyarım. (EYEs s. 58 59)

3.1.2.1.6.15. z>s:

“Pörtlemiş divarı kara çamur siva ile kapatamaşsın” dedi. (CŞ s.115)

Beğenmeşsen bize düşen üçte bir hisseyi geri veririm.. (TSS s.62)

Kırk nodul soksan bir hendek atlatamaşsın bu sıpaya... (Ç s. 11)

Gitmeşse otursun evde. (Ç s. 159)

3.1.2.2. Ünsüz Düşmesi

y sesi bazı durumlarda g sesine benzer şekilde gevşer ve kendinden önceki sesli harfi uzatarak düşer. Batı Türkçesinde akıcı ünsüzlerden düşen sesler olur. l ünsüzü bazen düşmüştür. “Anadolu ağızlarında r iç ve sonseste çoğu zaman büzülme uzunlukları bırakır.” Kelime sonunda ünsüz düşmesi örneklerinde verilen “eyisinden zengin bi zat” örneğinde olduğu gibi, senli benli konuşmalarda bu düşmelerin yazı dilinde de örneği görülür. h sesi çeşitli durumlarda erir ve düşer. Genellikle yabancı kelimelerde görülen h ünsüzü bazen kelime ortasında erir ve ünlülerde çatışmaya, ya da büzülme uzunluğuna sebep olur. İkiz ünsüzler kelime sonunda çoğunlukla tekleşirler (Banguoğlu, 2015, s. 61, 62).

Abbas Sayar’ın incelenen romanlarında rastlanan ünsüz düşmesi olayı kelime başı, kelime ortası ve kelime sonunda görülmektedir. Örneklerde, ünsüz düşmesi olayı v, s, y, k, h, g, l, t, r seslerinin düşmesi ile gerçekleşmiştir. Verilen örneklerde düşen ünsüz harf koyu renkle ve altı çizili olarak verilmiştir.

3.1.2.2.1. Kelime Başında Ünsüz Düşmesi

Belkim de yücudunda bir kırıklık var da onun donukluğu... (CŞ s. 168)

3.1.2.2.2. Kelime Ortasında Ünsüz Düşmesi

Beş saatlik yolu elin ile yapmışsın gibi git, dağı taşı aş, ovayı bul, arkadaş edin. (YA s. 110)

Haydin namaza. (AYY s.67)

Emmevelâkin görüyorm ki siz bir meşveret içinde tek ayak olmuşsunuz.(EY EY s.15)

Adamın kıtlığında bizi de insan yerine koyurlardı şherde.(EY E.Y s.20)

Emme bu gâvur oğlan bu yıl da eski ayağını aksıyor. (EY EY s.112)

Sayesinde bir zanaat saah**h**bı oldum. Nur içinde yatsın! (CŞ s. 24)

İç guvâ**y**si ol. (CŞ s. 47)

Şoo, benim hây**b**emin iki yanına taksim et!.(CŞ s. 174)

Önce düz bir çiz**g**i çek! (Ç s. 195)

Kezik kapıyı arkasından kil**t**liyordu...(Ç s. 223)

Gobâ**k**mize gün ışığı düşürmüyorlar. (DB s. 136)

3.1.2.2.3. Kelime Sonunda Ünsüz Düşmesi

Geç koy**g**et irezillik yatağından.. (AYY s. 26)

Eyisinden zengin bir**r** zat.. (AYY s. 70)

Evvel Allah beş dakikada sizi yunmuş yıkanmış gibi appa**k** eder. (EY EY s.79)

Gine lâfını gelin guvâ**y**edecek... (CŞ s. 173)

İşin rast**t** gelsin.. (DB s.262)

3.1.2.3. Ünsüz İkizleşmesi

Bir kelimedede bir ünsüzün iki defa söylenmesi olayına ünsüz ikizleşmesi denir. Ünsüz ikizleşmesinin olduğu kelimelerin çoğu yabancı kökenlidir ve bunların yapısı değişmiştir (Ergin, 2004, s.52; Korkmazığit, 2010, s. 45).

Sen dur bir ker**r**re, çık bakalım, öte git bakalım aklımdan... (YA s.11)

E**m**me, şu bizim köylüyü kurtarmasın. (YA s.12)

E**s**sek değil ya anlar kendine itibar ettiğimi . (YA s.13)

Evvel Allah beş dakikada sizi yunmuş yıkanmış gibi appa**a** eder. (EY EY s.79)

Hocanın Mem**m**met derlerdi, biri vardı. (Ç s. 9)

“Gı**ı**z, Hac**c**e, neydi Albaz’ın garısıyla konuştuklarınız?” diyemeden karıların ikisi birden konuştu. (Ç s.229)

Beyefendi de ana baba, bacı gardaş gelirdi guccüklüklerinde köye. (DB s.27)

Beş a^şsağı beş yukarı. (DB s. 82)

Alamancılık gur^rasında nasıl birinci sıraya oturttu.. (DB s. 281)

İncelenen romanlarda tespit edilen kelimelerde iki ünlü arasında kalan “c, m, ş, p, r” ünsüzlerinin ikizleştiği görülmüştür.

3.1.2.4. Ünsüz Türemesi

Sesler yan yana geldikleri zaman bazen birbirleriyle doğrudan birleşmezler. Bu durumda bağlanmayı sağlamak için araya bir ses alırlar.“Yabancı kelimeleri Türkçeye alıştırmak için de aynı usulden faydalanırız.” Dilimizde ünsüz türemesi olayı nadir görülür (Ergin, 2004, s.51; Banguoğlu, 2015, s. 67). Ele alınan romanlarda kelime başı, kelime ortası ve kelime sonunda ünsüz türemesine rastlanmıştır.

3.1.2.4.1.Kelime Başında Ünsüz Türemesi

Sesli harf ile başlayan bazı kelimelerin başında ünsüz harf türemesine öntüreme denir. Birçok kelimedede ı sesinden önce bazen de u sesinden önce y ünsüzünün türediği görülür. Birkaç kelimedede kelime başında v türemesi görülmektedir. Geniş ünlüyle başlayan bazı kelimelerin önünde h türemesine rastlanır (Banguoğlu, 2015, s. 67).

Yılıkıdan sağ salim dönerse helbetona da bir vazife buluruz. (YA s.18)

“Helbette gomşular sizin dediğiniz olur”. (EY EY s.57)

Ondan sonra hükelâ kesilir tüm bir milletin başına... (EY EY s.105)

Yine yayan yapıldak Haleb’e, Hanteb’e inen Hüseyin’i... (CŞ s. 48 49)

Aç, açık, ekmeğe aş^verirken, yağlı dürüm sıkıştırdılar eline.(CŞ s. 144)

Harklar işlenmezse su binmez. (Ç s. 31)

Beni ona yesir tutmadın.. (Ç s. 150)

3.1.2.4.2. Kelime Ortasında Ünsüz Türemesi

Helbet büyük Mevla'm bizim hayınlığımızı, sahtekârlığımızı, her halimizi bilir. (EYEEY s.134)

Pek de güzel rakı çekerlermiş **imb**iklerden. (EYEEY s.158)

Büyük onunda, güççük sekizinde. (CŞ s. 45)

Ben Gürcülerin Fayık ile kuzay köylerinden kömür taşımaya başladım yeniden. (CŞ s. 45)

Bana da sorgu süyal var öbür tarafta. (Ç s. 103)

Bir haftayı bulmadan pam**bu**k gibi kara yazı. (Ç s. 190)

Sonrası, namazı sizin, du**v**ası sizin.. (DB s. 50)

Asıl büyük ham**bu**llık benim sırtımda.. (DB s. 79)

Ekşi, sirke, le**y**mun isteğime baksana.. (DB s. 253)

Kibrit çöpü, şiş, tığ, ebem**bu**gömeceği, ayakkabı çirişi kullanırdı.. (DB s. 278)

Herifin biri: “Bir ben ölmey**in**en dünya yıkılmaz” demiş. (EYEEY s. 57)

Emme bu gâvur oğlan bu yıl da eski ayağ**ın**ı asıyor. (EYEEY s. 112)

Ama bey garı pek zorlu**y**du. (CŞ s. 32)

Bir de şu gün aşırı getirdiği zeytini, peyniri, ekmeği, cuvarayı hesap sonu ‘elde bir’ etmezse bun**dan** tevatür adam yok say!.. (CŞ s. 74)

Çerezi, çıkı**sı** hepsi benden. (CŞ s. 120)

Böyle günlerde Fadik Hatun yangı**sı** bol bir komşu evine sığınırdı gündüz boyu... (CŞ s. 166)

Kimin evinde ne aş pişer pecen**in** dumanından bilir. (Ç s. 120)

Bir koyun bir insan bes**i**şi. (DB s. 13)

Arpa yolmaya giderdim ortakçının horantası**y**la. (DB s. 22)

Sinnekin anası akıldanesi. (DB s. 103)

Ben, öküzlerin, tayın, kıratınyeygisini onunla paylaştıramam. (YA s. 18)

Belki de köyün kehinde karşılar seni... (YA s. 38)

Ovanın öbür geçesindeki düzlüğe çıkmıştı. (YA s. 73)

Ve Hasan Kâ, damın siyecisinden ayağı kayıp aşağıyı bulmuş, hotu çıkmış, ama yukarıya sesleniyor: (EYEEY s. 159)

Oğlanın birine “Baban acından ölmüş” demişler. (Ç s. 55)

Heç yoğisem mübaşir verilen gizli bir kararı kapı kıvıklığında duyar. (DB s. 70)

Alamancının kendine dünür düştüğünü belirten tümceleri duymadı.(DB s. 132)

Her biri okkaya, teraziye vuruyordu duygusunu, düşüncesini.. (DB s. 164)

Aman uykuya boz, heç birine yüz verme.. (DB s. 248)

“Değirmene vardım derdim yanmaya, değirmen başladı fir fir dönmeye..” (DB s. 275)

Belki de köyün kehinde karşılar seni... (YA s. 38)

Varışimla birlik sandalyelerinde oynastılar. (AYY s. 18)

El içinde vasiyet ettik ölmeyince olmaz..(AYY s. 27)

O günün kovanları söğütün körpe sıvgalarından silindir halinde yetmiş, seksen santim boyunda örülür. (EYEEY s. 128)

Ve Hasan Kâ, damın siyecisinden ayağı kayıp aşağıyı bulmuş, hotu çıkmış, ama yukarıya sesleniyor: “Ulan gomşular! Ayağınızıbozmayın, ben hemen geliyom..” (EYEEY s. 159)

Vallaha, İrahmetlik dedem Çapanoğlu'nun yanında uşak imiş. (CŞ s. 26)

Belini dikelte dikelte avluya girdi. (CŞ s. 126)

Tırnak etin üstünde. (Ç s. 178)

Guruşunun hesabını bilsin.. (DB s. 105)

Feylinizin ekmeğini yiyorsunuz şükür.. (DB s. 232)

Ele alınan romanlarda zamir n'sinin iyelik eki ve bulunma hâli eki arasında kullanımı, iyelik eki ve ayrılma hâli eki ile iyelik eki ve belirtme hâli eki arasındaki kullanım örnekleri tespit edilmiştir.

3.1.2.4.3. Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi

Kar, bir kaç karış tutunmuştur belkim..(YA s. 44)

Mecali mi yok yoksam pek mi irahat bulur bu toprağı? (YA s. 44)

Sonra birbirine: “Haydin namaza,” derler. (AYY s. 43)

Ziram ki, köyde herkes birbirini yakaladığı yerde küdeden atmağa çalışır. (DBs. 30)

Çünkim onun da altında ‘cücük’ yatıyor. (DBs. 31)

Halbukim öyle bir kârlı işmiş ki, deme gitsin.. (DB s. 45)

Karı radyom lambası.. (DB s. 67)

Evvelim, Alamancılık yolumuz bir. (DB s. 78)

Oysam kim, mesârifat için almışsa beş on bişiler almıştır. (DB s. 126)

Lâkinim ki, üç adım ötedeki evimizi bilemez, bulamaz oldunuz. (DB s. 145)

Abbas Sayar'ın romanlarında Yozgat ağzına ait kelimelerde bazı bağlaçların sonunda m ünsüzünün türediği görülmüştür.

3.1.2.5. Sedalılaşıma (Yumuşama)

Türkçede kelime sonunda bulunan ç, k, p, t ünsüzleri iki ünlü harf arasında kullanıldıklarında sedalılaştır ve yumuşarlar. Bu olayda ç, c sesine; p, b sesine; t, d sesine dönüşür. Bu değişimin sebebi sedasız ünsüzün yanında bulunan iki ünlü harfin bu sedasız harfi kendilerine benzetmeleridir. İki ünlü arasında kalan k önce sedalılaştır g sesine dönüşür ve yumuşayarak ğ ünsüzüne dönüşür. Kelime sonunda

bulunan bu ünsüzlerin sedalılışmaları ve yumuşamaları Türkçe için geneldir. Türkçede bazı tek heceli sözcüklerde ve karışıklığa yol açacak kelimelerle bazı isimlerde sonsesteki bu ünsüzler değiştirilmez. Bu olay Türkçeye geçen yabancı kelimelere de uygulanır. Ancak yabancı kelimelerde sedalılışma az görülmektedir. Bu durumda yabancı kelimenin Türkçede kullanılma derecesine ve yanlış anlaşılıp anlaşılmamasına göre hareket edilir. Bu sebeple yabancı kelimelerin bazılarında bu olaya rastlanır (Ergin, 2004, s. 63, 64).

Nizahçılığına rağmen. (AYY s. 29)

Ve Hasan Kâ, damın siyeçinden ayağı kayıp aşağıyı bulmuş, hotu çıkmış, ama yukarıya sesleniyor: (EY EY s. 159)

Yoksa benim keçemin dört ibiği suda. (CŞ s. 25)

Südü'nün hükmünü göstermeyince olur mu? (CŞ s. 46)

Kursağımı gâvurgasız bırakmadın. (CŞ s. 105)

Bizim gibi ağsikli değil ya... (CŞ s. 128)

Oğlanın birine “Baban açından ölmüş” demişler. (Ç s. 55)

Evlenecek değil mi, eri geçi? ... (Ç s. 161)

Heriflere ‘Sakar Öküzler’ lağabını elin uşağı babası hayrına takmamış ya... (DBs. 133)

Kim ortalığı fesada verdi?. (DB s. 133)

3.1.2.6. Metatez (Göçüşme)

Kelime içinde iki sesin bazen yer değiştirdiği görülür. Söyleyişi kolaylaştırmak için gerçekleşen bu olaya metatez denir. Göçüşme en çok birden fazla heceli kelimelerde, kelime ortasında iki ünsüzün karşılaşması ile olur. Kelime ortasında yan yana bulunan seslerin yer değiştirmesine yakın göçüşme denir (Banguoğlu, 2015, s. 70; Doğan, 2012, s. 139). Birbirine uzak seslerin yer değiştirmesine ise uzak göçüşme adı verilir (Doğan, 2012, s. 139, 141).

Doru, bu yıl İrbaam’ın zekatlığı..(YAs. 38)

Bizim ireyle me**l**meket kurtulacaksa canla baş üstüne! (EY EY s.13)

D**in**ayet'ten minare isteyin. (EY EY s.44)

İyisine iyi emme, sizin atlarınız, atın üstündeki heybetiniz karşısında bizim eşekliğimiz el âleme **ir**bet olmak değil mi? (EY EY s.55)

K**ir**biti çaktı. (CŞ s. 181)

Çavuş “Tarlasının da, ke**v**şinin de, keşifçisinin de...” diye söylendi. (Ç s. 184)

Abbas Sayar'ın romanlarında tespit edilen kelimelerde yakın göçüşme olayına daha çok rastlanmıştır.

3.2. Şekil Bilgisi

3.2.1. Yapım Ekleri

İsim veya fiil kök ve gövdelerinden yeni isim ya da fiil gövdeleri yapan ekler yapım eki denir. Türkçede kökler ve ekler arasındaki birleşme kurallı ve sistemlidir. Bu yüzden isimlere gelen ekler fiillere, fiillere gelen ekler isimlere gelmez. Aralarında şekil bakımından bazı benzerlikler vardır, ancak bunlar görevleri bakımından ayrı sınıflarda yer alan eklerdir. Yapım ekleri köklerden kelime türetmeleri sebebiyle kökten hemen sonra gelirler. “Bir kelimedede yapım ekleri üst üste gelebilir.”Ancak Türkçenin işleyiş sistemi bu durumu da bir kurala bağlamıştır. İsimden isim yapan ekler art arda gelebilir; fakat isimden fiil yapan ekler art arda gelemezler. Fiilden fiil yapan ekler arka arkaya gelebilir, fiilden isim yapan ekler gelemezler (Korkmaz, 2009, s. 21, 22). Türkçede yapım ekleri dört gruba ayrılır:

İsimden isim yapan ekler

İsimden fiil yapan ekler

Fiilden isim yapan ekler

Fiilden fiil yapan ekler

Ele alınan romanlarda bu dört yapım eki türüne de rastlanmıştır. Türkçede kullanılan bu yapım ekleri Abbas Sayar'ın romanlarında Yozgat ağzı özelliği taşıyan kelimelerde yazı dilindeki şekilleriyle kullanılmıştır.

3.2.1.1. İsimden İsim Yapım Eki

İsim kök ve gövdelerinden isim türetmek için kullanılan ekler isimden isim yapım ekleridir. İsimden türeyen isimlerin anlamları genellikle türetildikleri isimlere yakından bağlıdır. O isimlerle ilgili yer, meslek, topluluk, vasıf, bağlılık, aitlik v.b. gibi nesnelere ifade ederler (Ergin, 2004, s. 154). İncelenen romanlarda ağız özelliği taşıyan kelimelerde tespit edilen isimden isim yapma ekleri şunlardır:

3.2.1.1.1. Aitlik Eki

Aitlik eki isimlerin kök ve gövdelerine doğrudan gelir, isimlerin ilgi hâli eki, bulunma hâli eki almış şekillerinden sonra da gelir. “Ek, “içinde bulunma ve aitlik bildiren” bir işleve sahiptir.” (Ercilasun vd., 2007, s. 50) Verilen örneklerde de bu ek çoğunlukla isimlerin bulunma hâli eki almış şekilden sonra kullanılmış ve aitlik ile bulunma bildirmektedir.

Ahırdaki saman belli, saçkıbelli. (YA s. 17)

Çocuklar da peykedeki yer yatağına sırt sırta vererek uzandılar. (YA s.22)

Ovanın öbür geçesindeki düzlüğe çıkmıştı. (YA s. 73)

Bizimki hiç oralı değil. (AYY s.69)

“Ohaa!” diye yumuşaktan önlerindeki hayvanlara yalandan vurur, köyün sığına katmanın rahatlığı içinde acele evlerine dönerler. (EYEEY s.27)

Bizim yamaçta, bir bağın eteğindeki ince, yeşil şeridin bir noktasına bağdaş kurup oturmuş Hüseyin Ağa bir tutam olmuş aksakallarını kaşdı. (CŞ s.7)

İki yaşındaki dört yaşındaki gobellerim için. (CŞ s. 41)

Kerbelâ çölündeki ırmağa yaklaştı. (Ç s. 235)

Gücümüz, geçmişteki gibi malımıza yetti. (DB s.31)

Ben de Ali'nin külâhı Veli'ye, Veli'ninki Ali'ye türküsü ile sürdürüyorum bu işi.. (DB s.127)

3.2.1.1.1.1. “+CI, +CU”:

Türkçenin eskiden beri kullanılan ve işlek olan, meslek, uğraş isimleri yapan isimden isim yapım ekidir. İsmi bildirdiği biri işi yapan kişiyi gösteren isimler; eklendiği kelimeye sahiplik anlamı veren isimler yapar (Ergin, 2004, s. 157; Ercilasun vd., 2007, s. 43).

İlk önce işe tüccar yılıkılıkcu başladı. (YA s.102)

Dedesinden kalmış değirmenler, tarlalar.. Nizahçılığına rağmen: (AYY s. 29)

Gazi Ahmet Emmi, ocak başkanı, Oşukcu İbiş, tüm dördümüz, odama misafir edelim. (EYEEY s.16)

Camiye gelip, meşveret edip, köylüden beş on gurustoplayıp, bir pınarci ustası çağırıp, yıkık pohrelerini açıp, yenileyip akıtmadık. (EYEEY s.60)

“Şu buğdayın yarısını şu alıcılara satayım da pırtıciya hesabımdan beş on gurus düşüreyim.” (EYEEY s. 61)

Beni davetci etti. Ne dersin buna sen?.. (CŞ s. 101)

“Evet efendim”cietti. (Ç s. 99)

Ama Albazın karısı merhamet üsteçiliği yaptıkça Kezik’in o taze yüz teni kırış kırış oluyor, başını duvara dayayıp gözlerini kapıyordu. (Ç s. 240)

“Verdiğin buğdaya karşı yarı ortakçım ol,” demiş, Evim, eviniz sayılır. (DB s. 28)

Gözün aydın senin Raşit Alamancci.. (DB s.81)

Yukarıdaki örneklerde bu ek meslek ve uğraş ismi yapmıştır. Ek verilen örneklerde ünsüz uyumuna uymaktadır.

3.2.1.1.1.2. “+daş”:

Bu ek eşitlik, ortaklık ve mensubiyet bildirir. (Dağcı, 2012, s. 61) İncelenen romanlarda Yozgat ağzına ait kelimelerde bu eke iki örnekte rastlanmıştır.

Bir yönden yakınddaş idiler. (Ç s. 33)

Avludaki kuyudan çektiği bir kova suyu sarı öküzle boyunddasına içirirken böyle konuştu kendisiyle.. (DB s.198)

3.2.1.1.1.3. “+gil”:

Grup, aile ismi yapar ve işlek değildir. (Ümüt, 2006, 55)

Ablanınan birlikte Albaz Kâgile geleceksin.. (Ç s. 241)

Sana para gönderdiğimi Ağamgil duymasa daha iyi olur. (DB s. 140)

3.2.1.1.1.4. “+II, +IU”:

Ekin ana işlevleri; sahip olma, üzerinde bulundurma; bir ülkeye, millete, şehre ait olma, bağlı olma; isimden yer ismi yapma; eş ve zıt anlamlı ikilemeler kurmadır (Ercilasun vd., 2007, s. 44).

Ama bu işler yıllar yılı sınıngılıdır. (YA s.48)

Diyâşetli bir nutuk çektim: (EY EY s. 144)

Bey, dedi, tam senin istediğin gibi kendinden uçkurluklu... (CŞ s.9)

“Pekii, bul bana senin gibi elifsiz mertekliye bir müslüman işi de o kazığa bağlayayım seni...” dedim. (CŞ s. 24)

Biri hakiyetli çıkmıştı yalnız. (CŞ s.105)

Diretir mi daha murtad yapılı Eset? (Ç s. 122)

Dünya bile enginli yücelli.. (Ç s.146)

Senin yüzünden Kilkuyruğun deyyusu ile kanlı katilli olduk. (Ç s.203)

Yakaladığın hırsız senden yüzlü çıkmaya başladı. (DB s. 10)

“Oturaklı çocuk, yaşından da olgun, gurbet eyi pişirmiş,” diye konuştular aralarında.. (DB s. 306)

Bu ek tespit edilen örneklerde ünlü uyumuna uymaktadır ve üzerinde bulundurma, sahip olma işleviyle kullanılmıştır.

3.2.1.1.1.5. “+IIK, +IUK”:

İsimlerden yer, âlet, topluluk isimleri ve sıfat yapmak ekin başlıca işlevleridir (Ergin, 2004, s. 155).

O cıbrılıkdevriymiş... (YA s. 12)

O, bu yıl ‘Yılılık...’(YA s. 18)

Çoban: “Doru’nun zabınılığına aldanıyor İbraam. (YA s.25)

Duldalıkta yığılmış karı yara yara, tozuta tozuta aşağıya indiler. (YA s.57)

Bir gözü ağırlıklı ana, bir karı, bir yedi sekizinde çocukla kaldım ortalarda... (YA s. 93)

Bire iki üç verse de yeygilik, tohumluk çıksa... (YA s.108)

Bir güleçlik geldi yüzüne: (AYY s.59)

Bize de ‘Can şenliği’ çıktı. (AYY s.83)

Donluğuna uçkurluğu kendin bulacaksın çaresiz. (CŞ s.114)

Ama, size de kötülük getirsin istemem. (TSS s. 76)

Ek, Yozgat ağzı özelliği taşıyan kelimelerde de yazı dilindeki şekliyle kullanılmıştır. Ünlü uyumuna uymaktadır.

3.2.1.1.1.6. “+sal,+sul”:

Bağ kütüklerinin diplerini dolduran kumsal toprağa basan ayaklarına bile, o an saygı doluyor, onları aşağı kaydırmaktan çekiniyorlardı. (DB s.144)

Yok yoksul takımından da değil.. (DB s.237)

3.2.1.1.1.7. “+sIz, +sUz”:

Bu ek isimden yokluk, eksiklik bildiren olumsuz anlamda sıfatlar yapar ve çok işlek bir ektir. Sahip olma, kendinde bulundurma işlevindeki sıfat yapan +II / +IUEkinin zıttıdır (Korkmaz, 2009, s. 64).

Umutsuzluk her birine bir avaralık vermişti. (EYEEY s.93)

Bir iki zeytin susuzluğunu gıcıkladı. (CŞ s.12)

“Pekii, bul bana senin gibi elifsizmertekliye bir müslüman işi de o kazığa bağlayayım seni...” dedim. (CŞ s. 24)

Tarlasızlık, tapansızlık, kişisizlik ölüm Çelom ölüm.. (Ç s. 64)

3.2.1.2. Fiilden İsim Yapım Eki

Fiil kök ve gövdelerine ya da isim kök ve gövdelerinden oluşturulmuş fiil gövdelerinden getirilen eklerdir. İsim kökenli kelimeler doğadaki somut, soyut varlık ve nesnelere tamamiyle karşılayamaz bu yüzden dil bir kısım nesne ve kavramları harekete dayandırarak karşılama yolunu benimsemiştir. Ayrıca fiil kök ve gövdeleri, isim kök ve gövdelerine nazaran daha fazladır. Bundan dolayı Türkiye Türkçesinde fiilden isim yapım eklerinin sayısı fazladır. Bu eklerin bir kısmı fillerin soyut oluş ve kılış isimleri durumundadır. Bu gruptaki eklerin bir kısmı da doğrudan somut ve soyut nesne ismi yapan eklerdir (Korkmaz, 2009, s. 67). Bu ekler incelenen romanlarda Yozgat ağzı özelliği taşıyan kelimelerde de yazı dilindeki şekliyle kullanılmışlardır. Abbas Sayar’ın romanlarında Yozgat ağzına ait kelimelerde tespit edilen fiilden isim yapım ekleri şunlardır:

3.2.1.2.1. “-AcAk”

Cümle içecek ikramından sonra parti ireyisine şöyle dedi. (EYEEY s.71)

3.2.1.2.2. “ -eç”

İncelenen romanlarda bir örnekte rastlanmıştır.

Bir güleçlik geldi yüzüne. (AYY s.59)

3.2.1.2.3. “-at”

İyisinden gelişatlaşmış. (YA s.109)

3.2.1.2.4. “-ga”

Bu ek Türkçede eskiden çok kullanılırken sonradan işlekliliğini kaybetmiştir. Bugün çok fazla örneği yoktur. Hareketi yapanı, olanı veya yapılan nesneyi karşılayan isimler türetir (Ergin, 2004, s. 189).

Avucunuzun içine koyduğunuz sıcak kavurga elinizi yakar. (EYEEY s. 100)

Ele alınan romanlarda da sadece “kavurga” örneğinde görülmektedir.

3.2.1.2.5. “-GI, -GU”

Bu ek fiillerden araç gereç ismi ve çeşitli özelliklerde somut veya soyut isimler türetir. İşlek bir ektir (Ercilasun vd., 2007, s. 45).

Kaldırdığın zahra yeygi ile tohuma yetmez. (YA s. 11)

Ahırdaki saman belli, saçki belli. (YA s.17)

Ters yel döner, şimdi alaf alır yangi... (YA s.63)

Emme, herkesin definin kasnağı bir ayarda, bir gergide değil ki.. (DB s.117)

Kapıyı ardından sürgülediler.. (DB s. 279)

Yukarıdaki örneklerde de bu ek araç gereç ismi yapmıştır.

3.2.1.2.6. “-geç”

Fiillerden isim türeten bu ekin türettiği isimlerin çoğu araç isimleridir (Banguoğlu, 2015, s. 239).

Bir direngeçin yok dört bir yönde. (Ç s. 76)

“-gen”:

Alışkanlık bildiren sıfatlar türetir ve işlek bir ektir (Ercilasun vd., 2007, s. 45).

“Şu Anadolu çekingenliği de başımıza belâ,” diyorum. (TSS s. 31)

3.2.1.2.7. “-Gın, -gun”

Fiillerden anlamı pekiştirilmiş sıfatlar türetirler ve işleklerdir. (Ercilasun vd., 2007, s. 45)

Biraz da defî onların ayağına uygun çalalım..(AYY s. 76)

Arı gredisi de olsun, ekinlerin yangunluğu da... (EY EY s. 125)

“KAÇGUNCULUK” döneminin sonu gelmişe benzer. (DB s. 12)

Köylü milleti harada döl için beslenen aygırlardan daha azgun. (DB s. 26)

Tarlayı alan Alamancının babasının ağzı yatkın. (DB s. 101)

3.2.1.2.8. “-ı, -U”

Bugün Türkçedeki yapan, olan ya da yapılan çeşitli nesnelere karşılayan birçok isim bu eklerle yapılmıştır. Bu isimlerin çoğunda -ı, -i, -u, -ü eki aslî değildir, Eski Türkçedeki -g fiilden isim yapma eki Batı Türkçesinde düşmüştür bu sebeple yardımcı sesin fiilden isim yapma eki olması ile ortaya çıkmıştır. Ek yaygın ve işlektir (Ergin, 2004, s. 192).

Benim dinim ayrı, donum ayrı. (DB s. 16)

Gurban olduğum camiye de, namazı da yüz örtüsünü yapmışlar. (DB s. 135)

Aman ağzınıza sıkı olun!. (DB s.158)

3.2.1.2.9. “-İcİ, -UcU,”

Bir işi meslek olarak yapanı gösteren isimler türeten bir ektir. Bir işi alışkanlık ve başarı ile yapan kimseyi gösteren sıfatlar vermektedir. Geniş anlamda kılıcı isimler ve sıfatlar da yapar (Banguoğlu, 2015, s. 246, 247).

Beş on köylü yol kavşağına karşılayıcı çıkmıştı. (Ç s. 184)

“Ben sizin işinizin gayırıcısı olurum,” deme.. (DB s.57)

Ulan, sen ölü soyucu musun düzü? (DB s. 80)

Öbür gelin ‘bulgur döğücüsünün tık deycisi’ydi. (DB s. 109)

3.2.1.2.10. “-İk, -Uk, -k, -ek”

-İg, -İk ekleri çoğunlukla “-mış” işlevinde sıfatlar ve isimler yapar. İşlek bir ektir. Bu eklerden -ak, -ek eki ise, bazı araç gereç isimleri yapmaktadır ve bir işin yapıldığı yeri gösteren isimler yapar. “Ayrıca bir alışkanlığı, bir duyguyu, fiilin bildirdiği işi çokça yapanı gösteren sıfatlar türetir.” (Ercilasun, 2007, s. 46, 47).

Kiminle karşıtıysa yitıklarını sordu. (YA s.118)

“Bu kız kalık kalır,” derdim içimden. (AYY s.35)

Siz bilirsiniz ben cebi cepkeni delik bir adamım. (AYY s.75)

Köy milletinde ukalâdan akli erikten geçilmez. (EYEEY s.105)

Baş altına da bir kesek parçası bulunca her bir yön “samanlık seyran” olurdu.
(CŞ s. 15)

Vay şu ırzı gırık dünyaya bak!.(CŞ s.60)

Senin ise sırtının ortasına gelmiş tepik... (CŞ s.110)

Ben bu yaşıma dek bu el milletinden hayır solukk soluyanı görmedim. (CŞ s.
123)

Üfürük gelir, üfürük gider... (Ç s.22)

Ahacık çizik çiziyorum. (Ç s. 182)

“-Im, -üm”:

Geçişli ve geçişsiz bazen tek heceli bazen de çift heceli fiillerden isim türetir ve işlek bir ektir. Ekin başlıca işlevleri: Fiilin gösterdiği hareketin ismidir. Genellikle fiilin gösterdiği işle ilgili sonucu gösteren soyut isimler yapar. İsimleri nitelikleri bakımından daha çok bir kez ya da kısa sürede oluşan işleri adlandıran isimlerdir. Bu eklerin geniş süreli bir hareketi anlatan örnekleri de vardır (Korkmaz, 2009, s. 89, 90).

Emmevelâkin Rabbülalemîn bakmış ki yarattığı dünyanın çok bir bölümü
boş. (EYEEY s.74)

Karşı evin penceresinden Fadime Hatun görülmüş, giyimli kuşamlı... (CŞ
s.81)

Sen girdin mi Yunan kıyımına... (Ç s. 10)

Öylece ekin bölüşümüne oturduk. (DB s. 29)

Kadın, evinin avlusuna girer gibi, rahat girdi yapım önü boşluğa. (DB s. 157)

Pürüzsüz bir aklık uzayıp gidiyordu göz kesimine dek.. (DB s. 227)

3.2.1.2.11. “-ım, -ün”

Çok geçmeden bacanın birinden bir tütün tüter. (YA s. 23)

Saat 21:00'den önce radyolardan yayınlanmak zorunluluğu olan seçim kanununa kıcıını silmiyor. (EYEEY s.31)

O canım yığından çıkacak buğdayın yarısını vermeyi içim çekmedi. (DB s. 31)

3.2.1.2.12. “-inç, -unç,”

“Bizim efendi ağalar iktidarı bu kez daha korkunç yakalar” derken uyuyakalmışım... (EYEEY s.35)

Ertesi sabah köy bir sevinç çalkantısına uğradı.. (DB s.305)

3.2.1.2.13. “-Iş, -uş”

İşleklik sahası bütün fiil kök ve gövdelerini kapsamaktadır. Bu eklerin asıl işlevleri hareket ve iş isimleri yapmaktır. Bu ekler kök ve gövdenin anlamında diğer yapımı eklerinde olduğu gibi büyük bir değişiklik yapmazlar, o anlamı aşığı yukarı bir isim kalıbına sokarlar. İşleklik sahalarının bütün fiilleri kapsamasının sebebi budur (Ergin, 2004, s. 187).

Yılıklıklar ovada, Kabaklı köyünde bir tanış vardı, oraya gitmiştim. (YA s.109)

Eviş geviş etti iştahla yiyeceğini... (CŞ s. 43)

İniş aşığı kayar gibiydi. (CŞ s.129)

Sırtımdan ter boşana boşana şu söğüt kütüklerini yarışıma baksana! (CŞ s.131)

Uğurlanış gibi istenmedik, beklenmedik karşılanış “diyeşetli” oldu. (CŞ s. 146)

Demek istediğim, dünyada iyiliğe, doğruluğa eriş yetiş olmaz. (Ç s. 136)

Tekleme ötesinde “varışına varış, gelişine geliş” der bunlar. (Ç s.247)

“Namazdan, niyazdan büyük bir oluş,” diyordu. (DB s. 145)

Vuruşuna atma.. (DB s. 262)

Ne kadar zorlasalar da hiçbirini dikiş tutturamıyordu içinde.. (DB s. 286)

3.2.1.2.14. “-lı”

Hep cehennem zenciri benim boynuma mı dolalı kalacak? (CŞ s. 109)

3.2.1.2.15. “-lık”

Dünyanın bir numaralı namuslusu olsan, kırk iftira yamalığı yapıştırırlar namus esvabına, insanlık esvabına.. (AYY s.68)

3.2.1.2.16. “-mA”

Aslında bir isim fiil eki olan bu ek, kalıcı isimler ve sıfatlar da yapar (Ercilasun vd., 2007, s. 46).

Arılar hiçbir şeyden habersiz, tekleme kovanlardan çıkıyor, çoklama topladıkları, ayaklarına, kanatlarına, kaşlarına, gövdelerine yığıldıkları çiçek tozlarını ‘polenleri’ yuvalarına taşıyorlardı. (EYEEY s. 130)

Belinin dikliği garibsemelerine gitti... (CŞ s.119)

O yıl yine Beydiyar’dan çalmamız, pekmezimiz, ekşimiz, tatlımız, cevizimiz geldi. (DB s.23)

Tezeğin, çılının çırpının ardını almadan, eski nisan kapıda gözükmeden sobayı kaldırımaca yok.. (DB s.178)

“Gelişine varış,” deriz. (DB s. 213)

Keziban Hatun daha sökülmemiş soba üstünde kavurma kavurdu.. (DB s. 306)

3.2.1.2.16. “-tı”

Türkçede eskiden beri kullanılan işlek bir ektir. “Esas itibariyle -n-‘li fiil gövdelerine getirilir.” Oluşturduğu isimler yapan, olan ya da yapılan nesnelere karşılamaktadır (Ergin, 2004, s. 193, 194).

Diyeceğim hepsi gönül çırpıntısı, olmazlığa teselli.. (AYY s.47)

Mor bir karaltı sardı bağı. (CŞ s. 13)

Bağrıntısı haymelikten dışarı taşı. (CŞ s. 16)

Saman ufağı olan yaşantımı gaderyeli derleye toparlaya, eğdire sürdürü senin külhanına getirdi. (CŞ s. 105)

Ertesi sabah köy bir sevinç çalkantısına uğradı.. (DB s. 305)

3.2.1.2.1. Çekimsiz Fiiller (Eylemsi):

Fiilimsiler fiilin isimleşmiş şekilleridir ve fiil şahıs ekleri almazlar. Tamamlanmamış bir yargıya yüklem olurlar. İsim, sıfat ve zarf işleyişinde görülen fiilimsileri diğer fiil üremelerinden ayıran özelliği tamam olmasa da bir yargıya yüklem olabilmeleridir. Fiilimsilerin fiilsel karakterlerinden dolayı dilimizde zamana ya da tarza bağlı fiil çekimi kiplerine temel olma özellikleri de vardır. Bunlardan özellikle sıfatfiiller zaman kipleri oluşturmuşlardır. Bunlara fiil kişi ekleri getirmekle başlıca bildirme kipleri kurulmuş olur. Fiilimsiler iyelik ekleri alarak bir yarım yargıya yüklem olduklarında taşıdıkları iyelik zamiri o yarım yargının şahsı olmaktadır. Fakat fiilimsiler böyle bir kişi ve bazılarında zaman anlamı taşımakla çekimli fiil grubuna girmezler. Çünkü onlar bu iyelik zamirleri ile birlikte isim çekimine tabidirler ve tamamlanmış yargı bildirmezler. Üç tane fiilimsi vardır: İsimfiiller, sıfatfiiller ve zarffiiller (Banguoğlu, 2015, s. 419, 420). Abbas Sayar'ın romanlarında bu üç fiilimsinin örneklerine de rastlanmıştır.

3.2.1.2.2. Sıfat-Fiiller

Sıfat-fiil eklerinin asıl işlevi, isimleri zaman kavramı taşıyan hareket özellikleriyle nitelemektir. Sıfat-fiil ekleri ile teşkil edilen geçici sözcükler varlıkları hareket vasıflarıyla niteleyen sözcüklerdir. Niteledikleri ismin düşmesi sonucunda ismin yerini tutmaktadırlar (Üstüner, 2000, s. 15). Sıfat-fiil ekleri incelenen romanlarda Yozgat ağzına ait kelimelerde de yazı dilindeki şekilleriyle aynıdır.

3.2.1.2.2.1. “-An”

Bilirim ‘yiyen ağız utanır’ ve susar.. (Ayy s. 34)

Camı yanan eşşek atı geçer. (CŞ s. 41)

Şu insanoğlunda acıyan yer başka, acıkan yer başka olur. (CŞ s. 80)

Kaynanasını sevmeyn Ermeni olmazmış.. (TSS s. 19)

Bir ondurmayan kader!.. (Ç s. 13)

Ve de bizim gibi yeni yetişip gelen on yirmi genç.. (DB s. 27)

Elinen gelen düğün bayram. (DB s. 75)

Eliyle de denge tuta tuta ağır ağır yol alan, mazıları yalandan gıcılayan arabaya ayak uydurdu. (DB s. 144)

Çünkü ürmeyen iti kapıya koymazlar.. (DB s. 164)

3.2.1.2.2.2. “-AcAk”

Niye olmayacak bir dava için kendini zora koşarsın? (AYY s. 86)

Maşallah iyi serpmiş sağa sola, sayesinde sürünecek ehaliyaratmış. (EYEEY s. 74)

O an kimsenin geçinilecek akıl ile arası yoktu.. (TSS s. 101)

O canım yığından çıkacak buğdayın yarısını vermeyi içim çekmedi. (DB s. 31)

O da fazla yük olmadan, “Gelecek gelişte de yüzüm olsun,” diye yeniden dönerdi köye.. (DB s. 44)

Kimse beceremeyeceği eşşeğin önüne yem atmaz. (DB s. 56)

Aslında heç birimiz bir gayrimizi bir el üstten tutacak halde değiliz. (DB s. 77)

Görüp göreceğimiz rahmet bu imiş.. (DB s. 116)

Bu yanda kederi tutulacak bir iş yok.. (DB s. 205)

Benim gurbet elde gahir götürecek yanımı bırakmadın. (DB s. 216)

3.2.1.2.2.3. “-Dİk, -DUk”

At yedi günde, it yediği günde... (YA s. 91)

MohteremHakkı Bey, dedi, ben içmeye içmiyordum, emme zatınız hatırına doldurduğum kadehi şeref-i devletiniz için içeceğim. (EYEEY s. 22)

Sizin kurtardığınız can batsın!.. (EYEEY s. 122)

Vardığın yer kör ise gözünü kırpıdarak bak! (CŞ s. 163)

Kör itin öldüğü yere... (Ç s. 67)

Çiğnediğim çamurun haddi hesabı olmadı. (Ç s. 136)

Güneşin batıdaki tepelere çavdığı bir saatte köye girdiler. (Ç s. 145)

Kurumdan Bakanlığa kadar yuvarlanmadık taş bırakmıyorlardı. (DB s. 42)

Köy yerinde bir kalıptan kestiğin kerpiç bile irili ufaklı düşer. (DB s. 116)

Sakarların Fevzi Onbaşı'nın evine verdiği sıkı, beş on gün sürdü. (DB s. 237)

3.2.1.2.2.4. “-mİş, -mUş”:

Karnı doymuş Çingene gibi gözü yoldaydı. (YA s. 94)

Bize deseler gomşumuzun satılmış öküzlerine yediemin mi oluruz?... (EYEEY s. 83)

Karşı yamaçta peşpeşedüşmüş, bütün yük omuzlarına binmiş sap öküzleri gibi ağır, yokuş alan iki yük kamyonuna baktı. (CŞ s. 7)

“Keşkem de keşkem” sonuncu olsaydı, “Ölmüş eşşek kurttan mı korkar?” diye mırıldandı. (CŞ s. 30)

O da gidince sudan çıkılmış sıpaya dönerdi. (Ç s. 121)

Haset fesat ehli ile çekemeyenler, kırağı yemiş batlıcan gibi pörsüyü pörsüyü verdiler. (DB s. 101)

Onlar yalan olsun, yanlış olsun konuşmazlarsa ‘buneleğe’ tutulmuş öküzlere dönerler. (DB s. 131)

Kızan olmuş kurtların birbirlerine baktıkları gibi bakıyorlardı karşılıklı.. (DB s. 211)

Kepermiş tavuğa dönmüştü Elif.. (DB s. 258)

3.2.1.2.3. İsim-Fiiller

Fiillerin bildirdikleri hareketi şahsa ve zamana bağlı kalmadan gösteren sözcüklerdir. Fiiller isim-fiil ekleri getirilerek adlandırılır. Türkçede üç isim-fiil türü

vardır ve -mA, -mAk, ve -İş / -Uş ekleri ile kurulumlar (Doğan, 2012, s. 284; Korkmaz, 2009, s. 864).

3.2.1.2.3.1. “-mA”

DP'nin eli çiftçiye cömertçe açılmış; ova köylerinde traktörler cirit oynamaya başlamış. (EY EY s. 10)

Sınamayı kurt yemedi ya!.. (EY EY s. 120)

Daşlı köye dana gütmeye gitti. (CŞ s. 47)

Ben sana bir teselleme getireyim. (CŞ s. 80)

Belinin dikliği garibsemelerine gitti... (CŞ s. 119)

Ne emmeye yararsın, ne gömmeye... (CŞ s. 152)

Bostana su sulamaya gidiyordu. (Ç s. 211)

Sonra bağ kaynatma.. (DB s. 23)

Çalkama bol olsun.. (DB s. 100)

Söyleme ile dil aşınmaz. (DB s. 212)

3.2.1.2.3.2. “-mAk”

Güçlü gözükmek için işler uyduruyordu kendine.. (YA s. 21)

Göreviniz, bizim olduğu gibi, ikişer erle nöbetleşe nöbetleşe tel örgü dışında devriye döneletmek.. (AYY s. 16)

Ben bir iki laf edeyim, ite dalaşmaktansa çalıyı dolaşmak daha iyi.” (EY EY s. 65)

Seninki, kuru söğütten düdük kavlatmak. (CŞ s. 158)

Ben rahmetlinin tütününü tüttürmek için o rahatlığı da deptim. (CŞ s. 169)

Kendi aralarında bir oyun tutturmak isterlerse de çok sürmüyor bu.. (TSS s. 29)

Deyyus takımlarını sürüp, kürelemek kolay. (DB s. 163)

Bir “of” demek, insan arasına çıkılmak bizim hakkımız değil mi?. (DB s. 174)

“Almak farz, boşamak sünnet,” derler. (DB s. 205)

Toprağın bereketli yüzüne el karıştırmak bilen için ibadetlerin en büyüğü.. (DB s. 236)

3.2.1.2.3.3. “-İş”:

Gücünün tümünü yitirmiş, sanarsın yaşayıştan el ayak çekmişti. (YA s. 53)

O aralık seksenlik Satı Karı ile yine bir yaşlı kadın sokaktan zorunlu geçişlerinde Oşukçu İbiş sesinin en yüksek tonuyla bağırdı. (EYEEY s. 44)

O da fazla yük olmadan, “Gelecek gelişte de yüzüm olsun,” diye yeniden dönerdi köye.. (DB s. 44)

3.2.1.2.4. Zarf Fiiller

Zarf-fiiller şahsa ve zamana bağlanmayan bir hareket hâli karşılamaktadırlar. Zarf-fiiller fiillerin zarf şekilleridir. Hareket hâli bildirdikleri için isim değil fiil olan sözcüklerdir. İsim gibi kullanılmazlar, isim çekim ve işletme eklerini almazlar (Balcı, 2007, s. 1). Zarf-fiil ekleri ele alınan romanlarda da yazı dilindeki şekilleriyle kullanılmıştır.

3.2.1.2.4.1. “-A”

Ofise götürdüğü kamyonetteki buğdayın üstüne bağdaş kurmuş, oğlunun sürdüğü traktörün sesini kestirip, köylüye doğru sigarasını üfüre üfüre bağıırıyordu. (EYEEY s. 11)

İçimden, yüreğimden gelmiyor; lâkin, köy hatırı için ireylerimiz sizin, güle güle kullanın! (EYEEY s. 16)

Eliyle de denge tuta tuta ağır ağır yol alan, mazıları yalandan gıcıl原因 arabaya ayak uydurdu. (DB s. 144)

3.2.1.2.4.2. “-AII”

Gâvurun malları, dedi, on dakika olmadı su ıçeli. (YA s. 14)

Senin yanına duralı namussuzum iğnene kem göz ile bakmadım. (Ç s. 14)

Ya senin heç aklın yok, ya da elin âlemin gidenler için söylediği gibi, gâvur melmeketine gideli bir ay olmadan başın sevdalandı.. (DB s. 104)

Dayın öleli zaten bir gün kapımızı aralamadığından belli.. (DB s. 142)

“Alamancılık çıkalı, heç kimse üç yüze, beş yüze burnunu kıvrıp baktığı bile yok..” (DB s. 174)

3.2.1.2.4.3. “-ArAk”

953’te, borçların ödemem ayları gelince; İbo’nun Hasan, köylünün boşluğuna bağırarak, dert yanıp göstermeye başladı. (EYEEY s. 11)

Bağında bostan çapalayan adam işini bırakarak bağ kıyısına geldi. (CŞ s. 11)

“Gıvrılda yat!” dese bağırarak söylemesi gerekecek, ses kızı ve güveysinin bulunduğu odaya ulaşacaktı... (CŞ s. 151)

Vardığın yer kör ise gözünü kırpidarak bak! (CŞ s. 163)

Arazinin çoğunu onlara karşı pey sürerek satın almıştım. (Ç s. 18)

Kadın sesini çıkartmadan, iplik iplik ağlayarak gitti ve döndü. (Çs. 80)

Suratını güneşe vererek oturdu. (Ç s. 196)

Emme ciğerimden kan kusarak bunu söylüyorum. (DB s. 11)

Birincisi İş ve İşçi Bulma Kurumuna gayitlenerek sıra beklemek. (DB s. 51)

3.2.1.2.4.4. “-dUkçA, -tıkça”

Üşüdükçe döneleyip durdu. (YA s. 53)

Ama Albazın karısı merhamet üsteciliği yaptıkça Kezik’in o taze yüz teni kırış kırış oluyor, başını duvara dayayıp gözlerini kapıyordu. (Ç s. 240)

Emme bu kulağımızın ardından kaşyanlar oldukça bu öküz çift arası yatar. (DB s. 51)

Vurdukça tozuyor. (DB s. 66)

3.2.1.2.4.5. “-IncA, -UncA”

İşine gelince karıncadan bir batman yağ çıkartırsın. (Ayy s. 79)

Desti desti ile vuruşunca biri çatlar biri kırılır.. (EYey s. 106)

Elimizden uçupgince de “Vah” dedik ya, amma velâkin tavşan yamacı aştı.
(CŞ s. 32)

İnan bu kasayı başında olmayınca böyle kit kit attığını hiç mi hiç görmedim..
(TSS s. 93)

Sen bilin devince değirmende nizâh olmaz. (Ç s. 93)

Fadiş “Bu gâvur sıpasının yarın biti kanlanınca başımıza ne gayleler açacağı belli olmaz” diye söyleniyordu. (Ç s. 183)

Ortak faydaları olunca kaşla göz arası birleşirler, faydalar zıt düşünce de can aman hasım olurlardı birbirlerine.. (Ç s. 206)

İnsan insana işi düşünce yarasını geçirir. (DB s. 56)

Üç yüz deyince göze güççük gözükiyor emme, pangıya varınca dağlar oluyor. (DB s. 117)

Para bollanınca Allahın dediği kıtlaşır. (DB s. 242)

3.2.1.2.4.6. “-p; -(y)Ip, -(y)Up”

Tombak Emmiye eyvallahı çökertip Kaşifinoğlu yola düştü. (YA s. 39)

Bundan sonra yeşerip de bostan olacak değilim ya! (CŞ s. 25)

Oysa geçip koyup gitmişti. (CŞ s. 43)

Daha da dalına binmeden kuruyup gitti.. (TSS s. 66)

Belleyip besleyip ortaya getirene... (Ç s. 148)

Ve de bizim gibi yeni yetişip gelen on yirmi genç.. (DB s. 27)

Arkamızdan atıp üfüren çok olmuş. (DB s. 48)

Yarın bir gat yatağını gıvırıp sırtlasın bizim oğlan. (DB s. 87)

Olmam diyesticeler üstüme cırpıp savuştular. (DB s. 128)

Seni anan, kesip attığın tırnağına tüm bir dünyayı kul köle eder.. (DB s. 206)

İçi dolup dolup gelen Raşit (DB s. 288)

3.2.1.2.4.7. “-ken”:

Gelirken gördük ki, yolunuz nerde ise bir cılga... (EYEEY s. 39)

Efendâ, bir çift öküz, Bişek köyünün yakınlarından dinamitlerle söktüğümüz taşları kağnyla köye getirirken çatlayıp ölüp gitti. (EYEEY s. 146)

O, yerken görmüş... (CŞ s. 26)

Yük yüklerken söğerdim indirirken hakezâ... (CŞ s. 41)

Canım içinde sağken Çelo'ya tarla bırakacağım?! (Ç s. 77)

Adımını atarken gözünün önünü görmeli. (Ç s. 172)

Yalanlarında elifi be'ye yaklaştırırlarken erkeklik olsun diye bıyıklarını burarlar. (DB s. 118)

3.2.1.2.4.8. “-mAdAn”

Ve yağmur teklemeden düşünceye dek kıpırdamadı. (YA s. 40)

Bu uyuyan Ejderi her bir 24 saat uyartmadan beklemek.. (AYY s. 16)

Kaçığını muçağını sormadan askere aldılar. (CŞ s. 41)

Ele âleme irbet olmadan dönüş günümü bulmuşlar. (CŞ s. 45)

Daha da dalına binmeden kuruyup gitti.. (TSS s. 66)

Kılkuyruğun Yusuf ara soğumadan bir arzıhalcı bilginliğiyle imdada yetişti. (Ç s. 30)

Hatırınızı kırdırmadan çıkın yola. (DB s. 14)

Soğuklar basmadan bir bölük dıvar çıkacaklarmış.. (DB s. 102)

Tırnağının ucundan tuttursan kolunu kökünden almadan bırakmaz. (DB s. 181)

Elinoğlu içinden iliğini **almadan** ağzına bir lokma ekmeği yanaştırmıyor.
(DB s. 216)

3.2.1.3. İsimden Fiil Yapım Eki

İsimden fiil yapım ekleri diğer yapım eklerinden sayı bakımından daha azdır. Bu ekler çoğunlukla isim köklerine gelmiş, az sayıda da isim gövdelerine gelmiştir. “Addan fiil türeten eklerin bir kısmı da addan fiil türeten bir ekin -n-, -l-, -r-, -ř-, -t- gibi çatı ekleriyle genişletilip kaynaşmasından oluşmuş +Al- (< -A-l-), +An (< +A-n-), +lAş- (< +lA-ř-), +lAt- (+lA-t-) biçiminde birleşik eklerdir.” İsimden isim yapım eklerinin eklendikleri isim kök ve gövdelerini “olma, oluş, bildirme”, “yapma, yapış, bildirme” özelliğinde bir fiile dönüştürmeleri en önemli özellikleridir. İsimden fiil türeten ekler ile türetilen fiiller dayandıkları isimlerle ilgili olma ya da yapma ifade eden çeşitli hareketleri karşılamaktadırlar. Bu hareketlerin anlamları genellikle dayandıkları isme bağlıdır. Ekler o isimleri fiil hâline getirirler anlam ile ilgili büyük bir rolleri yoktur. Bu eklerin isimden isim türeten ekler gibi özel işlevleri bulunmamaktadır. Bu eklerin hepsinin isimlerden yapma veya olma ifade eden fiiller türetmek gibi genel bir işlevi vardır (Korkmaz, 2009, s. 109, 110; Ergin, 2004, s. 179). İncelenen romanlarda bu ekler yazı dilindeki şekliyle kullanılmıştır.

3.2.1.3.1. “+A”

Bu ek müslümanlıkla birlikte dilimize bol bol giren Arapça ve Farsça kelimelere nadir olarak gelmektedir. Bu yüzden +a-, +e- isimden fiil yapma ekinin Eski Türkçeden bugüne kadar işlek olmadığı anlaşılmaktadır (Banguoğlu, 2015, s. 205).

Saman ufağı olan yaşantımı gaderyeli derleye toparlaya, eğdire sürdüre senin külhanına getirdi. (Cş s. 105)

3.2.1.3.2. “+Ar”

“Bu ek -e- fiillerine ettiren görünüşü yapan -ir- ekinin gelip kaynaşmasıyla meydana gelmiş bir birleşik sayılır.” +Ar- isimden fiil yapım eki ettiren anlatımına uygun olarak isimlere gelerek geçişli fiiller yapar. +Ar- ekinin ettiren anlatımına uymayan bir kullanılışı daha vardır. Bu da renk sıfatlarından “o renge dönme” anlatımında geçişsiz fiiller türetmesidir. (Banguoğlu, 2015, s. 208)

Helbet bir gün ağarır, Cenabı Mevlâma: “Al” derim, “bu emanetini” almaz.
(CŞ s. 10)

Sana göz edenin Allah gözlerini bozartsın.. (Ç s. 79)

Tespit edilen yukarıdaki iki örnekte de bu ek ettiren anlatımına uymamış ve bir renge dönme anlamında geçişsiz fiil türetmiştir.

3.2.1.3.3. “+DA”

Bu ek genellikle yansıma isimlerden fiiller yapmaktadır. İşlek olmayan bir ektir. (Doğan, 2012, s.163)

Ananın gelişinin ışıldağını gocanla bana haber ver! (CŞ s. 119)

3.2.1.3.4. “+I”

Bu ek bazı sıfatlardan “olma” bildiren fiiller türetir (Ergin, 2004, s. 181).

Güzlük ekinlerin toprağı örtmeyen açık yeşil yaprakları iplik iplik dikeldi.
(YA s.81)

Mor bir karaltı sardı bağı. (CŞ s.13)

“Keseleri ayrılldı” dedirtmeyin. (DB s.112)

3.2.1.3.5. “+IA”

“Yapma” ifade eden geçişli fiiller ve “olma” ifade eden geçişsiz fiiller türetir. İşlek bir ektir (Ercilasun vd., 2007, s. 47).

Beş yerine on iste, destele gaymaları cebine. (YA s.13)

Arılar hiçbir şeyden habersiz, tekleme kovanlardan çıkıyor, çoklama topladıkları, ayaklarına, kanatlarına, kaşlarına, gövdelerine yığdıkları çiçek tozlarını ‘polenleri’ yuvalarına taşıyorlardı. (EY EY s. 130)

“Sağol”u çöktük. Sırtını tıpkıladık yalandan. (EY EY s.149)

Bir iki zeytin susuzluğunu gıcıkladı. (CŞ s. 12)

İçlerinde yelleyenler vardı. (TSS s. 15)

Harmanı tınasladık. (DB s. 31)

Bir ara gopratif aklıma takıldıysa da kişeledim. (DBs. 77)

Kazandığımı hağseler, torbalar onlara gönderir.. (DB s.113)

Elmayı dalından koparıırken, cevizi çubuklarken, dut, erik ağacını sallarken.. (DB s. 144)

Kağnıyı dayakladı. (DB s.146)

3.2.1.3.6. “+IAn”

+IA- ekinin -n- dönüşlülük ekiyle genişletilmesi sonucunda oluşan bir isimden fiil yapım ekidir (Korkmaz, 2009, s.119).

Sekilendik işte bu köşke.. (AYY s.45)

Bir gecekondu da ben yapıp vilâyeti şenlendireceğim. (EYEEY s.52)

İl Başkanı iyice pirilendi, içinden konuştu.(EYEEY s.65)

Hele hele bir cuvaramızı yak, genişinden bir soluklan. (EYEEY s.79)

Yorgunluğu yeniden çöreklendi üstüne. (CŞ s.95)

Bir kapıya kapılan. (Ç s. 57)

Ya senin heç aklın yok, ya da elin âlemin gidenler için söylediği gibi, gâvur melmeketine gideli bir ay olmadan başın sevdallandı.. (DB s. 104)

Hemi de Çukurova'nın soğanından sonra Beydiyar köyünün soğanı şehirlinin ağzını yeşilllendirdi.. (DB s. 240)

3.2.1.3.7. “+IAş”

+IA- ekinin -ş- işteşlik ekiyle genişlemesi sonucunda oluşmuş isimden fiil yapım ekidir. İşlek bir ektir. Bu ek iki türlü fiil türetir: Doğrudan doğruya karşılıklı ve birden fazla kişili fiiller ve daha geniş ölçüde dönüşlü anlamı ile sıfatlardan ve bazı isimlerden türetilmiş geçişsiz ve tek kişili fiiller türetir (Doğan, 2012, s. 164; Banguoğlu, 2015, s. 220).

Güçlenirler, keleşleşirler, sahiplerine iyi iyi paralar kazandırırıldarı. (YA s. 103)

İyisinden gelişatlaşmış. (YA s. 109)

Helallaşmadan gittik. (AYY s. 86)

O da her bir şeyi anlamış gibi ayağını tezleştirmişti... (CŞ s. 176)

İrazılaş Emmin ilen. (Ç s. 105)

Gölleşemiyor, dağınık bir çimen yeşilliğinin son ucunda dağılıp gidiyordu. (Ç s. 145)

Para bollanınca Allahın dediği kıtlaşır. (DB s. 242)

Ek yukarıdaki “helallaşmak ve ırazılaşmak” örneklerinde birden fazla kişili fiil türetmişken diğer örneklerde tek kişili fiiller türetmiştir.

3.2.1.3.8. “+n”

Saat 21:00'den önce radyolardan yayınlanınmak zorunluluğu olan seçim kanununa kışını silmiyor. (EYEEY s.31)

Senin on liran başına çalıınsın! (EYEEY s. 41)

Paranız başınızda parçalanınsın!.. (EYEEY s. 41)

Ziraat Müdürünün yanında kömeleninelim. (EYEEY s. 125)

3.2.1.3.9. “+se”:-

Bu ek eklendiği isme karşı istek ve ihtiyaç ifade eden fiiller yapar. +sA- eki eklendiği isim ve genellikle sıfatlardan “gibi görmek, gibi saymak” anlamında fiiller de yapar (Korkmaz, 2009, s. 121, 122).

Belinin dikliği garibsemelerine gitti... (CŞ s. 119)

Tespit edilen yukarıdaki tek örnekte de bu ek “gibi görmek, gibi saymak” anlamında kullanılmıştır.

3.2.1.3.10. “+sün”

Ele alınan romanlarda bir örnekte görülmektedir.

Yükü yüksünmez. (CŞ s. 120)

3.2.1.3.11. “+tir”

Bir daha verdi veriştirdi. (CŞ s. 135)

3.2.1.3.12. “-k”

Gözleri doluksadı. (CŞ s. 71)

3.2.1.4. Fiilden Fiil Yapım Eki

Fiil kök ve gövdelerinden fiil türeten eklerdir. Fiilden fiil yapım ekleri fiil köklerine, fiilden türetilmiş fiil gövdelerine ve isimden türetilmiş fiil gövdelerine eklenirler. Sayıları fazla değildir. İşleklik dereceleri çekim eklerine yakındır. Bu eklerin belirli işlevleri vardır (Ergin, 2004, s. 200). Bu ekler de Yozgat ağzına ait kelimelerde yazı dilindeki şekliyle kullanılmıştır.

3.2.1.4.1. “-AIA-”

Bu ekin fiilin gösterdiği işi kısa aralıklarla tekrarlama işlevi vardır. -AIA- eki genellikle geçişli fiil köklerine gelir ve örnek sayısı çoktur (Korkmaz, 2009, s. 125).

Göreviniz, bizim olduğu gibi, ikişer erle nöbetleşe nöbetleşe tel örgü dışında devriye döneletmek..(AYY s. 16)

On kilo otuz kilo buğday için, buğdayın öğütülmesi için, iki saatlik köyün yolunu tepeleyeceksin. (EYEEY s. 113)

Aceb şimdi bu işi eşelesek, deşelesek altından ne çıkar? (Ç s. 51)

Yakayı ele veren Çelo şaşaladı. (Ç s. 171)

Onu da şaşkınlık duralatmıştı. (DB s. 199)

3.2.1.4.2. “-DİR-, -DÜR-”

Bu ek iki tane ettirgen çatı ekinin, -it- ve -ür- eklerinin birleşmesiyle oluşmuştur.-DİR-, -DÜR- fiilden fiil yapım eki oldurgan ve ettirgen çatılı fiiller türetir (Banguoğlu, 2015, s. 275; Doğan, 2012, s. 165).

Koyun yoğurdu çaldırılmış... (YA s. 38)

-Ne biçim lâf herif? Çocukları mı buyduracaksın? (YA s. 63)

Yarım, hakim huzurunda “eşhedüyü” çöktürür, rahatlıkla inkâr yoluna giderler.. (AYY s. 85)

Bir gecekondu da ben yapıp vilâyeti şenlendireceğim. (EYEEY s. 52)

Adam tavuk değil ki on yirmi tane alıp, haftada birini öldürsin... (CŞ s. 47)

Bir düzen tuttururum burada.. (TSS s. 19)

Ve, ayak değiştirdiler. (Ç s. 99)

“Sen pazarlık kızdırıyorsun Ahmet” denildi. (Ç s. 140)

Hemen ağasına yağdırmaya başlamasın.. (DB s. 105)

Yarım yamalak dirliğimize de “eline sağlık” dedirtmeselerdi... (DB s. 282)

Bu ek Abbas Sayar’ın romanlarında tespit edilen Yozgat ağzına ait kelimelerde ünlü ve ünsüz uyumuna uymaktadır. Ek, örneklerde yazı dilinde kullanıldığı şekliyle kullanılmıştır.

3.2.1.4.3. “-el-, -il-, -ul-, -i-”

Genellikle, ünsüzle biten geçişli fiil kök ve gövdelerinden “olma” ya da “yapılma” ifaden eden edilgen fiiller türeten işlek bir ektir. Bu ek geçişsiz fiiller de yapar. Ekin türettiği bu fiillerde ekin daha çok kendi kendine oluş ve dönüşlülük fonksiyonu ağır basar (Ercilasun vd., 2007, s. 48).

Satlıcana tutulmuş... (YA s. 76)

Zağcıoğlu köyü yola kavuşacak, camisine minare yapılacak hem de iki şerefeli. (EYEEY s. 38)

Çökeldikleri yerde oynastılar. (EYEEY s.106)

Yarım Sürekçi Halis Efendi icracı ile çıkıp gelirse hepimizin anası belinden bükülür. (EYEEY s. 106)

Avucuyla kulağını büyülttü.(CŞ s. 11)

“Ya bu mesarifatla cümle paraya bir Veladdâlin âmin, çekilmişse?” (CŞ s. 141)

Güneşin çalımıçoktan bozulmuştu. (CŞ s. 176)

Dürtülmedik bir kulağımızın ardı kaldı. (DB s. 34)

Soyumuz, sopumuz duacı kesilirik... (DB s. 35)

Korkudan ödüm yarıldı. (DB s.115)

3.2.1.4.4. “-le”

İncelenen romanlarda sadece aşağıdaki örnekte rastlanmıştır.

Onunla becerledik bu işi. (Ç s. 94)

3.2.1.4.5. “-n-, -In-, -Un-”

Bu ek dönüşlü ve edilgen çatılı fiiller türetir. Aşağıdaki örneklerde de ek, dönüşlü ve edilgen çatılı fiiller yapmıştır (Doğan, 2012, s. 166).

Deşinmeye, kişnemeye başladı. (YA s. 94)

Diyeceğim hepsi gönül çırpıntısı, olmazlığa teselli.. (AYY s. 47)

Köye gelir, goduş goduş söylenir: “İşte, der. Ben avcıların şahıyım.” (EY EY s. 105)

Biz de köy içinde ilvan ilvan geziniriz. (EY EY s. 113)

Bu hali keyfiyette sürüm sürüm sürünmek yazgınız olur. (EY EY s. 128)

Saman ufağı olan yaşanıntımı gaderyeli derleye toparlaya, eğdire sürdüre senin külhanına getirdi. (CŞ s. 105)

Er baharda düzlükler diz boyu kar yığını iken, burada toprak zerzavat için belleninmeye iştahlanır. (DB s. 26)

Ha ne var ki, biriktirip üç beş altun alırsam, hem takınır şerefini yüceltirim. (DB s. 121)

Kan tere bulanınmıştı her bir yönü.. (DB s. 145)

Ertesi sabah köy bir sevinç çalkanıntısına uğradı..(DB s. 305)

3.2.1.4.6. “-mA-”

İşleklik derecesi en geniş olan fiilden fiil yapım eki olan bu ek Türkçede eskiden beri kullanılmaktadır. Bu ekin genellikle çekim eklerinde bulunan, ama yapım yapım eklerinde nadir görülen vurguyu üzerinden atmak gibi özel bir durumu

vardır. -ma-, -me- eki her zaman vurgusuzdur, vurguyu kendisinden önceki heceye atar. -ma-, -me- fiilden fiil yapım ekinden sonra hiçbir fiilden fiil yapım eki getirilemez, ancak fiilden isim yapım ekleri ve çekim ekleri getirilebilir. Olumlu fiillerden olumsuz fiiller türetir (Ergin, 2004, s. 200, 201, 202; Korkmazığıt, 2010, s. 66).

Heç bir küşüm duyma. Heç de endişe etme. (AYY s. 70)

Ben de duymamazlığa geliyorum, hiç oralı olmuyorum.. (AYY s.80)

Bir sarı mezer taşları bile olmadı. (EYEEY s. 15)

Gelmez ya, istemem ya, gelse bile ben de şehzadenin yaptığından aşağı bir iş yapmam.” (CŞ s. 22)

Ulan eşşek döllerı! Ben okumadım, sürünüyom. (CŞ s. 24)

“Aç it furun yıkar” diye boşuna söylememişler ya eskiler? (CŞ s. 35)

Kursağımı gâvurgasız bırakmadın. (CŞ s. 105)

Duymamazlığa vurdum. (Ç s. 19)

Her bir şeyi bileceksin de hiçbir şey bilmemezcelikten geleceksin.(Ç s.119)

Birbirlerini görmemezcelikten gelmeye çalıştılar.(Ç s. 171)

3.2.1.4.7. “-ş-, -İş-, -Uş-”

Bu ek birliktelik, ortaklık ve oluş bildiren bir ektir (Korkmazığıt, 2010, s. 66).

Bir bölüğünün de yine suratı buruştı. (EYEEY s. 152)

“Gel” der gibi “buyur” der gibi baş oynaşımıyle Ağa’yı gerdek odasına, zifâf gecesine davet etti. (CŞ s. 149)

Araziye iyi bir fiyat veren olsa satar, savar birlikte savuşturdum buralardan. (Ç s.29)

Çamur çikolatasına bulanmış kahramanlarımız yeniden kavraştılar (Ç s. 213)

Öylece ekin bölüşümüne oturduk. (DB s. 29)

Yetmez gibi sağındaki, solundaki ameleler lâf çakııstırıyorlardı. (DB s. 162)

3.2.1.4.8. “-r-, -Ar-, -Ir-”

Ünsüzle biten geçişli ve geçişsiz fiil köklerinden ettirgen anlamlı fiiller yapan işlek bir ektir (Ercilasun vd., 2007, s. 48).

Çeç yerlerinde kalan buğdaylar sonbahar yağmurlarından çilerirmiş, hafif yeşil uçlar bırakmışlardı. (YA s. 10)

Beni sırat köprüsünden geçiriyorsunuz herhalde; ahrette geçeceğimiz bu köprüyü dünyada geçirteceksiniz. (EYEEY s.25)

Tevekleri, karpuzları şişirir, bal eder de çatlatır... (CŞ s. 38)

Bana gelince; ayağıma bir taş tökezirsebunun acısını Salim dinsizinden çıkartırım. (CŞ s. 134)

Tek Bekir yoksa, onun da harmanını savuruyorlardı..(DB s. 186)

3.2.1.4.9. “-sa-”

İncelenen romanlarda bir örnekte görülmektedir.

Gözleri doluksadı. (CŞ s. 71)

3.2.1.4.10. “-t-, -üt-”

İşlek bir ektir. Geçişli ve geçişsiz fiil kök ve gövdelerinden ettirgenlik fiilleri türetir (Ercilasun vd., 2007, s. 48).

Uyuyanları homurtularla uyarttı. (YA s. 40)

Herkes birbirine diş gıcırdattıyordu. (EYEEY s.133)

Başladı daktiloyu tıngırdattmaya. (EYEEY s. 147)

Velediye kaldırttır cenazemi... (CŞ s. 76)

Tahriri arazide iki kardeş üzerlerine ipletttiler. (Ç s. 51)

Sana göz edenin Allah gözlerini bozartsın.. (Ç s. 79)

Tütüt her bir yana.. (Ç s. 80)

Dün köye gelişimde herkesin ayağı almasın diye mahsustan, yalandan davulu altından tımbırdattım. (DB s. 81)

Bugüne dek olduğu gibi bundan sonra da aramızda geçen rezilliği bir dünya kuluna ışılatırsan, sağ kulağından sol kulağına duyurursan, sen de, ben de murtad defterine yazılmış kul olalım. (DB s. 229)

Yarım yamalak dirliğimize de “eline sağlık” dedirtmeselerdi... (DB s. 282)

3.2.2. Çekim Ekleri

3.2.2.1. İsim Çekim Ekleri

3.2.2.1.1. İsmın Durumları

İsimler kelime grupları ve cümleler içinde diğer kelimelerle; isimlerle, edatlarla ve fiillerle çeşitli münasebetler kurarlar. Bu münasebet kurulurken isimler çeşitli hâllerde bulunurlar. “Demek ki ismin halleri ismin diğer kelimelerle münasebeti sırasında içinde bulunduğu durumlardır.” İsmın bu hâlleri eksiz olabile de çoğu zaman eklidir. İsimleri çeşitli hâllere sokan bu eklere hâl ekleri denir (Ergin, 2004, s. 226).

3.2.2.1.1.1. İlgi Durumu

Bir isim ile başka bir isim arasında sahiplik, ilgi bağı kuran durumdur. İlgi hâli eki ünsüzle biten isim kök ve gövdelerinden sonra +In / +Un şeklinde, ünlü ile biten isimlerden sonra +nIn / +nUn şeklindedir (Ercilasun vd., 2007, s. 51). İncelenen romanlarda tespit edilen bir örnekte ilgi hâli ekinin +yin şekline de rastlanmıştır.

3.2.2.1.1.1.1. “+(n)In, +(n)Un; +(y)in”

Çoban: Doru’nun zabinlığına aldanıyor İbraam. (YA s. 25)

Herkesin evinin önünden Bağdat’a yol gider.. (AYY s. 87)

Ev cemaati zahrannın neredeyse tümünü yer. (EYEEY s. 45)

Ketencioğullarının büyük büyük pırtı mağazaları vardı. (CŞ s. 8)

Çelo, Emmın tarlalarını vermezse, biz **onun** ağzı**nın** burnu**nun** deliğinden getiririz. (Ç s. 19)

Kimin evinde ne aş pişer peçen**in** dumanından bilir. (Ç s. 120)

Dere**nin** bu yanındaki helik taşları karşı kayalığa taşıyorum. (DB s. 75)

Guruşu**nun** hesabını bilsin.. (DB s. 105)

Alamancı**nın** kendine dünür düştüğünü belirten tümceleri duymadı. (DB s. 132)

Bağ duvarlarına tırmanmış üzüm kütükleri**nin** dallarından pırl pırl salkımlar sallanırdı. (DB s. 141)

Bol bolhazı**nın** olacak. (YA s. 44)

‘Ver Allahı**n** verdiğine, vur Allahı**n** vurduğuna..’ (AYY s. 47)

Çünkü bu devirde onlar**ın** kuşları yuva yapıyor. (EYEEY s. 23)

Öcbeliğiniz**in** eni boyu yok. (EYEEY s. 122)

Bütün yük develer**in**, haşavuzdan eşekler**in** sırtındaydı. (CŞ s. 7)

Öp babanı**n** elini.. (TSS s. 61)

Emme bu kulağımız**ın** ardından kaşıyanlar oldukça bu öküz çift arası yatar. (DB s. 51)

Harmanı**n**, hasını**n**ardını aldık. (DB s. 102)

Feyliniz**in** ekmeğini yiyorsunuz şükür.. (DB s. 232)

İneği**yin** de, senin de... (Ç s. 79)

Abbas Sayar’ın Çelo isimli romanında tespit edilen yukarıdaki örnekte +yin eki ilgi hâli eki olarak kullanılmıştır.

3.2.2.1.1.2. Belirtme Durumu

Kelime gruplarında ve cümlelerde fiilin doğrudan doğruya tesir ettiği isimlerin bulunduğu hâl belirtme hâlidir (Banguoğlu, 2015, s. 231).

3.2.2.1.1.2.1. “+nI, +nU”

Elin nazarı beyin şahanıni gökten indirir... (EYEEY s. 24)

Emme bu gâvur oğlan bu yıl da eski ayağni asıyor. (EYEEY s. 112)

Ben o işin arkasıni kovalarım. (EYEEY s. 143)

Sırtni tıpkıladık yalandan. (EYEEY s. 149)

Köylü ahir benden acısıni aldı. (EYEEY s. 154)

“Ben irahmetli Ali Çavuş’un ocağni söndürür müyüm heç?” (CŞ s. 78)

“Bu işin tabanıni eşme...” der gibi baktı yüzüme. (CŞ s. 88)

Nerde ise gelişimizin daha ilk gününde külhanın da ardni aldırıyorduk. (CŞ s. 108)

Şehirde diri kalmışların eşiklerni aşındırdık. (DB s. 31)

İncelenen romanlarda Yozgat ağzına ait kelimelerde belirtme hâli ekinin üçüncü şahıslardan sonra -nı, -ni, -nu, -nü şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

3.2.2.1.1.2.2. +(y)I, +(y)U”

Çal babam kaşı. (YA s. 44)

Yazın abanıal, kışın ister al ister alma derler. (YA s. 81)

Canım ciğerim köylüler ‘el eli yur, el de yüzü’ sizin hiçbir şeye aklınız ermiyor. (EYEEY s. 103)

Bir lokma için kırk dağıbirden aşuyom. (CŞ s. 24)

Başıbaşa bağlarsak ahir soluğumuzda bir ışıklı gün görürüz. (CŞ s. 123)

Hayır, şimdilik öyle bir istek yalamıyor içimı. (TSS s. 25)

Kehıaştım. (Ç s. 13)

Kulu kula bahane eder Allah. (Ç s. 127)

Bir yumuşu duyuyordu da hiç de duymamazlıktan gelip bir yana savuşuyordu. (Ç s. 203)

Kalayı, pırıl pırıl helkeleri ellediği gibi sokağa fırladı. (DB s. 257)

İki atın torbalarına doldurduğu saman üstüne evden “guşane” ile getirdiği arpayı paylaştırdı. (YA s. 23)

Cılgayı genişletirler; taş, kum döker pekiştirirler, papir yolu olur köyün. (EYEEY s. 62)

Millet deveyi hamutu ile yutuyor. (CŞ s. 95)

Bir it bir deriyi sürükler derler. (Ç s. 25)

Suyu nübete koydular. (Ç s. 42)

Rafazıyı üstümüze heğleme (saldırma)... (Ç s. 203)

Şu çıkıyı Zöhre Eme'ye götür! (Ç s. 242)

Koyunu koyun, keçiyi keçi bacağından asıyorlar.. (DB s. 188)

Doğruyu da yalana özendirirler.. (DB s. 237)

Vartayı atlatmış. (DB s. 273)

3.2.2.1.1.3. Yönelme Durumu

Kelime gruplarında ve cümlelerde fiildeki hareketin yöneldiği ismin içinde bulunduğu hâl yönelme hâlidir. İsmi yönelme ve yaklaşma fonksiyonu ile fiile bağlar. Fiildeki hareket yönelme durumundaki isme doğrudur. Türkiye Türkçesinde +(y)A şeklinde olan ek üçüncü şahıs iyelik eki ile aitlik eki almış isimlere araya zamir n'si alarak eklenmektedir. Anadolu ağızlarında da yönelme hâli eki +a, +e, (+ya, +ye / +na, +ne)'dir (Ercilasun vd., 2007, s. 51; Buran, 1996, s. 134). İncelenen romanlarda tespit edilen yönelme hâli eki de bu şekildedir.

3.2.2.1.1.3.1. “+(y)A, +(n)A”:

O zaman müjden tam tamına başa geçirdi... (YA s. 109)

İyisinden cibiciğe tuttular. (EYEEY s. 71)

Başı daragelene de İlvân kesilirsiniz. (CŞ s. 72)

Benim ise oklavadan evrâcavaracak halim yok... (CŞ s. 140)

Kanımaa kurt düşüyordu yine. (TSS s. 61)

Kulpsuz kazanaa kulp icat eyler... (Ç s. 9)

Hayır dile komşuna, hayır gelsin başınaa. (Ç s. 182)

Ayağınızaa denk olun!. (DB s. 13)

Aman ağzınızaa sıkı olun!. (DB s. 158)

Masa gözünden aldığı yarı çay bardağı kanyağı tepesinene dikti.(AYY s. 106)

Benim lafımı hiç kimse it parasınana almaz. (EYEEY s. 128)

Tatarların altında yaylıları görünce millet tümüyle seyrinene çıktı. (CŞ s. 8)

Yukarı mahallenin gobelleri Hüseyin Ağa'nın aşağı çayırlıktaki dalgınlığından, üstelik kulağının çok ağır duyusundan faydalanıp yukarıdan bağa dalıyorlar, ne var ne yok hepsine “elinene sağlık” dedirtiyorlardı. (CŞ s. 28)

Bir de kim dediyse “gönül umduğunana küser” diye... (CŞ s. 104)

Umursamazsa, lâflarını kulak ardınana atarsa, vallaha da o zararlı çıkar, billâha da o... (CŞ s. 111)

Gözünene çarpınca yakama el attı. (Ç s. 8)

Kimi nalınana vurur, kimi mihınana... (Ç s. 20)

Ev yakınlığınana buyurun. (Ç s. 177)

Ben de Piroğlu'nana muhtacım. (DB s. 127)

Açık yarayana kurt düşmez, demişler. (AYY s. 96)

“Ulan” dedim kendi kendime “Bizim köylü milleti bizi dışıparayana almıyor. (EYEEY s. 58)

Biliyorsun, birini semerciyeyeye, birini galeyici yanına verdim. (CŞ s. 45)

Bir okkayaya, teraziyeye vurayım. (CŞ s. 128)

Emme ortak bizi köprüyeye getirecek.. (TSS s. 93)

Leyleğin yuvadan attığı yavruya döndüm. (Ç s. 114)

Sizin için ise, ‘dünya yeniden yeniye’.. (DB s. 13)

Razılık ile, siyaset ile yavaşından başımızdan silkelemeyeye başladık. (DB s. 32)

Ben de Ali’nin külâhı Veli’ye, Veli’ninki Ali’ye türküsü ile sürdürüyorum bu işi.. (DB s. 127)

“Değirmene vardım derdim yanmaya, değirmen başladı fir fir dönmeye..” (DB s. 275)

3.2.2.1.1.4. Bulunma Durumu

Hareketin yapıldığı, olduğu, geçtiği mekân ile nesnenin bulunduğu yeri belirten bu hâle bulunma hâli denir. Bir eylemin hangi vasıtayla yapıldığını belirtmektedir (Buran, 1996, s. 195).

3.2.2.1.1.4.1. +DA:

At yedi günde, it yediği günde... (YA s. 91)

Altında bir kalbur cüçük yatıyor.. (AYY s. 45)

El elde, el başta.. (AYY s. 97)

Vermezse biz yine ona hörmette kusur etmeyiz, emmevelâkin mimlenir. (EYEEY s. 26)

Ben kendi içimden “Alan satan sinlerindebulsun” derdim. (CŞ s. 33)

Aslında gâvurluğu yatar tabanının altında... (Ç s. 10)

İtsiz köyde, değneksiz... (Ç s. 10)

Harmana azık götürürken eşmede durup yüzümü yumuşum. (Ç s. 11)

Çünkü, ‘ot kökü üstünde biter.’ der, bununla keyiflenmekten kendini alamazdı. (DB s. 219)

Elde eyi çok. (DB s. 273)

3.2.2.1.1.5. Ayrılma Durumu

Ayrılma hâli, iş, hâl ve hareketin çıkma, başlama noktasını gösteren hâldir. İsim, fiilin gösterdiği hareketin kendisinden uzaklaştığını bildirmek için ayrılma durumunda bulunur. Türkçede ayrılma hâli eki -dan, -den, -tan, -ten'dir (Buran, 1996, s. 202; Banguoğlu, 2015, s. 235).

3.2.2.1.1.5.1. +DAn:

Huyda husta, boyda botsa tıpatıp anasının burnundan **dan** düşmüş. (AYY s. 35)

Hep onun eteğinden **den** tutuyorsunuz emme ne bizim bildiğimiz var ne sizin getirdiğiniz... (EYEEY s. 117)

Eşseklerin üst gademesinde bana da bir ranza yapsanız, servet samandan **dan** mı olurdunuz? (CŞ s. 59)

Sırtım **dan**ter boşana boşana şu söğüt kütüklerini yarışma baksana! (CŞ s. 131)

Lâfım bur **dan** irak, kucaklaştık Kezik ile... (Ç s. 8)

“Eğri **den** tok görmedim. Doğru **dan** aç görmedim..” (Ç s. 36)

Zaten mayası tatlı lâftan **tan** götürmez, iyilikten anlamaz. (Ç s. 45)

Her bir şeyi bileceksin de hiç bir şey bilmemezlik **ten** geleceksin. (Ç s. 119)

Yemeyip te ilik **ten** mi düşeceksiniz? (Ç s. 240)

İddiasız erkek avrattan **tan** sayılır. (DB s. 246)

Abbas Sayar'ın incelenen romanlarında Yozgat ağzına ait kelimelerde de ayrılma hâli eki aynıdır. Ek, ünsüz uyumuna uymaktadır.

3.2.2.1.1.6. Vasıta Durumu

İsmin belirttiği varlık ya da nesnenin fiildeki oluş ve kılıfta vasıta olarak kullanıldığını veya birliktelik ifade ettiğini gösteren durumdur. “Yaygın olarak kullanılan vasıta hâli eki, “ile ve ilen” biçimlerinden ekleşen ve çeşitli fonetik değişimlerle ortaya çıkan eklerdir. (inan, inen, unan, ünen, nan, nen)” (Korkmaz, 2009, s. 317; Buran, 1996, s. 236).

3.2.2.1.1.6.1. “+IA”:

Oğlum, aygır kısrakla avlanır. (YA s. 112)

Güleç bir yüzle selamladım beyleri.. (AYY s. 25)

Tam hayrımız, hasanatımızla, amelimizle, türlü sahtekârlığımızla tamı tamına Cennet-i âlâ'ya ilayık kuluz. (EYEEY s. 74)

Allah da sizi aklınızın keyfiyle idare etsin... (EYEEY s. 121)

Yalandan üç beş golükle Karanlıkdereden şehre üzüm getirdim. (CŞ s. 41)

Sonra da sana “Allah razı olsun, helâl et hakkını, evladınla, eyâlinle koşa yaşa” demek kalır bana. (CŞ s. 131)

Allah öyle emmiyi kahriyla kayıp etsin!. (Ç s. 8)

Birbirimizi yemekle, içmekle mi biliyoruz? (Ç s. 135)

Arpa yolmaya giderdim ortakçının horantasıyla. (DB s. 22)

Tanrım ağız tadıyla yedirsin.. (DB s. 147)

3.2.2.1.1.6.2. “+IAAn”:

Ne yüzlen şehre gidip müdürleri göreceğiz? (EYEEY s. 42)

O da bizimlen banka müdürüne gidip, borçlarımızı iki üç devre öbür tarafa aktarır. (EYEEY s. 45)

Bu laf gökten zembillen mi indi? (EYEEY s. 115)

Panga şefiylen Ziraatten biri gelip, tesbit edip rapor verirlermiş pangaya. (EYEEY s. 119)

Koşa yaşa Albazın oğluylan. (Ç s. 35)

3.2.2.1.1.6.3. “+InAn, +unan”:

Eve varınca bir meşveret edeyim çocuğunan. (YA s. 11)

Değil mutasarrıfinan, sadaretle cebelleşen biri.. (AYY s. 74)

Herifin biri: “Bir ben ölmeyinen dünya yıkılmaz” demiş. (EYEEY s. 57)

Kaşınan göz arası iki büyük şişeyi ortadan kaldırırdım. (CŞ s. 19)

İtinen kurt ilen başınızı derde sokmayın. (TSS s. 94)

Açlığınan, dayağınan terbiye olduğun da kâr kalır yanına... (Ç s. 10)

Sabırınan koruk, helva olmuş. (Ç s. 55)

Atınan deve değil ya!. (Ç s. 145)

Elinen gelen düğün bayram. (DB s. 75)

Hayallemeyinen, muyallemeyinen olacak, başa çıkılacak iş değil.. (DB s. 97)

3.2.2.1.1.7. Eşitlik Durumu

Eşitlik hâli ismin eşitlik, benzerlik, gibilik bildiren hâlidir. Eşitlik ekleri ismi fiile bağlarlar. Eşitlik eki -ca,-ce, -ça, -çe'dir (Ergin, 2004, s. 228, 239).

Duvar dibinde duran meses'i karanlıkta kolayca buldu. (YA s. 27)

Benim toprak olacak bedenim binlerce yıl sonra bir kiremitçinin, bir çanakçı, çömlekçinin eline geçse, senin toz kül ufak olan bedenini çamur çamur yağursalar, elden ele atsalar, çömlek testi olup kırk pazarda satsalar. (AYY s. 37)

DP'nin eli çiftçiye cömertce açılmış; ova köylerinde traktörler cirit oynamaya başlamış. (EYEEY s. 10)

Her birimiz gaderimizce vardık huzurlarına.. (DB s. 33)

3.2.2.2. Fiil Çekim Ekleri

3.2.2.2.1. Fiillerde Kişi Ekleri

Çekimli fiillerde hareketi yapan veya olan kişiyi bildiren ekler şahıs ekleridir. Fiil kök ve gövdeleri çekimli hâle girerek şekil ve zaman eklerini alırlar. “Şekil ve zaman ekleri ise yalnız bir çekimde, bir kipte aynı zamanda şahıs da ifade ederler. Diğer bütün çekimlerde, bütün kiplerde ise şahsı belirtmek için şekil ve zaman eklerinden sonra şahıs eklerinin getirilmesi gerekir.” Yani şahıs ekleri şekil ve zaman kalıbına dökülmüş hareketin şahsa bağlanması için kullanılan eklerdir. Örneklerde zamir kökenli ve iyelik kökenli olmak üzere iki tip şahıs eki incelenmiştir. Zamir kökenli şahıs ekleri, görülen geçmiş zaman ve şart çekimi

dışındaki çekimlerde kullanılan şahıs ekleridir. İyelik kökenli şahıs ekleri, görülen geçmiş zaman ve şart çekiminde kullanılan şahıs ekleridir (Ergin, 2004, s. 282, 283Ümüt, 2006, s. 78, 79). Aşağıda bu iki tipteki şahıs eklerine de örnekler verilmiştir. Şahıs ekleri koyu renkle ve altı çizili olarak gösterilmiştir.

Zamir kökenli şahıs ekleri: (Ergin, 2004, s. 283)

Teklik 1. Şahıs: -ım, -im, -um, -üm

Teklik 2. Şahıs: -sın, -sin, -sun, -sün

Teklik 3. Şahıs: Eksiz

Çokluk 1. Şahıs: -ız, -iz, -uz, -üz

Çokluk 2. Şahıs: -sınız, -siniz, -sunuz, -sünüz

Çokluk 3. Şahıs: -lar, -ler

İyelik kökenli şahıs ekleri: (Ergin, 2004, s. 286)

Teklik 1. Şahıs: -m

Teklik 2. Şahıs: -n

Teklik 3. Şahıs: Eksiz

Çokluk 1. Şahıs: -k

Çokluk 2. Şahıs: -n

Çokluk 3. Şahıs: -lar, -ler

3.2.2.2.1.1. Birinci Teklik Kişi:

El ederim çağırırım. (AYY s. 71)

Ben de duymamazcılığa geliyorum, hiç oralı olmuyorum.. (AYY s. 80)

Hakim Bey, ben de seksenine dayak dayadım. (AYY s. 102)

Emmevelâkin görüyom ki siz bir meşveret içinde tek ayak olmuşsunuz.
(EYEEY s. 15)

Sanıyom m misafirlerin Zağcıoğlu köylüleri... (EYEEY s. 65)

Ben açamam da, akli yetik bir komşuya açtırırm. (CŞ s. 82)

Sana bile giz köşesinden bir nokta açmadm. (TSS s. 6)

Vallaha Hakim Bey, yetmişine direk çektim. (Ç s. 137)

Soğan yemedim ki ağzım koksun.. (DB s. 128)

3.2.2.2.1.2. İkinci Teklik Kişi:

Sonunda ‘ata atsann at yemez, ite atsann it yemez..’ (AYY s. 43)

Şehirde: “Bölükbaşı geldi, konuşacak” deyince meydanı dolduran kalabalık Bölükbaşı’nın üç lafının birine alkıştutar, sen de çalmasann olmaz... (EYEEY s. 18)

Çul çuval ne lâf halı kilim ağana yakışır, zengin sofrasına oturmuşsun, undan bulgurdan söz açarsn... (CŞ s. 17)

Hiç yoksa cuvaranla yetişiyonn imdadıma. (CŞ s. 23)

Borçtan gözünü açamayan köylünün pangada parası mı olur diyecağn? (CŞ s. 170)

Peşinde yeliorsun düzrü dölünün. (TSS s. 95)

Hava aln sonunda... (Ç s. 10)

Sen söyle!. Dedi. Sen el tut Yusuf Emmimle... (Ç s. 139)

Etme kulum buln. İnleme kulum öln.. (Ç s. 239)

Şimdi nikâhlısı bile ‘dası paraya’ almayanların elini atsann ellisi.. (DB s. 214)

3.2.2.2.1.3. Üçüncü Teklik Kişi:

Üçüncü teklik şahıs eki düşmüştür.

Bu seçimin bir de 58’i var, o zaman alır babayı... (EYEEY s. 47)

Hiçbirini arıya vermemiş. (Ç s. 9)

Bir asıllık yapsa da Elif için ‘gabulüm,’ dese.. (DB s. 296)

3.2.2.2.1.4. Birinci Çokluk Kişi:

El içinde vasiyet ettikölmeyince olmaz.. (AYY s. 27)

Bir hafta çaldıkçağırdık. (AYY s. 78)

Urus'una, gâvuruna maşallah çalarız. (EYEEY s. 80)

Borçlarımızı tecil, techil ettiririz, bağışlatırız diyenlere alışık olmayan ellerimizle cibicik çaldık.. (EYEEY s. 80)

Üç yerine beş gösterirk; her hane yüz, yüz elli lira alır. (EYEEY s. 123)

Biz yol boyu haşavuzdan eşşek çaldırmadık ki cıngıl sepet üzüm çaldırak. (CŞ s. 10)

Şöyle bir dağ taş dolaşak mı? (CŞ s. 73)

Biz haddimizi aşyokk. (Ç s. 128)

Söz gısrılığında iki lâf edekk dedikk. (DB s. 159)

Gardaşım ve hanesi mahsus selâm eder, biz de yavrularınla birlik ellerinden öperk.. Acele cüvab beklerk.. (DB s. 172)

3.2.2.2.1.5. İkinci Çokluk Kişi:

Emmevelâkin görüyom ki siz bir meşveret içinde tek ayak olmuşsunuz. (EYEEY s. 15)

Beni sırat köprüsünden geçiriyorsunuz herhalde; ahrette geçeceğimiz bu köprüyü dünyada geçirteceksiniz. (EYEEY s. 25)

“Nasılsunuz eyi missiniz?” (CŞ s. 36)

Sobayı yaksanaınız! (CŞ s. 97)

Ev yakınlığına buyurun. (Ç s. 177)

Orayı da biraz siz gaşyın.. (DB s. 34)

Arada bir gıdıklarsunuz Bakanlığı.. (DB s. 70)

Yıkılın, devrilin karşımdan. (DB s. 134)

3.2.2.2.1.6. Üçüncü Çokluk Kişi:

Bir iki azap fır dönsünler misafirlere... (YA s. 14)

Yine bildiklerini işliyorlar. (AYY s. 49)

Beni hiç bilmezceliktengelirler... (AYY s. 96)

Evdeki yediğim zılgıtın on mislini başımdan aktarırlar. (EYEEY s. 32)

İşte böyle bir mizattılar kafamıza. (EYEEY s. 96)

Küşüm ederler. (Ç s. 36)

Ve, ayak değiştirdiler. (Ç s. 99)

Bizi keşifliyorlar. (Ç s. 107)

Sabah jandarmaların eve getirişindeki ağıttan büyük bir ağıt salladılar. (DB s. 271)

3.2.2.2.2. Fiilde Zaman

3.2.2.2.2.1. Bildirme Kipleri

3.2.2.2.2.1.1. Geniş Zaman

Geniş zaman kipi; -r, -(I)r / -(U)r ve -Ar ekleri ile karşılanır. Bu ekler şu şekilde kullanılır:

-r: Ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerine eklenir.

-(I)r / -(U)r: Ünsüz ile biten birden fazla heceli fiil kök ve gövdelerine eklenir.

-Ar: Genellikle ünsüz ile biten tek heceli fiil kök ve gövdelerine eklenir (Ercilasun vd., 2007, s. 60).

Çok geçmeden bacanın birinden bir tütün tüterer. (YA s. 23)

Güçlenirler, keleşleş*ir*ler, sahiplerine iyi iyi paralar kazandırılırdı. (YA s. 103)

Eşşeğe yük vurulunca denge, yani muvazene olmayınca semerinen birlik bir yana çöver. (AYY s. 66)

Bizde bir düğünde üç beş karı, üç beş kız geline “cibicik” çalar olur biter. (EYEEY s. 18)

Kırar, ular, otuz lira bulur, kaydımızı o defterden sildiririz.. (EYEEY s. 154)

Bir de kim dediyse “gönül umduğuna küser” diye... (CŞ s. 104)

“Olacak olur. Ahmağın çabaladığı yanına kâr kalır.” (CŞ s. 109)

“Sen benim babamsın,” der, çırpar atar. (TSS s. 90)

Ocakta ise insanın önü kavurga kavurur, sırtı harman savurur. (DB s. 178)

Nasıl olsa kelin perçemi alnına düşer. (DB s. 287)

Yukarıdaki örneklerde Yozgat ağzına ait kelime, atasözü ve deyimlerde geniş zaman ekinin olumlu şekilleri gösterilmiştir. Ek bu örneklerde yazı dilindeki şekliyle kullanılmıştır.

Geniş zaman kipinin olumsuzunda yukardaki ekler kullanılmaz. Olumsuz fiillerin geniş zamanı başka eklerle yapılır. Ek birinci şahıslarda -ma, -me diğer şahıslarda ise -maz, -mez şeklindedir (Ergin, 2004, s. 294).

Heç bir baba değmez. (AYY s. 29)

Sonunda ‘ata atsan at yemez, ite atsan it yemez..’ (AYY s. 43)

Sürmez koca mıhtar, tarlasını tapanını ellere ortakçı verir. (EYEEY s. 87)

Helbet bir gün ağarır, Cenabı Mevlâma: “Al” derim, “bu emanetini” almaz. (CŞ s. 10)

Gelmez ya, istemem ya, gelse bile ben de şehzadenin yaptığından aşağı bir iş yapmam. (CŞ s. 22)

3.2.2.2.1.2. Geçmiş Zaman

3.2.2.2.1.2.1. Görülen Geçmiş Zaman

Şekil ve zaman kavramını içine alan görülen geçmiş zaman kipi -DI / -DU ekleriyle kurulur. Görülen geçmiş zaman kipi, genellikle fiildeki oluş ve kılışın söylendiği andan yani içinde bulunulan zamandan daha önceki bir zamanda bitmiş olduğunu gösteren bir zaman dilimini kapsar. Bu zaman dilimindeki oluş ve kılışın bitmişliğine, konuşan kişi ya tanık olmuştur ya da bu bitmişlik konuşanın kesin bilgisine dayanmaktadır (Korkmaz, 2009, s. 584).

Çaldın çabaladın, koca bir yıl sırtından geçti. (YA s. 11)

Köpek acı acı çeniledı. (YA s. 20)

Bir âlem Dorutay'a maşallah çaldı. (YA s. 31)

Azgın fırtına üçüncü gün inişti. (YA s. 95)

Atlara bir iki yüz metre aralıkta zor eğledı tayı... (YA s. 112)

Kaval geldık, ıslık gidiyoruz. (EYEEY s. 175)

Gelin denen kenefin mayası conbuldadı. (CŞ s. 46)

Daha doğrusu dizleri üstüne dineldi. (Ç s. 98)

Hepimizi irdedi. (Ç s. 148)

Oğlu, karısı suskun suskun sofanın toprağını denetledıler bir süre.. (DB s. 221)

Görülen geçmiş zaman kipinin olumsuzu -mA- olumsuzluk eki ile yapılır. (Ercilasun vd., 2007, s. 58)

Gâvurun malları, dedi, on dakika olmadısu içeli. (YA s. 14)

Netice Nafile hanımı da hayal hanemizden söküp atmadan gayri elimizde sermaye kalmadı... (AYY s. 79)

İflahım kalmadı gayrik.(CŞ s. 16)

Kursağımı gâvurgasız bırakmadın. (CŞ s. 105)

Soğan yemeddim ki ağzım koksun.. (DB s. 128)

“Yattık, kalkmadık” olur.. (DB s. 176)

3.2.2.2.1.2.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Öğrenilen geçmiş zaman eki şekil olarak bildirme, zaman olarak da duyulan zamanı ifade eden ektir. -mİş, -mUş şeklindeki ek zamir kökenli şahıs ekleriyle çekimlenmektedir (İlaslan, 2006, s. 74).

Oğlumİbraam ‘it kapıdan zabın gerek’ demiş büyükler. (YA s. 12)

Koyun yoğurdu çaldırmuş... (YA s. 38)

Ben ununu elemiş eleğini duvara asmış bir kişiyim. (AYY s. 86)

Oğlan oynamış oyuna gitmiş, çoban oynamış koyuna gitmiş. (CŞ s. 9)

Kazan yuvarlanıp kapağını bulmuş... (CŞ s. 30)

Alan almuş, satan başından savmuş. (CŞ s. 118)

Sabrınan koruk, helva olmuş. (Ç s. 55)

İnişmiş sanarım. (Ç s. 94)

Gün görmüş, üleş atlamış. (DB s. 11)

Gardaşı gardaş yaratmış, rızgını ayrı yaratmış.. (DB s. 232)

Abbas Sayar’ın romanlarında Yozgat ağzına ait ifadelerde tespit edilen örneklerde bu ek ünlü uymuna uymaktadır.

Öğrenilen geçmiş zamanın olumsuzu da görülen geçmiş zamanda olduğu gibi -mA ekiyle yapılır.

Sofranın kalktığı görülmemiş İbraam efendinin konağında. (YA s. 14)

O, cephede canının derdine düşmemiş; emme biz bugün canımızın derdindeyiz. (EY EY s. 14)

3.2.2.2.1.3. Gelecek Zaman

Gelecek zaman ekleri şekil olarak bildirme, zaman olarak da gelecek zaman ifade eden eklerdir. Bu ekler hareketin gelecek zamanda olacağını ifade ederler. Gelecek zaman eki -acak, -ecek'tir (Ergin, 2004, s. 302).

Beni alaya tutacak karılar: “Maşallah siz de iyi Halkçıymışsınız(!). (EYĖY s. 31)

Bir gecekonduda da ben yapıp vilâyeti şenlendireceğim. (EYĖY s. 52)

Ayda yüz yirmi gayme alacağım. (CŞ s. 11)

Yakında guvâ gireceksin. (CŞ s. 106)

Borçtan gözünü açamayan köylünün pangada parası mı olur diyeceğin? (CŞ s. 170)

Paramı irezil edeceğim. Emeğimi esirgemeyeceğim. (Ç s. 117)

Ele âleme tellâl olacak değilik ya.. (Ç s. 139)

Altına alıp ta gürke mi yatacağım? (Ç s. 163)

Bundan sonra bu deriyi biz sürükleyeceğiz... (Ç s. 240)

Bu gâvur imansızlara siyaseti hamut edeceğiz.. (DB s. 233)

Ben bir bahane uydurup atı arabayı avluda aletse tutacağım. (DB s. 247)

Yukarıdaki “diyecağan” örneğinde ek kalınlık incelik uyumuna uymamaktadır. Ek iki ünlü arasında kaldığında k sesi yumuşamıştır.

3.2.2.2.1.4. Şimdiki Zaman

Fiilin gösterdiği oluş ve kılışın içinde bulunulan zamanda başladığını ve sürdüğünü gösteren kip şimdiki zaman kipidir. Türkiye Türkçesinde üç tane şimdiki zaman kip eki vardır. Bu ekler -(I)yor, -mAktA, -mAdA ekleridir (Korkmaz, 2009, s. 611).

Sen kendini kaz çobanı mı sanıyon? (EYĖY s. 15)

O aralık mirî -askerî - giyimli iki atının yaklaşmakta olduğunu görmüş.
(EYEEY s. 49)

Kaval geldik, ıslık gidiyoruz. (EYEEY s. 175)

Zahar bizi sınıyor. (CŞ s. 10)

Ulan eşşek döller! Ben okumadım, sürünüyorm. (CŞ s. 24)

Beni dinliyon zahar kendince... (CŞ s. 87)

Halime, etrafıma bakıyon gizlice... (CŞ s. 87)

Gıcık atıyor gibi geliyor bana. (TSS s. 27)

Peşinde yeliyorsun dürzü dölünün. (TSS s. 95)

İncelenen romanlarda Yozgat ağzına ait kelimelerde şimdiki zaman ekinin -yo şekline rastlanmıştır. Ek bu ifadelerde yazı dilindeki kullanımı dışında -yo şeklinde de kullanılmaktadır.

Şimdiki zamanın olumsuz çekimi -mA- olumsuzluk eki ile yapılmaktadır. Kelime çekiminde bu ek ünlü daralmasına uğrar ve -mI/ -mU şeklini alır (Ercilasun vd., 2007, s. 59).

Ne gebermesi, soluğunu görmüyon mu? (YA s. 75)

“Tabi beğenmiyok...” demişler. (EYEEY s. 103)

O yapacağın camiye ben gelmiyorm. (EYEEY s. 144)

İnek almıyor, buzağı emmiyor. (Ç s. 112)

Ondurmazsa da öldürmüyor. (CŞ s. 88)

3.2.2.2.3. Tasarlama Kipleri

Fiilin olumlu ya da olumsuz yönde gerçekleşmesini; tasarlanan istek, emir, şart ve gereklilik kavramları içinde veren kipler tasarlama kipleridir. Tasarlama kiplerinde bir bildirme, haber verme yoktur. Bunlar daha gerçekleşmemiş, ancak gerçekleşmesi istek, emir şart ve gereklilik şekillerinde tasarlanan kiplerdir (Korkmaz, 2009, s. 647).

3.2.2.2.3.1. Gereklilik Kipi

Tasarlanan bir eylemin yapılması gerektiğini ifade eden bir kiptir. Gereklilik eki -malı, -meli'dir (Doğan, 2012, s. 261; Ergin, 2004, s. 313). İncelenen romanlarda da gereklilik -malı, -meli ekleriyle ifade edilmiştir.

Eşşeklerinyanına, öküzlerin yanına bağlamalı. (YA s. 17)

İnsan aslında eline geçen güne sahip çıkmalı.. (AYY s. 80)

İnsanın tırnağı olunca başını kaşımalı, ferahlamalı bitli kelle. (EYAY s. 18)

“Ahır durup, batman döğmeliydi.” (CŞ s. 129)

İnsan icicik böyüğünü küçüğünü bilmeli. Adımını atarken gözünün önünü görmeli. (Ç s. 172)

Eden bulmalı, inleyen ölmeliydi.. (DB s. 263)

O günü gelecek gün için rehine koymamalı.. ‘Hadi ki Yedik Camisi’ yapmamalı ömrünü.. (AYY s. 80)

3.2.2.2.3.2. Emir Kipi

Emir kipi şahıs ekleri:

Teklik 1. Şahıs: -AyIm

Çokluk 1. Şahıs: -AlIm

2. Şahıs: Eksiz

2. Şahıs: -In / -Un; -InIz / -UnUz

3. Şahıs: -sIn

3. Şahıs: -sInIAr / -sUnIAr

Türkiye Türkçesinin yazı dilinde emir kipinin 1. şahıs teklik ve çokluk çekimleriyle istek kipinin 1. şahıs teklik ve çokluk çekimi aynı eklerle yapılır. İstek kipinin ikinci ve üçüncü şahıs teklik şekillerinde şahıs ekleri ile genişletilen -A eki kullanılır. Ancak ikinci şahıs şekillerinde yer alan -A ekinin kullanımı üçüncü şahıslarda azalmıştır ve genellikle kalıplaşmış ifadelerde görülür. İstek anlamı emir kipinin üçüncü şahıs teklik ve çokluk çekimlerinde de -sIn / -sInIAr ekleri ile karşılanır (Ercilasun vd., 2007, s. 58, 61).

Al şu parayı, çık dam başına.. (YA s. 13)

“Al Allah kulunu, zapteyle delini..” (AYY s. 56)

Ağam, paşam sen yine icicikde olsa ahırdaki malları iki üç koşam samanla besle. (EYEEY s. 92)

“Soruyum emmi..” dedim... (EYEEY s. 152)

Ben de Nail Efendi'ye iricada bulunuyum. (CŞ s. 83)

3.2.2.2.3.3. İstek Kipi

İstek kipi şahıs ekleri: (Ercilasun vd., 2007, s. 61)

Teklik 1. Şahıs: -(y)AyIm

Çokluk 1. Şahıs: -(y)AlIm

2. Şahıs: -AsIn

2. Şahıs: -(y)A-sInIz

3. Şahıs: -(y) –A

3. Şahıs: -sInIAr

Ulan şurdan kaşla göz arası kaybolalım, yitelim. (EYEEY s. 78)

Ziraat Müdürünün yanında kömelenelim. (EYEEY s. 125)

Adam tavuk değil ki on yirmi tane alıp, haftada birini öldüresin... (CŞ s. 47)

“Denmez ki diyesin” dedi. (CŞ s. 118)

Daireye geç kalmayım... (CŞ s. 133)

3.2.2.2.3.4.Şart Kipi

Fiilin şart çekimini yapan ek -sa, -se şeklindedir. Şart eki istek ve temenni bildirecek şekilde de kullanılır (İlaslan, 2006, s. 79). Ek ele alınan romanlarda Yozgat ağzına ait kelime, atasözü ve deyimlerde de yazı dilindeki şekliyle kullanılmıştır.

“Çama çıksam aşağıda pabucum kalır...” (CŞ s. 139)

Kömsen, solucan olup toprağın altına girerler. (YA s. 12)

Sonunda ‘ata atsan at yemez,ite atsan it yemez..’ (AYY s. 43)

“Bölükbaşı geldi, konuşacak” deyince meydana dolduran kalabalık Bölükbaşı'nın üç lafinin birine alkıştutar, sen de çalmasan olmaz... (EYEEY s. 18)

Kırk nodul soksan bir hendek atlatamasın bu sıpaya... (Ç s. 11)

Yılıktan sağ salim dönerse helbet ona da bir vazife buluruz. (YA s. 18)

Üç yüz sene yaşasa, üç yüz sene ütülse, vız gelir, tırıs gider.. (AYY s. 29)

Tırnağın varsasa başını kaşı yavrurum. (AYY s. 76)

Ama şimdi bir karpuz olsa. (AYY s. 78)

Birinizin ayağına taş değse, bizim de canımız yanar. (EYEEY s. 38 39)

Ben bir iki laf edeyim, ite dalaşmaktansa çalıyı dolaşmak daha iyi. (EYEEY s. 65)

‘Hayin onsa, şeytan onardı,’ derler. (DB s. 101)

Sefilsek, ehlâksızsak, haşavuzdan namuzsuzsak bunların dabanı yokluk. (DB s. 66)

“Çatıyı buldursak yeni bir gontencan daha alırsız,” diyorlarmış.. (DB s. 102)

Korsanız duacınız daha çok olur. (EYEEY s. 60)

3.2.2.2.4. Birleşik Kipler

3.2.2.2.5. Hikâye

Birleşik çekimin hikâye şekli konuşanın geçmiş zamanda gördüğü hareketleri hikâye etmek için, anlatmak için kullanacağı fiil şeklindedir. “Asıl fiilin kipleri ile i-fiilin görülen geçmiş zamanının veya ekleşmiş şeklinin birleşmesi ile ortaya çıkar.” (Ergin, 2004, s. 321, 322).

3.2.2.2.5.1. İstek Kipinin Hikâyesi

Şeytanlar görevdi yüzünü... (YA s. 42)

3.2.2.2.5.2. Geniş Zamanın Hikâyesi

Geniş zamanın hikâyesi; -r, -Ar, -Ir / -Ur ekleri ile kurulan bir fiili geçmiş zamana aktararak bildiren birleşik kiptir. Şu ekler ile kurulur: -rdI, -ArdI, -IrdI / -UrdU (Korkmaz, 2009, s. 743). Tespit edilen örneklerde ek yazı dilindeki şekliyle kullanılmıştır.

Kazanda olsa kepçede çıkardı. (YA s. 108)

O zaman müjden tam tamına başa geçerdi... (YA s. 109)

Karşıdan da gazyağı, pırtı, şeker çıktı mı “iki başlı Samsun kirası” olurdu.
(CŞ s. 8)

Ne gozelyufka yapardı. (CŞ s. 12)

Akşam da küçük odasındaki minicik odun sobasını ateşler, önüne diz
yıkardı... (CŞ s. 166)

Akşama dek kara bayırları döner dururdum. (Ç s. 8)

Araziye iyi bir fiyat veren olsa satar, savar birlikte savuşurdum buralardan.
(Ç s. 29)

Endaze işler, el öğünürdü. (Ç s. 36)

‘Hayin onsa, şeytan onardı,’ derler. (DB s. 101)

Hemi de Çukurova’nın soğanından sonra Beydiyar köyünün soğanı şehirlinin
ağzını yeşillendirirdi.. (DB s. 240)

3.2.2.2.5.3. Şimdiki Zamanın Hikâyesi

Şimdiki zamanın hikâyesi çekimi, -Iyor, -mAktA ekleri ile karşılanan ve devam eden bir oluş, kılışı geçmişe aktararak anlatır (Korkmaz, 2009, s. 739). Ek örneklerde yazı dilindeki şekliyle kullanılmıştır.

Tektük tökeziyordu erler yürürken.. (AYY s. 14)

Sigarayı nefesleyince şamşam şavkıyordu. (CŞ s. 38)

Ben bizimki görse bile Halim’e gıcık veriyordum. (TSS s. 79)

Emmim, hem beni kovalıyor, hemi de arkamdan lâf yetiştiryordu. (Ç s. 12)

Kan çekiliyordu damarlarından. (Ç s. 149)

Yetmez gibi sağındaki, solundaki ameleler lâf çakıştırıyorlardı. (DB s. 162)

Asan asıyor, kesen kesyordu.. (DB s. 220)

3.2.2.2.5.4. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Görülen geçmiş zamanın hikâyesi eskiden şahıs eklerini asıl fiil alırdı ve arkasından gelen yardımcı fiil şahıssız olarak idi getirilerek yapılırdı. Bu eski şekil günümüze kadar gelmiştir. Son zamanlarda bu çekim de diğer birleşik çekimlere uydurulmuştur ve böylece yardımcı fiili çekilen günümüzdeki şekli ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte eski şekli de kullanılmaktadır (Ergin, 2004, s. 322).

Birinde mi, ikisinde mi şahit yazdılardı beni. (Ç s. 58)

Anam, Yusufunan senetleştı deddilerdi Çelo... (Ç s. 180)

3.2.2.2.5.5. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Asıl fiil + -miş kip eki + i- ek fiili + -DI hikâye eki + şahıs eki birleşmesinden oluşur. Şekil olarak öğrenilen geçmiş zamanı gösterse de görevi bakımından bu fonksiyonunu yitirmiştir ve görülen geçmiş zamanın hikâyesini karşılar duruma gelmiştir (Korkmaz, 2009, s. 737).

Ömür boyu bunların gayretine yelmiştim. (AYY s. 95)

Giderken adamların yüzü turşu çanağına dönmüştü. (EYEEY s. 42)

Yardımcı alkolle mayhoşlaşmıştı. (EYEEY s. 130)

Yüreğinin kazanı büngüldemmişti. (CŞ s. 79)

Gece iyisinden inmişti aşağı.. (TSS s. 16)

Ben damar tutmuştum bu yerde.. (TSS s. 106)

Onbire doğru Ali Efendinin başı yalnızlamıştı. (Ç s. 50)

3.2.2.2.5.6. Gelecek Zamanın Hikâyesi

Geçmişte gelecek niteliği taşır ve -AcAktI eki ile yapılır (Korkmaz, 2009, s. 741).

Bir âlem maşallah çalacaktı sana. (YA s. 32)

İçimdeki on otuz kişiden kime “merhaba” diyecektim? (AYY s. 96)

Eşek gaterini Samsun’a vardırırsa iş orada bitmeyecek, bu kez de dönüş başlayacak, gateri mola vere vere Yozgat’a getirecekti... (CŞ s. 20)

Aslını sorarsanız hiç kimseyi görmeden eve tüneyeceklerdi. (CŞ s. 146)

Şimdi onlar dillerini yutacak, kuyruklarını altlarına alacaklardı. (DB s. 65)

3.2.2.2.5.6. Rivayet

Bir kip eki almış asıl fiile i- ek fiilinin öğrenilen geçmiş zamanının getirilmesi ile oluşur (Ercilasun vd., 2007, s. 63).

3.2.2.2.5.6.1. Geniş Zamanın Rivayeti

Geniş zamanın rivayeti geniş bir zaman diliminde gerçekleşen oluş ve kılışları duyuma dayanarak, -r-mİş, -Ar-mİş ve -Ir-mİş / -Ur-mUş eklerini kullanarak anlatır (Korkmaz, 2009, s. 761).

Arkadaki ikinci araba canını zor kurtarmış. (AYY s. 63)

O da taşı gobellerin sırtlarına indirirmiş. (CŞ s. 8)

“Garip doğan göbeğini kendi eliyle kesermiş..” (TSS s. 56)

İt kağınının gölgesinde yatarmış da kendi gölgesi sanırmış. (Ç s. 109)

Kör Allaha nasıl bakarsa, Allah da köre öyle bakarmış.. (DB s. 232)

3.2.2.2.5.6.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti

Namaz öncesi açık saçık laflarla dolu vaaz veriyormuş. (AYY s. 19)

3.2.2.2.5.6.3. Gelecek Zamanın Rivayeti

Sürekleşimin bir gün icracı ile köye gelecekmiş, haczedeceklermiş her bir şeyi. (EYEEY s. 48)

3.2.2.2.4.7. Şart

Kip eki almış asıl fiile, i- ek-fiilinin şart kipli şekli getirilerek oluşturulur (Ercilasun vd., 2007, s. 63).

3.2.2.2.4.7.1. Geniş Zamanın Şartı (olumlu)

Geniş bir zaman diliminde gerçekleşen oluş ve kılışları şarta bağlar, -r-sA, -Ar-sA, -Ir-sA ekleriyle karşılanır (Korkmaz, 2009, s. 771).

Bir ters tarafıma gelip ‘üçten dokuza’ dersem boş düşersin, boyunu babanın evinde görürsün... (EYEEY s. 25)

Eşek gaterini Samsun'a vardırırsa iş orada bitmeyecek, bu kez de dönüş başlayacak, gateri mola vere vere Yozgat'a getirecekti... (CŞ s. 20)

Sen bir baş tutarsan bu iş olur gibime gelir benim... (CŞ s. 82)

Yolu hep yokuşa vurursa benden vebâl, günâh kalkar. (Ç s. 60)

Benim için 'olursa olur suyu, olmazsa hamur suyu..' (DB s. 46)

Kör Allaha nasıl bakarsa, Allah da köre öyle bakarmış.. (DB s. 232)

Zora kalırsam başka çarem yok. (Ç s. 58)

Dilimiz, damağımız tutarsa, altında da şükürden uzak kalmayız.. (DB s. 180)

3.2.2.2.4.7.2. Geniş Zamanın Şartı (olumsuz)

Bu çekimin olumsuzu geniş zaman kipinin olumsuz şekli -mAz'a şart eki -sA'nın getirilmesi ile oluşur. (Korkmaz, 2009, s. 773)

Bugün de gitmezsek köylü davulu tersine vurmaya başlar: (EYEEY s. 69)

Bana gelince; ayağıma bir taş tökezirse bunun acısını Salim dinsizinden çıkartırım. (CŞ s. 134)

Bundan da almazsa kapı gösteriliyor. (TSS s. 94)

Benim için 'olursa olur suyu, olmazsa hamur suyu..' (DB s. 46)

3.2.2.2.4.7.3. Şimdiki Zamanın Şartı

Keyfin neyi diliyorsa ona bak. (DB s. 182)

3.2.2.2.4.7.4. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Şartı

Oysam kim, mesârifat için almıssa beş on bişiler almıştır. (DB s. 126)

3.2.2.2.4.7.5. Gelecek Zamanın Şartı

Bizim ireyle melmeket kurtulacaksa canla baş üstüne! (EYEEY s. 13)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZ VARLIĞI

4.1. Türüne Göre Sözcükler

4.1.1. Fiil

İş ve hareketi karşılayan kelimelere fiil denir. Fiiller, zaman ve mekân kapsamı içinde karşıladıkları hareketler ile somut ve soyut nesne ve kavramlarla ilgili her türlü oluş, kılış, kılınış, ve durumları ifade ederler (Korkmaz, 2009, s. 527).

4.1.1.1. Birleşik Fiil

Bir isim ile bir yardımcı fiilin ya da iki ayrı fiil şeklinin veya da isim soylu bir ya da birden fazla kelime ile bir asıl fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleri birleşik fiillerdir (Korkmaz, 2009, s. 791). Abbas Sayar'ın romanlarında isim ve yardımcı fiilin birleşmesiyle oluşan birleşik fiil örnekleri tespit edilmiştir.

4.1.1.1.1. İsim ve Yardımcı Fiilin Birleşmesiyle Oluşanlar

Bu tür birleşik fiiller bir isim veya sıfat ile et-, eyle-, yap-, kıl-, ol-, bulun-yardımcı fiillerinin birleşmesinden oluşur. Buradaki yardımcı fiilin görevi, bir ismi fiil durumuna getirmektir. Bu sebeple asıl anlam isim üzerindedir (Korkmaz, 2009, s. 792).

Ondan sonra, “sen seyreyle gümbürtüyü”.. (AYY s.44)

Bizim karılar da tek başlarına sandığa gidince; çoğu iki – üç partinin irey pusulalarını birden zarfa koyup; üstelik zarf nedir, zarfı yapıştırmak nedir? Bilmeden bilemeden zarfların ağzı açık sandığa dahylemişler. (EYEEY s. 28)

Ne iyi yaptı da elinin tersiyle onar lirayı reddetti ve de gozel söyledi: “Başınıza çalınısın onar liranız!.. Ben seksen yaşına sizin on liranızla gelmedim!” (EYEEY s. 46)

Ulan şurdan kaşla göz arası kaybolalım, yitelim. (EYEEY s. 78)

Sen emredeceksin biz de emrine uyacağız.” dediniz. (EYEEY s. 122)

Sonra da borçların affedilmesini isterik. (EYEEY s. 132)

Emrinizdeyiz, emme kısa günde yolumuz papur yol olmazsa, heçyoksa suyumuzun boruları gelmezse, iki üç yıldır üç beş arşın ancak çıkan minareimiz gökyüzünü tutmazsa, biz köylüyü **zaptedemek**. (EYEEY s.157)

Hakkımı **ketmetmesin**... (CŞ s. 111)

Namussuz Emmin, anlaşılan senin karaltını **gaybedecek**. (Ç s. 9)

Yine de güzel gözlerinden **buseylerim**.. (DB s. 113)

4.1.1.2. Tasvir Fiilleri

“Tasvir fiilleri -e ve -i zarf fiillerine belli yarı yardımcı fiiller getirilerek yapılmış birleşik fiil tabanlarıdır. Bunlar birinci, zarffiil halindeki fiilin anlattığı oluş ve kılışın oluşmasını tasvir ederler ve tasvir fiilleri (verbe descriptif) adını alırlar. Burada zarffiilin anlamı esastır.” (Banguoğlu, 2015, s. 488).

4.1.1.2.1. Yeterlik Fiilleri

Yeterlilik fiilleri -e zarf fiilinin üzerine bilmek yardımcı fiilinin getirilmesi ile yapılır. Bu fiiller kişinin yeterliğini, anlatılan kılışın ya da oluşun mümkün veya muhtemel olduğunu anlatır (Banguoğlu, 2015, s. 489).

4.1.1.2.1.1. Yeterlik Fiilinin Olumlusu

Seç seç **alabil**diğini bir aralık köylülerden biri bağırdı.(EYEEY s.118)

4.1.1.2.1.2. Yeterlik Fiilinin Olumsuzu

Türkiye Türkçesinde yeterlilik fiilinin olumsuz şekli eski bir u- yardımcı fiili üzerine -mA olumsuzluk ekinin getirilmesi ile yapılmaktadır. Fakat bu u- fiili, -A zarffiil eki ile yan yana gelince erimiş ve kaybolmuştur (Korkmaz, 2009, s. 815).

Bir Parti Reisine bakıyorum, bir Kaymakama, bir tencerede **kaynatamazsınız**.(AYY s.39)

Alamam Hakim Bey. (AYY s.45)

Bir türlü **anlayamadık** bunun sırrını? (AYY s.75)

Kaz çobanı olsun, önüne yüz kaz koysak, son güze yirmisini **ulaştırıraman**... (EYEEY s. 15)

Köylü milletin her dediğine “evet” desen, Karun’un hazinelerini **dayandıramazsın**. (Ç s.129)

4.1.1.2.2. Tezlik Fiilleri

Tezlik fiilleri -i zarffiili üzerine vermek yardımcı fiili getirilerek yapılır. Bu fiiller anlatılan oluşun ya da kılışın çabuk, ansızın, kolaylık ve rahatlıkla gerçekleşmesi anlamını taşırlar. Tezlik fiilleri anlam ilişkisi olmadıkça her fiil ile kullanılamazlar (Banguoğlu, 2015, s. 490).

Erler gelişigüzel vagonlara doluşu **doluşuver**diler. (AYY s.14)

Biraz da yolu iyi şavullamış olmamalı ki ucu bucağı tükenmez, sağı solu belirsiz bir çöl ortasında **kalıver**miş..(AYY s.70)

Öpü **öpüver**diler kelleleri... (EYEEY s.137)

İki üç günde bir, bir iki saatlik yolu yayan tepiyorlar, ilçe başkanının, il başkanının yanında ekşiyi **eksiviver**iyorlardı. (EYEEY s.161)

Ayıkıverdi birden. (CŞ s. 107)

Giriverdi yavaşcacık yanına... (CŞ s. 150)

Sığırı **goyver**in haa... (Ç s. 68)

Haset fesat ehli ile çekemeyenler, kırağı yemiş batlıcan gibi pörsüyü **pörsüyü** **ver**diler. (DB s. 101)

4.1.1.2.3. Süreklilik Fiilleri

Süreklilik fiilleri asıl fiilin -(y)-A, -(y)-I, -(y)-Ip zarffiillerinden sonra dur-, gel-, kal-, gör-, koy- yardımcı fiillerinin gelmesi ile oluşur. Dur- yardımcı fiili ile yapılanlar bir süreklilik bir devamda olma özelliği gösterir. Kal- yardımcı fiili ile yapılanlar genellikle durum bildiren asıl fiillerdeki oluşun hareketsiz olarak sürdüğünü göstermektedir (Korkmaz, 2009, s. 820, 821, 826).

Kurt, kuş **donakal**mıştır yazı yabanda. (YA s. 44)

Üşüdükçe **dönelevip dur**du. (YA s. 53)

“Bizim efendi ağalar iktidarı bu kez daha korkunç yakalar” derken **uyuyakal**mışım... (EYEEY s.35)

Ammavelâkin kırk, kırk beş dakika önce okunan öğle namazının hemen ardından ‘Allahuekber’le ikinci namazına cemaati davet eden mübarek Hoca Efendi’nin hal ve keyfiyetine **şaşırp kaldım**. (EYEEY s.81)

Hayvanlar evlerini, ahırlarını bulmanın mutluluğu içinde boş musullarına **bakıp durdular**. (EYEEY s.187)

Samranıp durdum. (TSS s. 78)

Akşama dek kara bayırları **döner dururdum**. (Ç s. 8)

Söylerler bu hakimin hikâyesini de, apıl apıl **dinler dururuk**. (Ç s.137)

Dura kaldılar. (Ç s. 168)

Köpekler yine tekmeden **ürüyü durdular**... (Ç s. 240)

“Gıı ana, ni yapıyon ki?” **devip duruyor**. (DB s. 104)

Yukarıdaki “döner dururdum” ve “dinler dururuk” örneklerinde dur- yardımcı fiili zarffiil üzerine değil geniş zaman üzerine getirilmiştir.

4.1.1.2.4. Uzaklaşma Fiilleri

Git- yardımcı fiili ile kurullar ve asıl fiildeki oluşun, kılışın uzaklaştığını gösterirler (Korkmaz, 2007, s. 831).

Hakkı Bey, uzandığı divanda türlü kederler içinde **yuvarlanıp gidiyordu**: (EYEEY s. 32)

Yamacın altında vadi boyu şehir **uzayıp gidiyordu**. (CŞ s. 7)

Bir “Eyvallah” **çökertip gitti**... (CŞ s. 10)

Elimizden **uçup gidince** de “Vah” dedik ya, amma velâkin tavşan yamacı aştı. (CŞ s. 32)

Garıları ölüyor, ardından da onlar **devrilip gidiyor**. (CŞ s. 79)

Gün **çavıp gidiyordu**. (CŞ s. 96)

Tarlam, tapanım olsa ben de eller gibi çalışır, kazanır, **gecinip giderdim**. (Ç s.14)

Geldiği yere cehennem **olup gitsin**. (Ç s.45)

4.1.1.3. Ek Fiil

Ek fiil, Eski Türkçedeki er- fiilinin i- şekline dönüşüp çoğunlukla ekleşmesiyle ortaya çıkar. Cevherî fiil de denir. Ek fiilin geniş ya da şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart çekimi vardır (Korkmazıyğit, 2010, s. 95; İlaslan, 2006, s. 79). İncelenen romanlarda ek fiilin bu dört çekimine de rastlanmıştır. Ek fiil ele alınan romanlarda yazı dilindeki şekliyle kullanılmıştır.

4.1.1.3.1. Ek Fiilin Geniş Zamanı

Ek fiilin geniş zamanı Eski Türkçedeki er- (i-) fiilinin geniş zaman eki ve şahıs yapılarıyla birlemesi sonucunda oluşur (Dağcı, 2012, s. 91).

Tokluk bir gâvur şey**dir**. (YA s.50)

Allah cümlesine versin böyle evlâdı,” diye içlerinden konuşmuşlar**dır**.. (AYY s.18)

Hökümet dediğın bir acaip vilâyet**tir**. (EY EY s.80)

Helbette emr-i ferman köyünüzün ehâlisinin**dir**. (EY EY s.86)

Her Anadolu köyü baharla birlikyaşama arzusunun telâşı içinde**dir**. (EY EY s. 99)

Çıkmadık canda herhal ve zaman umut var**dır**. (EY EY s. 123)

4.1.1.3.2. Ek Fiilin Görülen Geçmiş Zamanı

İ- ek fiiline görülen geçmiş zaman eki -DI, -DU'nun getirilmesi ile oluşur (Korkmaz, 2009, s. 706).

Yaa, dedi, herif de kaç gündür para gaylesinde **idi**. (YA s.38)

Amma gelgelelim, biz bu zulma çoktan ilâyık **idik**. (CŞ s. 189)

Bir iki ay kaldıydı. (Ç s.9)

Harman ayağı **idi**. (Ç s.10)

“Allah verede kız geleydi...” (Ç s.25)

Hani Abi, bir de memura götürdüdün beni. (Ç s. 27)

Haset onsaydı, fesat onsaydı şeytan onardı. (Ç s. 182)

Aslında hepsi gösteriş, kısmete göre yağ yakış idi. (Ç s. 216)

Öbür gelin de ‘bulgur döğücüsünün tık deycisi’ydi. (DB s. 109)

4.1.1.3.3. Ek Fiilin Duyulan Geçmiş Zamanı

İ- fiiline öğrenilen geçmiş zaman eklerinin getirilmesi oluşur. Zamir kökenli şahıs ekleri getirilir (Korkmaz, 2009, s. 710).

Vallaha, İrahmetlikdedem Çapanoğlu’nun yanında uşak imiş. (CŞ s.26)

Anlıyor gadir gıymet ne imiş? (CŞ s. 64)

Elden ele gezen örnek bu imiş.. (TSS s. 10)

Aslı var ya da yok, Belma hanım paşazade imiş.. (TSS s.26)

Görüp göreğimiz rahmet bu imiş.. (DB s.116)

Her bir işin seri sebebi sen imişsin. (DB s.130)

4.1.1.3.4. Ek Fiilin Şartı

İ- ek fiiline -sA şart ekinin getirilmesi ile oluşur. İyelik kökenli şahıs eklerini alır (Korkmaz, 2009, s. 712).

Her ne ise... (AYY s.68)

Her ne emrise canla baş üstüne... (CŞ s. 81)

Nerde ise gelişimizin daha ilk gününde külhanın da ardını aldırıyorduk. (CŞ s. 108)

Koyduysan bul... (CŞ s. 117)

Vardığın yer kör ise gözünü kırpıdarak bak! (CŞ s.163)

Sıtma ise tilki eder. (Ç s. 9)

Hangi taş sert **ise** başını ona vur!. (Ç s. 21)

Amel ne **ise** murat o olur. (Ç s. 72)

Elin dırdırı bitsin diye çabadaysan, bunun için üç beş kuruş vermek diliyorsan beş para verme bana. (Ç s. 108)

Biri ben **isem** hayrınan soluyanı parmağınan gösteremem... (DB s. 50)

Günaf **ise** benim omuzlarıma yığılsın.. (DB s. 237)

4.1.1.4. Fiilde Çatı

Çatı, fiilin anlam değişikliği göstermeyen, fakat cümledeki özne ve nesneye hükmeden şekil değişikliğidir. Çatı sınıfında, fiil kök ya da gövdesindeki asıl anlam sabit kalır, çatı eki fiile sadece bir gramer görevi yükler (Korkmaz, 2009, s. 538).

4.1.1.4.1. Öznesine Göre Çatı

Türkiye Türkçesinde fiiller: özne alıp almamaları ve öznelerinin taşıdıkları özelliklere göre beş çatı türüne ayrılırlar: Etken, edilgen, dönüşlü, işteş, ettirgen (Korkmaz, 2009, s. 545).

4.1.1.4.1.1. Etken Fiiller

Etken fiiller ile kurulan çatı türüne etken çatı denir. Diğer çatı türleri etken çatı üzerine getirilen belirli ekler ile oluşmaktadır. Etken çatı türünde, özne açısından fiilin geçişli veya geçişsiz olması önemli değildir, nesne açısından önemlidir. Geçişli çatıda fiil nesneye ihtiyaç duyar, fakat geçişsiz çatıda buna ihtiyaç yoktur (Korkmaz, 2009, s. 545, 546).

Aygır da atlar da bunu **sezinlemişlerdi**. (YA s. 82)

Her neyse kafanı**ağrıttım** Hakkı Bey. (EYEEY s. 23)

Yüreğim size yatkın olduğu için **girdim** avluna, hayatına. (CŞ s. 17)

İcicik hediye **götürürdüm**. (CŞ s.32)

Aşağı yelazıtmış, çatıdan kiremit uçuracak bir hız ve güç **kazanmıştı**. (CŞ s. 37)

Yüreği yunmuş, yıkanmış, her bir ağırlıktan **arınmıştı**.(CŞ s. 43)

Vardım Hoşet'in hana... (CŞ s.49)

Kimse beni elimde bohçayla görmesin diye kaş ile göz arası Etem'in hana **gaydım**... (CŞ s. 56)

Sigaraya **zorluyordu** habire... (CŞ s. 95)

Dün köye gelişimde herkesin ayağı almasın diye mahsustan, yalandan davulu altından **tumbırdattım**. (DB s. 81)

4.1.1.4.1.2. Edilgen Fiiller

-(I)l- / -(U)l ve -(I)n- / -(U)n- ekleri ile etken fiillerden kurulan edilgen fiillerdir. Bu fiillerin oluşturduğu çatı türü de edilgen çatıdır. Edilgen çatı ekleri geçişli fiilleri geçişsiz fiillere çevirmektedirler ve fiil etken çatıdaki özne ve nesneyi almaz (Korkmaz, 2009, s. 546, 547).

Arada bir başını arasından **açılan** musul boşluğuna doğru götürüyor, musul arası tahtaya burnu ile “küt, küt” vuruyordu. (YA s. 23)

Bu köyden üç kişi gittik; üçü Allah'ın rahmetine **gömüldü**, şehit oldu. (EYEEY s.15)

Senin on liran başına **çalınsın!** (EYEEY s.41)

Bu sayede panga borçları da gelmicek günün çarşambasından perşembesine **bağlanır**. (EYEEY s. 85)

İçi ve dışı, çamur haline getirilmiş inek ve öküz mayısıyla iyice **sıvanır**. (EYEEY s.128)

Bağ, sağdan soldan **yolunuyordu**. (CŞ s.28)

Oralarda toprağın varlığı herifçioğlunun yüzünden **okunuyor**. (CŞ s. 36)

Helbet bedenini uzatacağın bir köşe bucak **bulunur**. (CŞ s.56)

Dürtülmedik bir kulağımızın ardı kaldı. (DB s. 34)

Odalarda olsun, kooperatifte olsun Gani 'ana avrat' bir boy **ıslatılıyordu**. (DB s. 185)

4.1.1.4.3. Dönüşlü Fiiller

Dönüşlü işin çatı, yapılan işin yapana döndüğünü ya da bir işin kendi kendine yapıldığını gösterir. Yapılan özneye dönmesi sebebi ile cümlenin öznesi hem yapan hem de yapılan işten etkilenen yani nesne durumundadır (Korkmaz, 2009, s. 550).

İşim bir başa çıksın, kat kat urbalar dikirim o zaman.. (Ç s. 16)

Yeniden çorba bulandı. (Ç s.240)

Er baharda düzlükler diz boyu kar yığını iken, burada toprak zerzevat için bellenmeye iştahlanır. (DB s. 26)

4.1.1.4.4. İşteş Fiiller

-ş- ekinin ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerine, ünsüz ile bitenlere ise dil ve dudak benzeşmesine uyan bağlantı ünlüsü almış -(I)ş- / -(U)ş eklerinin getirilmesi ile işteş fiiller kurulur (Korkmaz, 2009, s. 553).

Tekleme çocuklar oynaşiyor kapı önlerinde.. (AYY s. 17)

Güney yamaçlarındaki yarı yanık arpa tarlalarında torbalarına arpa toplayan kadınlar hemen eve dönüşüyorlar, tokaklarıyla arpa tanelerini saptan samandan ayırıyorlar, eliyorlar beliyorlar, sonra el değirmenlerine avuç avuç atıp değirmenin tahta döner sapına sarıyorlardı. (EYEEY s. 127)

Öylece ekin bölüşümüne oturduk. (DB s. 29)

Yetmez gibi sağındaki, solundaki ameleler lâf çakıştırıyorlardı. (DB s. 162)

4.1.1.4.5. Ettirgen Fiiller

Ettirgen fiillerde özne işi yapan değil bir başkasına yaptırandır. Ettirgen fiillerin başlıca ekleri şunlardır: -DIr- / -Dur-, -(I)t- / -(U)t-, -(I)r- / -(U)r-, -(A)r-, -DAr-, -(I)z- / -(U)z-‘dur (Banguoğlu, 2015, s. 417; Korkmaz, 2009, s. 555).

Ön ganepelerdenbeş sekiz goltuk ayırttık. (AYY s. 77)

“Siz isterseniz hilafeti de getirirsiniz” diyen Menderes şimdi seçim bölgelerinde saat: 17:00’de kapanması ve açılması gereken oy sandıklarını 11:00’de, 12:00’de açtırıyor. (EYEEY s. 31)

Her dereden bir su getirir, kendinizi çam dalına çıkartır, Hoca efendi'yi suçlu ilan edersiniz. (EYEEY s. 51)

Borçlarımızı tecil, techil ettiririz, bağışlatırız diyenlere alışık olmayan ellerimizle cibicik çaldık.. (EYEEY s. 80)

Köye varınca bekçiyi çağırıttım: “İlâniyet vur” dedim. (EYEEY s. 150)

Velediye kaldırtır cenazemi... (CŞ s. 76)

Ben açamam da, akli yetik bir komşuya açtırırım. (CŞ s. 82)

Hiçbir şey olmazsa banka borçlarını tecil ettiririk. (Ç s. 126)

“Şehir usulü bir yüzük takmadan, kuru söz ile oğlana cemedini sırlattık,” diye gahir ediyor babası.. (DB s. 101)

Bana gülüzümünü toplatıp Anasına götüttürecek. (DB s. 118)

4.1.1.4.2. Nesnesine Göre Çatı

4.1.1.4.2.1. Geçişli Fiiller

Geçişli fiillernesne alabilmektedirler (Eker, 2004, s. 79).

Tırnağın varsa başını kaşı yavrum. (AYY s.76)

O günü gelecek gün için rehine koymamalı..(AYY s. 80)

Kaşla göz arası getirdiler. (EYEEY s.20)

O da taşı gobellerin sırtlarına indirirmiş. (CŞ s. 8)

Küreğin dikliği ile alttaki yumuşaklığın üstünü, kürüdü, kazıdı. (CŞ s. 188)

İlk ışığın artış zamanı bitişikten ayak sesi duydum. (TSS s. 26)

Tüm bir borusunu öttürür yirmi yıldır. (Ç s. 10)

Gün görmüş, üleş atlamış. (DB s. 11)

Millet rahat, dirlikli bir zaman bulmuş olacak ki, biteviye döld dökmüş. (DB s.

26)

4.1.1.4.2.2. Geçişsiz Fiiller

Geçişsiz fiiller nesne alamayan fiillerdir (Eker, 2004, s. 79).

Sekilendik işte bu köşke.. (AYY s.45)

Atların **hoşalıp** sırtlarını bırakması, ahır kokusu..(AYY s. 56)

Biz de ireyimizin tümünü Demirgırat'a verir; partinin hükümetin kapısına **dayanırız**.(EYEEY s. 14)

Helbette huzuruna bir şey bilerek **geldik**. (EYEEY s. 68)

Oğlan oynamış oyuna **gitmiş**, çoban oynamış koyuna **gitmiş**. (CŞ s.9)

Neyine **ganmış**aceb? (CŞ s. 155)

Dünyam **ısındı**... (Ç s. 8)

Yolu hep yokuşa vurursa benden vebâl, günâh **kalkar**. (Ç s.60)

Biz de konuklarımızın hizmetine **veleceğiz**. (DB s.59)

Kör Allaha nasıl **bakarsa**, Allah da köre öyle **bakarmış**.. (DB s.232)

4.1.2. İsim

İsimler canlı, cansız bütün varlıkları tek tek ya da cins cins karşılarlar. Varlıkların adları olan sözcüklerdir (Ergin, 2004, s. 218).

4.1.2.1. İyelik Ekleri

İsmin karşıladığı nesnenin kime ya da neye ait olduğunu belirten ekler iyelik ekleridir. İyelik ekleri sahiplik bildiren ve isimlerle isimler arasında bağlantı kuran eklerdir (Ercilasun vd., 2007, s. 50). Abbas Sayar'ın romanlarında Yozgat ağzına ait kelimelerde iyelik ekleri şu şekildedir.

Teklik	Çokluk
1. Sahıs +(I)m +(U)m	+(I)mIz / +(U)mUz
2. sahis +(I)n+(U)n	+(I)nIz / +(U)nUz
3. sahis +I/+U, +sI/+sU	+IArI

4.1.2.1.1. I. Teklik Kişi İyelik Eki

“+(i)m, +(i)m, +(u)m, +(ü)m ”

Onu alıp, altıma üstüme verin.. (AYY s. 93)

Bizimkiler öyle yapmışlar, böyle yapmışlar ve dip dedeme Kürt kızını almışlar. (EYEEY s.10)

Uşaklarımın yaptığı, gelinlerimin yaptığı zulumlara tümüyle tük dikti bu ilâniyet... (CŞ s. 53)

Lâfimsen de kalsın. (CŞ s. 79)

Ben yine bardağımı tepeme diktim. (TSS s.8)

İçim çok kaynadı sana.. (TSS s.58)

Emmimin kızı tebelleş oldu başma. (Ç s. 8)

Emmim, hem beni kovalıyor, hem de arkamdan lâf yetiştiriyordu. (Ç s.12)

Etme kulumu bulun. İnleme kulumu ölün.. (Ç s. 239)

O da fazla yük olmadan, “Gelecek gelişte de yüzüm olsun,” diye yeniden dönerdi köye.. (DB s. 44)

4.1.2.1.2. II. Teklik Kişi İyelik Eki

“+(i)n, +(i)n, +(u)n, +(ü)n”

Göçün kalkacak kazaya. (YA s. 12)

“Al Allah kulunu, zapteyle delini..” (AYY s. 56)

Tırnağın varsa başını kaşı yavrum. (AYY s.76)

Öp babanın elini..(AYY s.85)

Her neyse kafanı ağrıttım Hakkı Bey. (EYEEY s.23)

Yüreğim size yatkın olduğu için girdim avluna, hayatına. (CŞ s.17)

Öyle ağır bir gölgen var ki, orada ferahım.. (TSS s. 94)

Namussuz Emmin, anlaşılan senin karaltını gaybedecek. (Ç s.9)

İyice al sokumlarını.. (Ç s. 102)

4.1.2.1.3. III. Teklik Kişi İyelik Eki

“+ı, +i, +u, +ü, +sı, +si, +su, +sü”

Belki de köyün kehinde karşılar seni... (YA s. 38)

Elin nazarı beyin şahanını gökten indirir... (EYEEY s. 24)

Ve Hasan Kâ, damın siyecinden ayağı kayıp aşağıyı bulmuş, hotuçıkmış, ama yukarıya sesleniyor: “Ulan gomşular! Ayağınızı bozmayın, ben hemen geliyom..” (EYEEY s.159)

Kılıduymaz. (CŞ s.74)

Çerezi, çıkısı hepsi benden. (CŞ s. 120)

Bir koyun bir insan besisi. (DB s.13)

Şu karşı dağın ötesi gurbet. (DB s.86)

Sinnek anası, akıldanesi. (DB s.103)

Gönderdiğin paradan yüz iki yüz de Anama verdim, parayı gören gardaşımın cıcığı gevşedi. (DB s.129)

Ocakta ise insanın önü kavurğa kavurur, sırtı harman savurur. (DB s.178)

4.1.2.1.4. I. Çokluk Kişi İyelik Eki

“+(ı)mız, +(i)miz, +(u)muz, +(ü)müz”

Bu ev de bizim emsalimiz oldu..(AYY s.45)

Gazi Ahmet Çavuş’a seslenirim, büyüğümüz. (EYEEY s.14)

İki yıl önce Allah’ın belâsı bir tolu tüm bir köyün ekinini, üç karıklık sebzemizi, bostanımızı yerle bir etti. (EYEEY s. 15)

Böyük abilerimize huzurunuzda teşekkürü bir borç bilirim. (EYEEY s. 38)

Sayım misafirlerimiz beni bağışlasınlar. (EYEEY s.38)

Hele hele bir cuvaramızı yak, genişinden bir soluklan. (EYEEY s.79)

Yolumuzu papur yol yaparlar. (EYEEY s.92)

Atımız, arabamız yok emme bir cip tedarikleyip hepiciğini bir köye, tespite götürürüz. (EYEEY s. 125)

Ağzımızdan sellemiz akar. (Ç s.75)

Bize gelince, bir ucumuz el... Evimimizpeyke, yolumuz sapa. (Ç s. 103)

4.1.2.1.5. II. Çokluk Kişi İyelik Eki

“+(i)nız, +(i)niz, +(u)nuz, +(ü)nüz”

Göreviniz, bizim olduğu gibi, ikişer erle nöbetleşe nöbetleşe tel örgü dışında devriye döneletmek..(AYY s. 16)

Ben bu bakışınızın cevabını vereceğim. Hemi de lâyıkunuzdan.. (AYY s. 96)

Sofranıza ilayık değil miyim? Aranızda meşveret bozukluğu olunca Oşukçuİbiş'ten daha çok beni yeğlemez misiniz? (EYEEY s.16)

Paranızbaşınızda parçalansın!.. (EYEEY s. 41)

Aha şurda Muhtar'ınız, aha şurda Demirgırat'ınızın Başkanı ve de saire saire... (EYEEY s.79)

Hep onun eteğinden tutuyorsunuz emme ne bizim bildiğimiz var ne sizin getirdiğiniz... (EYEEY s.117)

Öbeliğinizin eni boyu yok. (EYEEY s. 122)

Arada bir gelirim konukluğunuza.. (TSS s.34)

Benim dileğim, ayağınızın üzengide olması.. (DB s.13)

Feylinizin ekmeğini yiyorsunuz şükür.. (DB s.232)

4.1.2.1.6. III. Çokluk Kişi İyelik Eki

“+ları, +leri”

Çoğuncası erbahar kısmetleri açılır. (YA s.48)

Çünkümbu devirde onların kuşları yuva yapıyor. (EY EY s.23)

Üçkâğıtçı kuşkaldıranların başları pınar, ayakları göl olsun... (EY EY s.165)

Belinin dikliği garibsemellerine gitti... (CŞ s. 119)

Sanan ki, anaları esvaplarına cep dikmemiş. Ya da ceplerinde yılan var.. (TSS s. 28)

Yedikleri ayrı gitmez. (Ç s.31)

Lâflarına lâf, değneklerine değnek... Bıçaklarına bıçak. Tabancalarına tabanca. Mavzerlerine mavzer... (Ç s. 50)

Şehirde diri kalmışların eşiklerini aşındırdık. (DB s. 31)

Vebalı boyunlarına, şu olmam diyesice beş on kuruş yenmişse, onu da muhasip Ziya ile arkadaşları yedi. (DB s.63)

“Keseleri ayrıldı” dedirtmeyin. (DB s.112)

4.1.2.2. Soru Eki

İsimlerde soru mI / mU ekiyle yapılır. Soru eki isimleri fiillere soru yoluyla bağlar. Yalın hâldeki isimlere de iyelik ve çekim eki alan isimlere de gelebilir. Soru eki isimlerden ayrı yazılır (Korkmaz, 2009, s. 329). İncelenen romanlarda da soru eki mI / mU şeklindedir.

Eneliz mi ne bir halt karıştırıyorlar, kırk çuvala hortum daldırıyorlar. (YA s. 12)

Sülalelerine gıran mi girdi aceb? (AYY s. 29)

“Her boyayı boyadın bir fıstık yeşili mi kaldı? Bu it dirliğinden seni o mu kurtaracak? (CŞ s.18)

Et mi kaynıyor, dert mi kaynıyor? (CŞ s. 154)

Malımın ortağı musınız olmam diyesiceler... (TSS s.86)

“Biz” dediler, Hokümattan zengin miyik? (Ç s. 127)

Altına alıp ta gürke mi yatacağım? (Ç s. 163)

Ser **mi**bulursunuz, yar **mi** bulursunuz?.. (DB s.13)

Gaylesi size **mi** kaldı? (DB s. 220)

4.1.3. Sıfat

Bir varlığı niteleyen ya da belirten kelimelere sıfat denir. Sıfatlar görevlerine göre niteleme ve belirtme sıfatları olmak üzere ikiye ayrılırlar (Banguoğlu, 2015, s. 341).

4.1.3.1. Niteleme Sıfatları

İsimlerin durum, renk, şekil bakımlarından niteliklerini gösteren kelimeler niteleme sıfatlarıdır (Ümüt, 2006, s. 64).

Hani ne var ki, biraz daha güçlü, biraz daha **ayağına tez** bir hayvan... (YA s. 32)

Üstüne **gözelinden** bir uyku.. (YA s. 44)

Düzlük **cat** ayazdı. (YA s. 70)

Bizinkiler öyle yapmışlar, böyle yapmışlar ve **dip** dedeme Kürt kızını almışlar. (EYEEY s. 10)

Bir yağmur yağmaya görsün, ayaklarımız bileğimize kadar çamurlara batar, inciğimizi söker, çamur **soğukkuvu lastik** ayakkabılarımızı ayağımızdan alır. (EYEEY s. 62)

Hemi de **hokelekli** bir bina... (EYEEY s. 141)

Yeni bardaklarla, yeni alınmış **kesme** şekerle çay içildi. (CŞ s. 148)

Tüm bir bedenini **kaba** yatak, **kaba** yorgan, **kaba** yastığa bırakacaktı. (CŞ s. 149)

İcik **hediklik** buğdayı var. (CŞ s. 170)

Köz ateşini hemen alevleyip küçücük tencerede **düğürçük** çorbası yaptı. (Ç s. 122)

Sen **essah** şenliği, bayramı o zaman gör. (DB s. 92)

Gelinime debizden habersizgibi üç beş bir şeyler göndermesen, **sıracalı** Anasının, möhrelî Ağasının bize dirlik verecekleri pek belli olmaz. (DB s. 119)

Abbas Sayar'ın romanlarında tespit edilen Yozgat ağzına ait niteleme sıfatları yukarıda verilmiştir. Bunlardan “güzel” sıfatı yazı dilinden farklı olarak ilk hecedeki -ü ünlüsü genişleyerek “gözelinden” şeklinde kullanılmıştır.

4.1.3.2. Belirtme Sıfatları

Nesneleri belirten sıfatlar belirtme sıfatlarıdır. Nesne; yeri işaret edilerek, sayısı gösterilerek soru şeklinde ya da belirsiz şekilde belirtilir. Bu belirtme şekillerine göre belirtme sıfatları dörde ayrılır. Bunlar: İşaret sıfatları, sayı sıfatları, soru sıfatları, belirsiz sıfatlardır (Ergin, 2004, s. 247).

4.1.3.2.1. İşaret Sıfatı

Nesnelerin yerlerini işaret eden belirtme sıfatlarıdır (Ercilasun vd., 2007, s. 53).

O, **bu** yıl ‘Yılkılık...’(YA s.18)

O ireyi Demirgırat’a vererek bitli kelleimizi kaşıtıcağız. (EYEEY s. 18)

Biz bizi bileli **bu** rezalet, **bu** kepezelik sürer gider, pangaya borç üst üste yığılır. (EYEEY s.61)

O mermiler pıtır pıtır sağıma soluma düşerken Bodosunoğlu Meydan Yerinde mısır patlatır sanardım. (CŞ s. 41)

Son kaldılık **bu** haymeliğin de kapısı yok... (CŞ s. 50)

Kusura bakma amma, lâkin “**Şo** işten” ne haber? (CŞs. 120)

Bu işin dini, devleti, milleti olmuyor. (TSS s. 19)

Çal, aklını **bu** yana!... (Ç s. 47)

Böyle sanan **o** aklına “kişşe” desin... (Ç s.77)

Def, zurna yerine **bu** ağıtın aslı ne? (DB s. 95)

“Şu” işaret sıfatı incelenen romanlarda bir örnekte yazı dilinden farklı olarak “şo” şeklinde kullanılmıştır.

4.1.3.2.2. Sayı Sıfatı

Sayı sıfatları belirttikleri isimlerin sayılarını bildirirler. Sayı sıfatları: Asıl sayı sıfatları, sıra sayı sıfatları, üleştirme sıfatları, kesir sayı sıfatları, topluluk sayı sıfatları olarak sınıflandırılırlar (Ercilasun vd., 2007, s. 53). Ele alınan romanlarda rastlanan, topluluk sayı sıfatı dışında diğer sayı sıfatlarının örnekleri aşağıda verilmiştir.

4.1.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

Asıl sayı sıfatları nesnelere sayısını belirten sıfatlardır (Ergin, 2004, s. 249).

Bir kötünün **yedi** mahalleye zararı var. (YA s. 118)

Ben de yüreğimin yağından sana **bir** batman yağ vereyim.. (AYY s.27)

Ön ganelerden **beş sekiz** goltuk ayırttık. (AYY s.77)

Bizde bir düğünde **üç beş** karı, **üç beş** kız geline “cibicik” çalar olur biter. (EYAY s. 18)

Bizim **iki** elimizin **bir** avucu buğday..(EYAY s. 126)

Halinize bakmayıp bir de Hüseyin Ağa gibi **yedi** düveli **altı** karış etmiş adamı bekçi tutarsınız... (CŞ s. 97)

“**Kırk** söz **bir** büyü yerine geçer” derler. (CŞ s. 164)

Kırk furunda pişmiş, **kırk** çuval fındık kırmış ve de gördüğün gibi bir aşağı bir yukarı yuvarlanıp giden paşakızı.. (TSS s. 64)

İyi türkü **kırk** gün söylenir köy yerinde. (Ç s. 161)

Yarın **bir** gat yatağını gıvırıp sırtlasın bizim oğlan. (DB s. 87)

İncelenen romanlarda asıl sayı sıfatları yazı dilindeki şekliyle kullanılmıştır.

4.1.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

Sıra sayı sıfatları nesnelere derecesinin sayısını belirtirler. Bu sıfatlar asıl sayı sıfatlarına +IncI / +UncU eklerinin getirilmesi ile oluşurlar (Ergin, 2004, s. 250; Korkmaz, 2009, s. 391).

Arkadaki **ikinci** araba canını zor kurtarmış. (AYY s.63)

Bilirsin **ikinci** derecede akrabam olduğunu. (TSS s. 5)

4.1.3.2.2.3. Üleştirme Sıfatları

Üleştirme sayı sıfatları, ünsüz ile biten sayılara+Ar ekinin, ünlü ile biten sayılara +şAr ekinin getirilmesi ile oluşurlar.“Bunlar bir bölme, bir ayırma, bir paylaşırma, bir dağıtma ifade eden, nesnelere sayısını bölük bölük gösteren sayı sıfatlarıdır: birer (gün), ikişer (elma), üçer (gömlek) misallerinde olduğu gibi.” (Ercilasun vd., 2007, s. 54; Ergin, 2004, s. 251).

Göreviniz, bizim olduğu gibi, **ikişer** erle nöbetleşe nöbetleşe tel örgü dışında devriye dönetmek..(AYY s.16)

Her haneye **birer** kiloluk akide şekeri getirmişler. (EYEEY s. 40)

Ne iyi yaptı da elinin tersiyle **onar** lirayı reddetti ve de güzel söyledi: “Başınıza çalınmış **onar** liranız!.. Ben seksenyaşıma sizin on liranızla gelmedim!” (EYEEY s. 46)

Birer ikişer bardak da onlar vurdular. (TSS s. 11)

Üçer beşer goşam.. (DB s. 86)

4.1.3.2.2.4. Kesirli Sayı Sıfatları

Kesir sayı sıfatları nesnelere parçalarını belirtirler. Bir kelime gurubu hâlinde bulunurlar (Ergin, 2004, s. 252).

Çıkmadık canda umut var, ama ben **yüzde kırk** yangın var, diye bankaya rapor ulaştıracağım. (EYEEY s. 126)

Mestan Kâ, sizin köye tahsis edilen kerestenin **üçte ikisini** bu adamlara sattık iki bin beş yüz lira verdiler. (EYEEY s.145)

4.1.3.3. Belirsizlik Sıfatı

Belirsizlik sıfatları isimleri kabataslak, yetersiz şekilde belirten sıfatlardır (Banguoğlu, 2015, s. 352).

Küfül küfül yel yalasın **her bir** yönünü.. (YA s. 14)

Heç bir baba değmez. (AYY s. 29)

İki yıl önce Allah'ın belâsı bir tolu **tüm bir** köyün ekinini, üç karıklık sebzemizi, bostanımızı yerle bir etti. (EYEEY s.15)

Her dereden bir su getirir, kendinizi çam dalına çıkarır, Hoca efendi'yi suçlu ilan edersiniz. (EYEEY s. 51)

Tohum gredisi, çiftçi gredisi, öküz gredisi, daha isimlerini bilmediğim **bir sürü** gredi... (EYEEY s. 61)

Orta yerde minnetini çekecek **heç bir** hal yok. (CŞ s.31)

Ben dönmeyinen **hiçbir** iş bitmemiş... (CŞ s. 45)

Sarı giremiseler dakmadı ya, bir iki bin **bir şeyleri** varmış... (CŞ s.170)

Altı üstü olmayan **bir sürü** lâf.. (DB s. 36)

Her bir zorunuzu tedariklesin.. (DBs. 137)

Tespit edilen örneklerde “hiçbir” belirsizlik sıfatının yazı dilindeki kullanımı dışında “heçbir” şeklinde de kullanıldığı görülmüştür.

4.1.3.4. Soru Sıfatları

İsimleri soru yoluyla belirten sıfatlardır. İsmine önüne getirilen kaç, kaçar, kaçınıcı, hangi, ne, nasıl, neredeki gibi soru ifadeleri ile sıfatın bu işlevi karşılanmaktadır (Banguoğlu, 2015, s. 352; Korkmaz, 2009, s. 393).

Niye, “**Hangi** taş sert ise başını ona vur” derler. (AYY s. 96)

Hangi gavimden? (AYY s. 109)

Ne yüzlen şehre gidip müdürleri göreceğiz? (EYEEY s. 42)

Bal şerbet içenlerin bir adım ötesinde kuru arpa ekmeğine razılık gösterip, gelip gittiklerinden toprağın bile hiç haberi olmayan bu köylü ehalisinden **ne** haber?.. (EYEEY s. 74)

Ne haltlar işlediğimi cümlemin huzurunda birer birer tadat etsin. (EYEEY s. 81)

Adamların **ne** gabahatı var? (CŞ s. 41)

Kekil **hangi** gün? (CŞ s. 131)

Bizim de üstümüze **ne** hizmet düşerse canla baş üstüne... (Ç s. 36)

Şu bizim bilmem **kaç** kalem borçlu olduğumuz Ziraat Pangasına bizim berber Nuri Efendiyle gittik. (DB s. 115)

4.1.3.5. Sıfat Tamlaması

Sıfat tamlamaları, sıfatların cümle içindeki olağan kullanımlarıdır (Korkmaz, 2009, s. 350).

Beş on gün önce nafianın arabası bir harman büyüklüğünde **demirboruyu** köyün ortasına yığmış. (EYEEY s. 14)

Bu köyden **üç kişi** gittik; üçü Allah'ın rahmetine gömüldü, şehit oldu. (EYEEY s. 15)

Sana bile **giz köşesinden** bir nokta açmadım. (TSS s. 6)

Sap kağnısına resmi ile gider... (Ç s. 10)

4.1.3.6. Aitlik Eki

İyelik veya aitlik ifade eden eklerden biri +ki'dir. İsim kök ve gövdelerine doğrudan gelmesinin yanında isimlerin ilgi ve bulunma hâli eki almış şekillerinden sonra da gelmektedir (Ercilasun vd., 2007, s. 50).

Raşit, odanın **peykesindeki** 'gusulhanede' bir helke soğuk suyu tepesi aşağı aktardı. (DB s. 94)

4.1.3.7. Sıfatlarda Karşılaştırma

Sıfatlar varlıkların niteliklerini ya doğrudan bildirirler ya da başka bir varlıkla kıyaslayarak bildirirler. Sıfattaki niteliğin ölçü, miktar ve derecesini ortaya koymaktadır. "Sıfatların bu işlevi kendinden önceye gibi, kadar, daha, fazla, çok, pek, en, ziyade, harikulâde gibi zarf veya zarf olarak kullanılan sözlerin getirilmesiyle karşılanır." (Korkmaz, 2009, s. 370).

"Bizim efendi ağalar iktidarı bu kez **daha** korkunç yakalar" derken uyuyakalmışım... (EYEEY s. 35)

Köyün **en** iyi ambarına Hoca'mın zahrası konulacak. (EYEEY s. 53)

Ben bir iki laf edeyim, ite dalaşmaktansa çalıyı dolaşmak **daha** iyi. (EY EY s. 65)

Karım, iki oğluyla birlikte anasını görmek için **daha** er saatlerde ayrılmışlardı evden. (TSS s. 6)

Hele ana baba **bu denlü** bir oyun tezghlayamazlardı bir tecik kızlarının üstünde. ( s. 174)

Kafamız heç kimseden **daha** kel değil.. (DB s.43)

Benim gününde o rafazılara söylenecek **daha çok** sözüm var.. (DB s. 101)

Elmalar da hani ya **en** eyisinden kızarmış, allaşmış, morlaşmıştır. (DB s. 107)

Ama bey garı **pek** zorluydu. (Cş s. 32)

En büyük gaterler Allıllarındı, Nizamlarındı, Grclerindi. (Cş s. 8)

Abbas Sayar'ın romanlarında tespit edilen örneklerden “bu denlü” rneği son hecedeki -i ünlüsünün yuvarlaklaşması ile yazı dilindeki “bu denli” şeklinden farklı kullanılmıştır.

4.1.3.8. Sıfatlarda Pekiştirme

Sıfatlarda pekiştirme, pekiştirme sıfatları ile yapılır. Pekiştirme sıfatları, belirli kurallarla sıfatın başına hece eklenmesiyle oluşur. Sıfatların ya da sıfat olarak kullanılan isimlerin tekrarlanması ile de karşılanabilir (Korkmaz, 2009, s. 383, 384).

Her yerde el bebek gl bebek, **bsbyk** lokantalarda izaz ikram, otellerde kuş tüyü yataklar, çaylar, kayfeler, cuvaraların envaisi... (EY EY s.71)

Gavisinden, uzunundan, tek şerefeli değil iki şerefeli, yontma taştan **büyüklerin büyüğü** bir minare dikecekler. (EY EY s.89)

Sımsıkı adam. (Cş s.97)

Tümünden **semesersem** kaz olmuştu. (Cş s. 147)

Senin de evelallah **gosgoca** bir rfn var köy yerinde. (DB s. 88)

Yukarıdaki “bösböyük, büyüklerin büyüğü, gosgoca” örnekleri yazı dilindeki kullanımından farklı olarak kullanılmıştır.

4.1.4. Zamirler

Zamirler nesnelere temsil ya da işaret yoluyla karşılamaktadırlar. Zamirler nesnelere dildeki gerçek karşılıkları değildir, ancak gerektiğinde onları ifade edebilen kelimelerdir (Ergin, 2004, s. 262, 263).

4.1.4.1. Şahıs Zamirleri

Varlıkları kişi olarak temsil ederler ve kişi adlarının yerine geçerler. Şahıs zamirleri gramerde birinci, ikinci, üçüncü şahıs olarak gösterilmektedir. Teklik ve çokluk şekilleri ile kişi sayısı altıya çıkmaktadır. Bu zamirlerin yalın hâlleri şu şekildedir: (Korkmaz, 2007, s. 405)

Teklik 1. Şahıs: ben

Çokluk 1. Şahıs: biz

Teklik 2. Şahıs: sen

Çokluk 2. Şahıs: siz

Teklik 3. Şahıs: o

Çokluk 3. Şahıs: onlar

Şahıs zamirlerinin çekimli şekilleri şöyledir: (Korkmaz, 2007, s. 411)

İlgi durumu benim

senin

onun

bizim

sizin

onların

Yükleme durumu

beniseni

onu

bizi

sizi

onları

Yönelme durumu

bana

sana

ona

bize

size

onlara

Bulunma durumu

bende

sende

onda

bizde

sizde

onlarda

Çıkma durumu

benden

senden

ondan

bizden

sizden

onlardan

Vasıta durumu

benimle

seninle

onunla

bizimle

sizinle

onlarla

Eşitlik durumu   bence   sence   onca   bizce   sizce
onlarca

Ben, öküzlerin, tayın, kıratınyeygisini onunla paylaştıramam. (YA s.18)

Ne deyi altı yüz şiniğe imam tutturdun **bize**? (YA s.65)

Ben de yüreğimin yağından **sana** bir batman yağ vereyim.. (AYY s.27)

Sen nesin ki, etin budun ne ki, **bana** yüreğinden bir batman yağ bağıslıyorsun? (AYY s. 27)

Hep **onun** eteğinden tutuyorsunuz emme ne bizim bildiğimiz var ne sizin getirdiğiniz... (EYEEY s.117)

Birer ikişer bardak da **onlar** vurdular. (TSS s. 11)

“Gözümü açtım **seni** gördüm,” dedi. (Ç s. 65)

Yeyip içtiğin **senin** olsun. (Ç s. 146)

Ölü **bizim**, Allah rahmet eylesin.. (Ç s.208)

Sizin için ise, ‘dünya yeniden yeniye’.. (DB s. 13)

Abbas Sayar’ın romanlarında tespit edilen şahıs zamirleri yazı dilindeki kullanımları ile aynıdır.

4.1.4.2. Dönüşlülük Zamirleri

Yapılan işin yapana döndüğünü gösteren zamirlerdir. Dönüşlülük zamiri “kendi”dir (Banguoğlu, 2015, s. 364; Ergin, 2004, s. 272).

Ben **kendi** içimden “Alan satan sinlerinde bulsun” derdim. (CŞ s.33)

“Garip doğan göbeğini **kendi** eliyle kesermiş..” (TSS s.56)

“Bir iş tut,” diyorum **kendi kendime**. (TSS s.68)

Herkes **kendi** başının derdine düşmüş... (Ç s.43)

İt kağınının gölgesinde yatarmış da **kendi** gölgesi sanırmış. (Ç s.109)

Sen şaşırдың mı **kendini** Zöhre Eme? (Ç s. 158)

Ve herkesin aklı **kendisinin** padişahıdır. (DB s.40)

İncelenen romanlarda dönüşlülük zamiri yazı dilindeki gibi “kendi” kelimesidir.

4.1.4.3. İşaret Zamirleri

İşaret zamirleri nesnelere işaret etmek, göstermek suretiyle karşılayan kelimelerdir ve bu zamirler nesnelere yerini bildirmektedirler. Türkiye Türkçesinde kullanılan işaret zamirleri şunlardır: Bu, şu, o, bunlar şunlar ve onlar. Türkiye Türkçesinde işaret zamirleri ile “ara” kelimesinin kaynaşması ile bura, şura, ora işaret zamirleri oluşmuştur (Ercilasun vd., 2007, s. 56; Korkmaz, 2009, s. 424).

Ondan sonra sen sağ ben selâmet... **Ondan** sonra kalk şıkır şıkır oyna... (EYEEY s. 123)

Bir kışın yarısını buldururum **bununlan**... (CŞ s.11)

Sen yürü Hüseyin bağa! Seni **ora** paklar. (CŞ s. 17)

Bunu icâdlayanların sinine söyletme beni... (CŞ s. 24)

Elden ele gezen örnek **bu** imiş.. (TSS s. 10)

Orada tarla tapan, arsa dükkân hepsi onlarındır. (TSS s. 68)

Bunun burası Eset çavuş... (Ç s. 9)

Bizi ele, âleme malamat eden **bu**. (Ç s. 21)

Biz **buyuk** yavrum. (Ç s. 137)

Orayı da biraz siz gaşıyın.. (DB s. 34)

Ele alınan romanlarda da işaret zamirleri yazı dilindeki kullanımı ile aynı şekildedir.

4.1.4.4. Aitlik Zamirleri

Aitlik zamirleri, kişi ve işaret zamirleriyle kurulan isim tamlamalarında tamlanan ögesinin kaldırılarak yerine +ki aitlik ekinin getirilmesi ile oluşturulan

zamirlerdir. “*Bu zamirler +ki ekinin yardımıyla, bir varlığı “ilgili bulunma, ait olma” anlamı ve işlevi ile temsil etme görevi yüklenmişlerdir: benim kitabım → benimki, senin odan → seninki, onun çantası → onunki, şunun işareti → şununki gibi.*” (Korkmaz, 2009, s. 430).

Bu yıl da **bizimki**, ödeşik gitti. (EYEEY s. 134)

Yukardaki bir de kanar ki bu sahtekârlığına! (CŞ s. 126)

Bizimki kömür derdine yine çarşıya döküldü. (CŞ s. 138)

Seninki, kuru söğütten düdük kavlatmak. **Seninki**, yavan gökten rahmet beklemek.. (CŞ s. 158)

Ben **bizimki** görse bile Halim’e gıcık veriyordum. (TSS s.79)

Seninki benim, **benimki** senin.. (TSS s.85)

Seninki büyük bir gardaşlık.. (TSS s.85)

Bizimki eti tırnağa şekvâcı etmemek. (Ç s.103)

Ben de Ali’nin külâhı Veli’ye, **Veli’ninki** Ali’ye türküsü ile sürdürüyorum bu işi.. (DB s.127)

Sizinki karın gurultusu.. (DB s. 186)

İncelenen romanlarda tespit edilen aitlik zamiri örnekleri yukarıda verilmiştir. Bu zamirlerin kullanımı yazı dilindeki kullanımlarıyla aynıdır.

4.1.4.5. Belirsizlik Zamirleri

Belirsizlik zamirleri, nesnelere belirsiz şekilde ifade eden zamirlerdir (İlaslan, 2006, s. 62).

Hepiciği dede mirası.. (AYY s.29)

Yarın **tümücüğünüzle** sandık başında buluşmak üzere **hepiniz** Allah’a emanet olun. (EYEEY s. 18)

Ne haltlar işlediğimi **cümlenizin** huzurunda birer birer tadat etsin. (EYEEY s. 81)

Nice sonra **biridurdu**. (TSS s.15)

İki **şey** iki **seydir**. (Ç s. 192)

Hep **birbirinin** altında ‘cücük’ arar. (DB s.30)

Kafamız **heç kimseden** daha kel değil.. (DB s.43)

Herkesin kazanı kapalı kaynar.. (DB s.47)

Oysam kim, mesarifat için almışsa beş on **bişiler** almıştır. (DB s. 126)

Hepisi helâda bacı gardaş.. (DB s. 215)

Abbas Sayar’ın romanlarında tespit edilen belirsizlik zamirleri yukarıdaki örneklerde verilmiştir. Bu zamirlerden “hepiciği, tümücüğü, hepsi, bişi, heç kimse” yazı dilindeki şekillerinden farklı kullanılmıştır. Bunlardan “hepsi” zamiri ünlü türemesi, “heç kimse” ünlü daralması, “bişi” zamiri ise ünlü daralması ve ünsüz düşmesi ile oluşmuştur. “Hepsi ve tümü” belirsizlik zamirlerine küçültme eki getirilerek bu zamirler “hepiciği ve tümücüğü” şeklinde kullanılmıştır.

4.1.4.6. Soru Zamirleri

Soru zamirleri, yerini tuttıkları ismi soru yoluyla ifade eden zamirlerdir (Banguoğlu, 2015, s. 367).

Ula, dedi, bize bu avuç patlatmayı **kim** öğretti? (EY EY s.18)

Emmevelâkin bu dirliksizlik, düzensizlik **nerden** çıkıyor? (EY EY s. 114)

Öyle bir yerden gelsem, ona **kimin** merhabasını getiririm?(CŞ s. 13)

Bu ihtiyar **nevin necisi? Nerden** gelir, **nereye** gider? (CŞ s. 154)

İşinin adı **ne?** (CŞ s.163)

Neler çektim gâvur kızının elinden! (Ç s. 8)

Biz sürelim de nizah **nereye** varırsavarsın... (Ç s. 18)

Acelene **ne?** (Ç s. 222)

“Elime **ne** tükürdünüz ki, yüzünüze onu çalayım.” (DB s. 50)

İncelenen romanlarda tespit edilen soru zamirleri “ne” ve “kim” zamirleridir.

4.1.5. Zarf

Zarflar, fiillerin ve sıfatların önüne gelerek anlattıkları kılış, oluş veya vasıfları açıklayan ya da değiştiren kelimelerdir. Zarflar, sıfat ve fiil hükmünde zarf öbeklerine de gelip anlamlarında değişiklik yapmalarının yanında zarfı daha yakından belirtirler (Banguoğlu, 2015, s. 371). Abbas Sayar’ın romanlarında tespit edilen zarf çeşitleri aşağıda verilmiştir.

4.1.5.1. Yer - Yön Zarfları

Yer yön zarfları, yer ya da yön bildirerek fiilin anlamını tamamlayan zarflardır. Bunların çoğu yön eki ile zarf yapılmıştır (Ercilasun vd., 2007, s. 57; Ergin, 2004, s. 259).

Dönüş yolunda **geri** çevir, ayır mallardan. (YA s.24)

Ahaşimdi yarın bir gün köyün cami **önüne** partici deyyusların bir cipi gelir, bir cipi gider. (EYEEY s.156)

Haydi oğlum tut ışığı Hoca efendinin **önü sıra**.. (Ç s.113)

Ters geri gönderdi hepsini... (Ç s. 201)

4.1.5.2. Zaman Zarfları

Zaman zarfları, bir oluş ve kılışın zaman içinde yerini gösteren zarflardır. Bu zarflar, Ne zaman? Ne vakit? sorularına karşılık verir (Banguoğlu, 2015, s. 374).

Bıldır çektüğimizi bu yıl da çekeriz, olur biter. (YA s.93)

Er akşamda köye varırsın. (YA s. 115)

Doğrusu **devresi gün** sabahı iple çektim. (AYY s. 22)

Efendâborcumu **tiftikte, vapağıda** öderim. (EYEEY s.101)

İlkin nahiyenin postasını verdi. (EYEEY s.150)

Sen beni **hemencecik** başından sav! (CŞ s.125)

Nice sonra biri durdu. (TSS s. 15)

Yüzüne **yeniletin** söylüyorum. (Ç s.106)

Yarın **erden** gitmek gerek... (Ç s. 162)

İlerisi gün gördüm. (Ç s. 206)

Raşit'e **hemencik** ev yaptırmışlar. (DB s. 115)

Abbas Sayar'ın incelenen romanlarında tespit edilen zaman zarfı örnekleri yukarıda verilmiştir.

4.1.5.3. Durum Zarfları

Durum zarfları bir oluş ve kılışın niteliğini, nasıl yapıldığını, ne durumda olduğunu belirtirler (Korkmaz, 2009, s. 499).

Sen öyle **delicoş** esip durma. (YA s. 9)

Kum, **büngül büngül** kaynamaya başlamış.. (AYY s. 72)

İki saatlik **yayan yapıldak** koşacaksın. (EYEEY s. 13)

Köye gelir, **goduş goduş** söylenir: "İşte, der. Ben avcıların şahıyım." (EYEEY s.105)

O iş biraz karışık emme, **acı zulum** onun içinden de çıkarız evvelallah... (EYEEY s. 107)

Sizler de koca köyü bir umut ekmeği ile **oyum oyum** oynatıyorsunuz. (EYEEY s.163)

Ağır dur, **batman** doğ.. (Ç s.20)

Sıkı gel be birader. (Ç s. 75)

Pel pel baktık ellerin mülküne. (Ç s.123)

Vay **harp harp** kopasıca Haydar. (Ç s.152)

Seme seme, alık alık bir köşede durdum. (DB s.115)

Beni **gine** bir titreme aldı. (DB s. 208)

“Yemez olasıca, üç yılın ikisini kısır geçirir,” der, **sokrana sokrana** önüne yarım gozer saman atardı. (DB s. 227)

Ele alınan romanlarda Yozgat ağzına ait durum zarfları yukarıda verilmiştir. Bu zarflardan bazıları ikileme şeklinde kullanılmıştır.

4.1.5.4. Azlık-Çokluk Zarfları

Azlık çokluk bildiren, miktar, derece ifade eden zarflar azlık çokluk zarflarıdır. Ne kadar? Ne derece? Sorularına karşılıktırlar (Ergin, 2004, s. 262; Korkmaz, 2009, s. 517).

Heç gıymetini bilmedik. (CŞ s.32)

Uşaklarımın yaptığı, gelinlerimin yaptığı zulumlara **tümüvnen** tüy dikti bu ilâniyet... (CŞ s. 53)

O kadar dalsız, budaksız olmadığımı görsünler. (CŞ s. 135)

Kış ziyade olursa **kerpic kerpic** satar. (Ç s. 120)

Haa, lâfin kösteğine **fazla** bastık biz.. (Ç s. 146)

İcicik ayrılalım buralardan... (Ç s. 172)

Atanı görmeye giderken dayı evinde **bir solukluk** otur. (DB s. 184)

Odalarda olsun, kooperatifte olsun Gani ‘ana avrat’ **bir boy** ıslatılıyordu. (DB s. 185)

Erkek dediğin **iccik** vurup kıracak.. (DB s.237)

Tespit edilen azlık çokluk zarflarından bazılarında yazı dilinden ses değişiklikleri ile farklılık vardır. “Hiç” zarfı romanlarda “heç” şeklindedir. Yine “azıcık” Yozgat ağzında “icicik” şeklinde kullanılmıştır.

4.1.5.5. Soru Zarfı

Soru zarfları, fiillerin anlamını soru bakımından tamamlayan zarflardır. Türkiye Türkçesinde soru zarflarının sayısı sınırlıdır (Ercilasun vd., 2007, s. 57).

Şimdi ben bu rakıyı birden **nasıl** tepeme diktim? (EY EY s.21)

Gazi Ahmet emmisen **nasıl** görüyorsun bu köyün halini?..(EYEEY s.121)

Bakalım **ne** yaptı? (EYEEY s.149)

Niye ki geldin bu bağa? (CŞ s.12)

Şu günlerde daha da **nasıl** güzelleşmiş, **nasıl** serpilmiştir.. (TSS s.22)

Allah bilir **nasıl** aldı o çavuşluğu?.. (Ç s. 10)

“Bayram değil, seyran değil. Eniştem beni **niye** öptü?” derlerdi. (Ç s.92)

Ne yapar gobel. **Niye** heç gözükmeyen? (Ç s. 121)

Sen **ne** yapan hakiyetsiz Ahmet'im. (Ç s. 121)

Gız, seni doğuracağıma **niye** bir bölük taş düşürmedim ben?. (DB s.277)

İncelenen romanlarda tespit edilen Yozgat ağzına ait soru zarfları yazı diliyle aynıdır.

4.1.6. Bağlaçlar

Bağlaçlar, iki kelimeyi, aynı değerde iki cümle unsurunu, iki yargıyı bazen de iki paragrafı bağlayan kelimelerdir (Banguoğlu, 2015, s. 390).

4.1.6.1. İşlevlerine ve Cümledeki Yerlerine Göre Bağlaçlar

4.1.6.1.1. Sıralama Bağlaçları

Sıralama bağlaçları art arda gelen eş değer ya da eş görevde kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayan bağlaçlardır. Tek kelimedenden oluşan bağlaçlar cümle içinde sıraladıkları öğelerin arasına, tekrarlı olanlar isesıraladıkları öğelerin başına ya da sonuna getirilmektedir (Korkmaz, 2009, s. 1104).

Defin derisine **de** vurur kasnağına **da**.. (AYY s.78)

Bölükbaşı'na **ve** partisine bir irey bile yok. (EYEEY s.18)

Ben İnönü'nde cehennem ateşi **ve** alafına tutulduğum zaman sizi düşünüyordum. (EYEEY s.121)

Hem aba, **hem** çuha isteyecekti. (CŞ s. 13)

Hem garı lâfi tutmak **hemi de** asrileşmek. (CŞ s. 40)

Sen bir daha **ne** böyle gayfelere gel **ne de** bu doksan yüzlü insanları gör...
(CŞ s. 44)

Hemi yeni bir haber, **hemicik** de yeni bir müjde. (CŞ s. 135)

Ne emmeye yararsın, **ne** gömmeye... (CŞ s.152)

Hakimi **de**, mıstantığı **da**. (Ç s. 59)

Ve herkesin akli kendisinin padişahıdır. (DB s. 40)

Hem... hem bağlacı yazı dilinden farklı olarak Yozgat ağzında hem... hemî şeklinde de kullanılmaktadır.

4.1.6.1.2. Denkleştirme-Karşılaştırma-Seçme Bağlaçları

Bu bağlaçlar, cümlenin iki ögesini karşılaştırma, denkleştirme, oranlama, seçme ve yeğleme gibi işlevlerle birbirine bağlarlar.

Ula, Üssüğünoğlu, diyorlardı, bunun belirsiz babası Allahalem Arabatı **ya da** İngiliz. (YA s. 30)

Yoksa mıhtarın yardımcısı mı?.. **Ya da** herhal mıhtar, eğitimci ve gönderecekleri demirgırası köyü mü idare edecek?..(EYEEY s.115)

Aslı var **ya da** yok, Belma hanım paşazade imiş.. (TSS s. 26)

4.1.6.1.3. Pekiştirme Bağlaçları

Pekiştirme bağlaçları, anlamca birbiriyle ilgili iki öğeden birini diğerine anlamca pekiştirerek bağlayan bağlaçlardır. Bu bağlaçlar bağladıkları öğeden sonra gelir ve pekiştirme görevi bakımından aralarında derece farkı gösterenler vardır (Yavuz, 2011, s. 78; Korkmaz, 2009, s. 1115).

Yılıktan sağ salim dönerse helbet ona **da** bir vazife buluruz. (YA s.18)

Samandan saat yapar.**Hemi de** akrebi yelkovanı yerli yerinde.. (AYY s. 45)

Adam Halkçıymış; **hemi de** Nuh deyip peygamber demiş cinsinden.
(EYEEY s. 16)

Canım ciğerim köylüler ‘el eli yur, el **de** yüzü’ sizin hiçbir şeye aklınız ermiyor. (EYEEY s. 103)

Siz ufacık menfaatiniz için, Muhtar, Ocak Başkanı, **dahi** imam, **dahi** kuşkaldıranlarınız, kendinize göre bir ahkâm kesiyorsunuz. (EYEEY s. 163)

Bundan sonra yeşerip **de** bostan olacak değilim ya! (CŞ s. 25)

Ben bizimki görse **bile** Halim’e gıcık veriyordum. (TSS s. 79)

Davulun çomağı **bilem** dengi dengine diye vururmuş. (Ç s. 205)

Ali Ağa gerçek dünyada. Bizler **ise** yalancı dünyadayız. (DB s. 29)

Ocakta **ise** insanın önü kavurga kavurur, sırtı harman savurur. (DB s. 178)

4.1.6.1.4. Nöbetleşme Bağlaçları

Nöbetleşme bağlaçları, cümlede iki öge arasında çeşitli yönlerden seçenekli bir bağlama fonksiyonu gören bağlaçlardır (Yavuz, 2011, s. 78).

Kimi beş, **kimi** on şinik, **kimi** yirmi şinik çeç yığmışlar harman ortasına. (EYEEY s.48)

Desti desti ile vuruşunca **biri** çatlar **biri** kırılır..(EYEEY s.106)

Kimi Demirgırat’ın vilâyet başkanının ehbabı, **kimi** kaza başkanının canciğer dostu, **kimi** mepusların arkadaşı, oşukçusu, kuşkaldıranı hepsi tamam... (EYEEY s.121)

Biliyorsun, **birini** semerciye, **birini** galeyici yanına verdim. (CŞ s.45)

Kimi nalına vurur, **kimi** mihına... (Ç s.20)

“Kazığımızı ne yere çaktık ne gök’e”, Herkes nasıl **bir** gelip **bir** gidiyorsa, bizimki de öyle. (Ç s.102)

Gözünün **biri** kör, kulağının **biri** sağır olacak. (Ç s.119)

Şimdi biz ‘**kiminin** hay gününde, **kiminin** pay günündeyiz’. (DB s.77)

Yalnız **bir** yığılı taş, **bir** canlı diken var ortada. (DB s.78)

Kimi bilemez, **kimi** bulamaz buna derler.. (DB s. 102)

4.1.6.2. Cümle Bağlayıcısı Niteliğindeki Bağlaçlar

4.1.6.2.1. “Açıklama” Bildiren Cümle Bağlayıcıları

“İki unsurdan biriyle ötekini anlamca çözmek, açıklamak aracılığını yapan bağlamlara açıklama bağlamları (conjonction declarative) adını veririz.” (Banguoğlu, 2015, s. 392).

Sanan **ki**, kapısına uşak geldin.. (YA s. 12)

Bir sefa gördük **ki** deme gitsin... (EYEEY s. 21)

Aslı arası arı kredisinin neyin nesi olduğunu köylü bilmiyordu. (EYEEY s. 122)

Kar helvasını ben icat ettim **emme** ben de beğenmedim. (EYEEY s. 147)

Oysaki oralarda bana “Yiğit” derlerdi. (TSS s. 30)

Meğersem yalını bol vermişiz... (Ç s. 32)

“Şarapçılık gâvur işi,” deyip başıma taş yağdırırlar diye.. **Halbukim** öyle bir kârlı işmiş ki, deme gitsin.. (DB s.45)

“Elime ne tükürdünüz **ki**, yüzünüze onu çalayım.” (DB s.50)

Bal tutan parmağını yalar. **Oysamkim**, mesârifat için almışsa beş on bişiler almıştır. (DB s.126)

Niye ki? **Çünkü** ürmeyen iti kapıya koymazlar.. (DB s.164)

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi bazı bağlaçlarda kelime sonunda ünsüz türemesi meydana gelmiştir. Ses değişiklikleri olmuştur. Yazı dilinden farklı olarak “aslında”bağlacı “aslı arası” şeklinde kullanılmıştır.

4.1.6.2.2. “Sonuç” Bildiren Cümle Bağlayıcıları

Bu bağlaçlar, iki cümleyi birbirine sonuç bildirme, sonuca götürme ilişkisi ile bağlarlar (Korkmaz, 2009, s. 1127).

Emmevelâkin görüyom **ki** siz bir meşveret içinde tek ayak olmuşsunuz.
(EYEEY s.15)

Biz yol boyu haşavuzdan eşşek çaldırmadık **ki** cıngıl sepet üzüm çaldırarak.(CŞ
s.10)

Tanrı indinde makbul bir amel sayılırsa ne alâ... **Yoksa** benim keçemin dört
ibiği suda. (CŞ s.25)

O **ki** bana seksen gaymelik merkep aldı. (CŞ s.74)

“Heç garyola gördün mü **ki**?” (CŞ s. 136)

Ben can alıp can veriyorum, gel gör **ki** gâvur aklım nerelerde? (CŞ s.150)

Uzatmamı boynuma al-şerit olup dolamazlar **ki**... (Ç s.99)

Ben de razılık için aranıza sokuldum. **Yoksam** benim ne haddime.. (Ç s.105)

Soğan yemedim **ki** ağzım koksun.. (DB s. 128)

4.1.6.2.3. “Üsteleme” Bildiren Cümle Bağlayıcıları

Üsteleme bağlaçları, iki unsurdan biriyle diğerini pekiştiren bağlaçlardır. Bu
bağlaçlarda artırıcı bir karşılaştırma anlamı vardır (Banguoğlu, 2015, s. 391).

Zaten istidacı Mutullah’tan gayrisinin içinden çıkmasının mümkünatı yok..
(EYEEY s. 151)

Herkes tanıyor gıybetinde **zaten**... (CŞ s. 157)

Senin de **zaten** boğazın kısa... (Ç s. 206)

Dayın öleli **zaten** bir gün kapımızı aralamadığından belli.. (DB s. 142)

4.1.6.2.4. “Zıtlık” Bildiren Cümle Bağlayıcıları

“Bu gruba girenler, cümlelerden birinin gösterdiği yargıyı ötekine karşı
çıkarma, karşıtlama işlevi ile bağlayan bağlaçlardır.” (Korkmaz, 2009, s. 1132).

Anan da büyük bacımız sayılır. **Lâkinim** ki, üç adım ötedeki evimizi bilemez,
bulamaz oldunuz. (DB s. 145)

“İki yüz lirayı gönderdim,” diye mektupta lâf ederken, sanan ki tüm bir dünyayı başıma taç eylemişsin.. **Oysalarım oysa**, tüm bir âlem, ben sözünü etmedim ya, iki yüz liraya yalanından bir “pravo” çalıyor. (DB s. 174)

4.1.6.2.5. Daha Başka İşlevlerle Kullanılan Cümle Bağlayıcıları

Allah vere de anası razılık gösterseydi. (CŞ s. 94)

“**Allah vere de** kız geleydi...” (Ç s. 25)

Gel gelelim, o boyun eğdikçe Çavuş dalına binerdi. (Ç s. 135)

4.1.7. Edat

Edatların kendi başlarına anlamları yoktur, sadece gramer görevleri vardır ve edatlar hiçbir nesne ya da hareketi karşılamazlar. Anamlı kelimelerle kullanılıp onları desteklerler, böylece gramer görevi görürler (Ergin, 2004, s. 348). Bu çalışmada son çekim edatları ele alınmıştır.

4.1.7.1. Son Çekim Edatları

Son çekim edatları işletme eki görevi görürler. Bu edatlar isimlerden sonra gelip onların çeşitli zarf hallerini yapan edatlardır. Son çekim edatları beraber buldukları ismin sonuna gelirler. Bunlar isme ekli ya da eksiz olarak bağlanırlar (Ergin, 2004, s. 365, 366).

4.1.7.1.1. Gibi, emsal

Altun **gibi**, pirinç denesi **gibi** buğday... (YA s.11)

Kuş **gibi** gitti, geldi. (AYY s.90)

Ben de şahadete erip oralarda kalsaydım; senin **gibi** böyle bir mihtarın emr-i yevmiyesine muhatap olmazdım... (EYEEY s.15)

Ben de bu babayiğit **gibi** elli yüz deynek yedikten sonra ayıktım. (CŞ s.47)

Hemi de gına **gibi** un... (CŞ s.130)

Anamız Fadik’in bağı buz **gibi** olur ahirette... (Ç s.145)

Gücümüz, geçmişteki **gibi** malımıza yetti. (DB s.31)

Er vade o gün, bu gün binbaşım **emsal** çoluksuz çocuksuz sofraya oturmam. (DB s. 37)

Bu örneklerde gibi edatı birlikte kullanıldığı kelimeye benzerlik anlamı katmıştır.

4.1.7.1.2. İçin, üzere

Sebebi ya da hedef ilgisi kuran edatlardır (İlaslan, 2006, s. 86).

Gasvetli Takım Odasında saatlerimi geçirmek **için** bir neden yoktu. (AYY s. 16)

Niye olmayacak bir dava **için** kendini zora koşarsın? (AYY s.86)

İçimden, yüreğimden gelmiyor; lâkin, köy hatırı **için** ireylerimiz sizin, güle güle kullanın! (EYEEY s. 16)

Biz de sözüm ona şan şöhet **için** seybine dolaşan öküzler gibi kayalı yamaçları dolaşıp dururuz. (EYEEY s. 57)

Çenesinden illallah dediğim **için** aldım. (CŞ s. 40)

Bu gâvurluk **üzre** bütün debreşimi. (Ç s. 9)

Sizin **için** ise, ‘dünya yeniden yeniye’.. (DB s. 13)

Canını, malını bizim **için** orta sofrası ettin. (DB s. 82)

Kimse **için** sırtımı yağır edemem.. (DB s. 120)

Yeter ki ten cana, can da tene yaşamak **için** “evet” desin.. (DB s. 210)

4.1.7.1.3. İle

İle edatı vasıta ve beraberlik ilgisi katar. (Ümüt, 2006, s. 100)

Birinci sene tarlalardan koşam **ile** para aldım.. (AYY s. 73)

“An beni bir koz**ile**o da çürük çıksın”.(EYEEY s. 40)

Mihtarınan, Ocak Başkanı **ilen** de “ha hı” **ilen** gününü noktalarsın. (EYEEY s.58)

‘**Elilengelen** düğün bayram...’ (EY EY s.157)

Millet deveyi hamutu**ile**yutuyor. (CŞ s.95)

Beni seven aynam**ınan**, gutum**unan** sevsin. Beni seven çuvalımla, bitim**inen** sevsin. (CŞ s. 115)

Kanı kan **ile** yıkamazlar. Kanı su **ile** yıkarlar. (Ç s.93)

Oradan da kulünk **ile** kaya söküp bu yana getiriyorum. (DB s.75)

Söyleme **ile** dil aşınmaz. (DB s. 212)

Mevlâm bizi zul **ile** terbiye edecek anlaşılın.. (DB s.290)

İle edatı tespit edilen bazı örneklerde yazı dilinden farklı olarak kendinden önceki kelimeye bitişik yazılmıştır ve -la, -inan / - inen / - unan, ilen şeklinde kullanılmıştır.

4.1.7.1.4. Yana

Ben de dükkânlarından **yani** çarşıya dönüp göz ucu bakmadım. (CŞ s.53)

“Köylü benden **yana** oldu,” diyordu. (Ç s.44)

Selâm et cemaâten **yana**. (Ç s. 127)

Paradan puldan **yani** heç bir sıkıntınız olmaz. (DB s.91)

“Yana” edatı yukarıdaki örneklerde yön göstermektedir. Bu edatın tespit edilen örneklerde “yani” şekline rastlanmıştır. Yani, edat Yozgat ağzında “yani” şeklinde de kullanılmaktadır.

4.1.7.1.5. Kadar

Kadar edatı, somut ve soyut isimler ile birleştiği zaman karşılaştırma yolu ile miktar gösteren bir edattır (Korkmaz, 2009, s. 1072).

Olsun isterse bağdaki kelik **kadar** olsun. (CŞ s. 76)

Aklımın yettiği **kadar** bir şeyler de ben söyledim. (CŞ s. 114)

On gün **gadar** misafiriniz olmuş idik. (CŞ s. 158)

Hiç mi hiç, avuç içi **kadar** toprak vermez. (Ç s. 9)

Yook, o **kadar** yağma yok. (Ç s. 30)

“Herhal indi ilâhide makbul bir amelimiz var ki, bizi bu **kadar** olsun korudu” dediler. (Ç s. 88)

El **kadar** yüreğimde dağlar gibi derdim var. (Ç s. 121)

Avuç **kadar** ayağıma çarığı takışımın, gönden yapılmış sırımları bağlayışımın mutluluğu da unutulur cinsinden değildi. (DB s.22)

Dinim **kadar** biliyorum bunu.. (DB s.42)

Edatın ön sesi g şeklinde de kullanılmaktadır.

4.1.7.1.6. Beri

Bende oldum olası, çocukluğumdan **beri** ‘haccavlık’ var. (AYY s.80)

Bu örnekte beri edatı zaman ifade etmektedir.

4.1.7.1.7. Göre

Göre edatı, eklendiği kelimeye nispet ve izafe edilen bir uygunluk gösterir. (Korkmaz, 2009, s. 1074)

Benim de kendime **göre** okkam var dirhemim var. (AYY s.27)

Şimdiki hâl okkam, dirhemim, hesabım, kitabım buna **göre**... (CŞ s.88)

“Geliin halına **göre** salın.” (CŞ s. 108)

Sen git te boyuna **göre** yâr bul!. (Ç s.205)

“Keyfin nasıl? Adamına **göre**,” derler. (DB s.51)

Allah niyetine **göre** taşı ayağına doladı.. (DB s.268)

4.1.7.1.8. Diye

Gemsiz, yularsız, eğersiz, mindersiz atınanyola çıkmış **devi**.(YA s.39)

“El elin ölüsüne dındın **diye** ağlar” diye mırıldandı. (CŞ s.112)

‘Uşaklarım bana bakmıyor’ **diye** boynuna davul takıp yedi mahallede çaldı.
(CŞ s. 114)

Esgeriyede okunacağı için eline geç geçerse **deye** bakkal Mevlut adresesine postaladım mektubu.. (DB s. 238)

Yukarıdaki örneklerde bu edatın uzak göçüşme ve ses değişikliği meydana gelmiş şekilleri görülmektedir. Örneklerde görüldüğü üzere edat Yozgat ağzında bu şekliyle de kullanılmaktadır.

4.1.7.1.9. Birlikte

Osmanlı Kadılığından Cumhuriyetle **birlik** hakimliğe... (AYY s. 34)

Karım, iki oğluyla **birlikte** anasını görmek için daha er saatlerde ayrılmışlardı evden. (TSS s.6)

Birlikte edatı bu örneklerde beraberlik fonksiyonu ile kullanılmıştır. Edatın birlik şekli görülmektedir.

4.1.7.1.10. Gayri

“Bu edatlar eklendikleri, adın gösterdiği kişi veya nesnelere öteki kişi veya nesnelere ayrılışını ifade ederler.” (Korkmaz, 2009, s. 1070).

Netice Nafile hanımı da hayal hanemizden söküp atmadan **gayri** elimizde sermaye kalmadı... (AYY s. 79)

4.1.8. Ünlemler

“Ünlem, söz içinde konuşanın acıma, beğenme, sevinç, korku, çaresizlik, şaşkınlık, üzüntü, dua, hayret, pişmanlık, kıskançlık, özlem gibi çok çeşitli duygu ve heyecanlarını etkili ve kısa bir biçimde anlatmaya; karşısındakilere seslenmeye, çağırmaya, cevap vermeye, göstermeye, sormaya, onları onaylamaya, redde veya tabiattaki sesleri taklit yolu ile kelimeler türetmeye yarayan bir söz türüdür.” (Korkmaz, 2009, s. 1140).

4.1.8.1. Nitelik ve Görevleri Bakımından Ünlemler

4.1.8.1.1. İçe Dönük Ünlemler

Bu ünlemler insanın iç dünyasındaki duygu ve heyecanları dışa vuran ünlemlerdir (Korkmaz, 2009, s. 1148).

“**Vıy** analar,” demiş. (EY EY s.98)

Aaaah!.. Şu poyraz yeli bir esse... (EY EY s. 118)

Sınamayı kurt yemedi**ya!**..(EY EY s. 120)

Aman **ha** ayağınızı bozmayın!..(EY EY s. 159)

Elimizden uçup gidince de “**Vah**” dedik ya, amma velâkin tavşan yamacı aştı. (CŞ s. 32)

Sen çayını iç **hele!** (CŞ s. 128)

Haa, gayın validenin bir dileği var. (CŞ s. 133)

Öyle **ya**, otlu, sulu bir dere... (TSS s.69)

Hele hoş geldin sen. (Ç s.145)

Aman uykuya boz, heç birine yüz verme.. (DB s.248)

4.1.8.1.2. Dışa Dönük Ünlemler

“İnsanın dış dünyada kendi dışındaki kimselerle hayvanlar ve nesnelere olan iletişim ilişkisini seslenme (hitap), gösterme, sorma, onaylama, cevap verme yollarıyla ortaya koyan ünlem türleridir.” (Korkmaz, 2009, s. 1173).

4.1.8.1.3. Seslenme Ünlemleri

İnsanların karşısındaki insanlara seslenmek ya da hayvanları yönlendirmek için kullandıkları ünlemlerdir (Korkmaz, 2009, s. 1174). İncelenen romanlarda tespit edilen Yozgat ağzında kullanılan seslenme edatları aşağıda verilmiştir.

Doovaah, diye bağırdı. **Doovaah** domuzun öküzleri... (YA s.9)

Voohaa ırzı kırıklar... (YA s.14)

Amaan **bire** Üssüğünoğlu, sen de boş yere tatlı canımı üzüyorsun, ince eleyip sık dokuyorsun...(YA s.28)

Ula gomşular! Bu köyün yiğidi Satı Hatun... (EYEEY s. 46)

Ha, gözünü seveyim Mustafam! Benim aslan babam? (CŞ s.111)

Gı, **kele anam!** (CŞ s. 127)

Ula, tez günde, şu benim babamı, canım ciğerim merkebimi getirseler. (CŞ s. 147)

Sıkı gel **be** birader. (Ç s. 75)

Ne bileyim **kele**.. (Ç s. 180)

“**Gı** ana, ni yapıyon ki?” deyip duruyor. (DB s. 104)

4.1.8.1.4. Gösterme Ünlemleri

Bu ünlemler bir kimseyi, bir şeyi, bir yeri ya da düşüncüyü işaret ederek gösteren ünlemlerdir (Korkmaz, 2009, s. 1179).

Aha, şu ahır sekisinde kışladık bir yıl... (YA s. 93)

Aha işte icracı caminin önünde!..(EYEEY s. 80)

Yook, gözün kesmiyorsa, **aha** külhan, **aha** ranza... (CŞ s. 114)

Aha, donluğu, gömleliği. (CŞ s. 140)

Aha yüzü. (Ç s. 103)

Deyhaa, geliyorlar bu yana. (Ç s. 171)

Ahacık çizik çiziyorum. (Ç s. 182)

Aha geldim, **aha** gidiyorum şen olasin Halep şehri demişler. (DB s. 48)

4.1.8.1.5. Sorma Ünlemleri

Karşılıklı konuşmalarda soru sorma anlatımı taşıyan ünlem türüdür (Korkmaz, 2009, s. 1180).

Öyle mi istiyon **yoğisem** sen? (CŞ s. 113)

4.1.8.1.6. Cevap Ünlemleri

“**Helbette** gomşular sizin dediğiniz olur”. (EYEEY s. 57)

Elbette ünlemi burada kelime başında ünsüz türemesi ile kullanılmıştır.

4.1.8.1.7. Ses Yansımali (Ses Taklidi) Ünlemler

Bu ünlemler insanların doğadaki bütün varlık ve nesnelere ait sesleri benzetme ve taklit yolu ile çıkardığı seslerden oluşmaktadır. Bu ünlemlerin tekrarlama yolu ile ikileme şeklinde kullanılanları da bulunmaktadır (Korkmaz, 2009, s. 1188, 1189).

O mermiler **pıtır pıtır** sağıma soluma düşerken Bodosunoğlu Meydan Yerinde mısır patlatır sanardım. (CŞ s. 41)

Garı ‘Tuz’ dese, yüreğim ‘**Cız**’ der. (CŞ s. 140)

Sonra **vızıla** eve... (CŞ s. 168)

Zil epey **dınıladı..** (TSS s. 37)

Ayak **tıptırları** artarken, umudum da arttı. (TSS s. 37)

Amanın bir **cart curt...** (Ç s. 10)

İkide bir **zirt zirt** kazaya mı koşardık? (Ç s. 39)

Tereyağdan kıl çeker gibi sessiz, soluksuz, **hırlıdsız, dırlıtısız** bu işin içinden çıkmak bana düşer. (DB s. 71)

Öbür gelin de ‘bulgur döğücüsünün **tık** deycisi’ydi. (DB s.109)

Zızıltını kes, get yerine, er saat de olsa devril, yat.. (DB s.277)

4.2. İkileme

Beni ‘**darda bunda**’ bırakmıyor. (YA s. 33)

Bir de küçüklüğün arsız rahatlığına kavuşunca, **yolunu belini** keser.. (AYY s. 47)

Sen, ben **yeler yeler**, aç yatarız. (EYEEY s. 57)

Öküzleri al, **tarladan tapandan, çiftten çubuktan** beni kurtar. (EYİY s. 86)

Ceza muza diye de heç bir gomşu ile kötü olamam. (EYİY s. 152)

O göz ağrısının, o **bet bereketin**? (CŞ s. 19)

İnan bu kasayı başında olmayınca böyle **kit kit** attığını hiç mi hiç görmedim..
(TSS s. 93)

Beş yüz lirayı verdim **senetsiz sepetsiz**.. (TSS s. 96)

Tarla da babayın olsun, **tump** da babayın... (Ç s. 24)

Demircisi, kömürcüsü, **bakkalı çakkalı** hepsi tekmi.. (DB s. 16)

Karılara **cıncık boncuk** satar. (DB s. 19)

Bir **asıği gediği** varsa er'i alır. (DB s. 175)

Gecenin konuşmalarını evin **eniği cücüğü** bile duydu.. (DB s. 246)

Ele alınan romanlarda çok sayıda ikileme örneğine rastlanmıştır. Bu ikilemeler anlamı güçlendirmek için kullanılmıştır. Bazılarında ses düşmesi ve ses değişiklikleri görülmektedir.

SONUÇ

Bu bölümde Abbas Sayar'ın romanlarında Yozgat ağzının incelenmesiyle ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir. Bu çalışmada Abbas Sayar'ın yedi romanı dil bilgisi ve söz varlığı bakımından incelenmiştir. Bu romanlardan hareketle Yozgat ağzının dikkat çeken özellikleri aşağıda verilmiştir. İnceleme bölümünde örnekler verildiği için burada gerekli yerlerde örneklere yer verilmiştir.

Bu çalışma yazılı metinler üzerinde yapıldığı için tespit edilen örneklerin telaffuz özellikleri incelenememiştir.

Bu çalışma ile Yozgat ağzının yazı dili ile ortak ve farklı yönleri ortaya koyulmuştur. Yöre ağzının yazı dili ile farklı olan özellikleri olduğu gibi aynı özelliklerinin de olduğu görülmüştür. Abbas Sayar, romanlarında yöresel sözcük, deyim ve atasözlerine çokça yer vermiştir. Bu sebeple konular incelenirken birkaç konu dışında yeterli sayıda örneğe yer verilebilmiştir.

Çalışma esnasında hiçbir zorlukla ve çözümlenemeyen bir sorun ile karşılaşılmamıştır.

Abbas Sayar Yozgatlı olması sebebiyle bölge ağzına hâkimdir ve romanlarında Yozgat ağzını başarılı bir şekilde kullanmıştır.

Sayar, romanlarında köyde yaşayan kahramanları yöresel ağız ile konuştururken, şehirli kahramanları düzgün bir Türkçe ile konuşturmuştur. Örneğin; “El Eli Yur El De Yüzü” romanında anlatıcının düzgün bir Türkçe ile konuştuğu görülürken, diğer kahramanların Yozgat ağzı ile konuştuğu görülür. Yine “Dik Bayır” romanında şehre göç etmiş anlatıcı düzgün Türkçe kullanırken, Beydiyar köyünde yaşayan diğer kahramanların konuşmaları ağız özelliği taşımaktadır. Bu iki farklı kullanımın olması romanlarda gerçekliği sağlamıştır. Yazarın yöresel ağız özelliklerini romanlarında kullanması eserlerinin anlaşılmasına engel değildir. Sayar, romanlarında genelde anlatıcıyı şehirden seçerek de anlaşılabilirliği sağlamıştır.

Romanlarda standart Türkçeden söylem özelliği olarak farklı olan kelimler dışında, Yozgat yöresine ait pek çok kelime, atasözü ve deyime de rastlanmıştır. Yozgat ağzında günlük yaşamda kullanılan çeşitli nesnelere standart Türkçeden farklı adlandırıldığı, farklı sıfatlar ve fiiller kullanıldığı görülmüştür. Bunlara; tırıp (bol), küşüm (endişe), cibicik (alkış), zabın (zayıf), zorlu (güzel), keh (baş), itağ (sofra bezi), keleş (yakışıklı, güzel), inişmek (sakinleşmek), oşukçu (yalaka), yelmek

(çabalamak), kerpiç (tezek), koşam (bir avuç kadar ölçü birimi), pırtıcı (kıyafet satan kimse), öcbe (inatçı), makat (sedir), kesme şeker (küp şeker), ullaham (heralde), tıptırtı (ses) gibi kelimeler örnek verilebilir.

Yöre ağzında kullanılan birçok atasözü ve deyimde de romanlarda yer verilmiştir. Bunlar Yozgat ağzının zenginliğini göstermesi bakımından önemlidir. “El bizden sebep Allahtan”, “yazın abanı al, kışın ister al ister alma”, “el içinde vasiyet ettik ölmeyince olmaz”, “el elde baş başta”, “elin nazarı beyin şahanını gökten indirir”, “yiyen ağız utanır”, “ata atsan at yemez ite atsan it yemez”, “hekim kim? Başından geçen”, “al Allah kulunu zapteyle delini”, “tırnağın varsa başını kaşı”, “açık yaraya kurt düşmez”, “ite dalaşmaktansa çalıyı dolaşmak daha iyi”, “bilen bilir bilmeyen bir tutam mercimek sanır”, “desti desti ile vuruşunca biri çatlar biri kırılır”, “el elin ölüsüne dın dın diye ağlar”, “sınamayı kurt yemedi ya”, “el ilen gelen düğün bayram”, “oyum oyum oynatmak”, “koşa yaşamak”, “geçim ehli olmak”, “daşlı köye dana gütmeye gitmek”, “teselleme getirmek”. Yazar bu atasözü ve deyimleri kullanarak söyleyişi daha etkili hâle getirmiştir.

Yukarıda verilen bu kelimeler, deyimler ve atasözleri romanların yazıldığı dönemin ağız özelliklerini göstermesi bakımından önemlidir. Bu ifadelerden bazıları günümüzde kullanılmamaktadır. Özellikle gençler bu ifadelerin birçoğuna vakıf değildir.

Standart Türkçe ile ortak olan bazı kelimeler romanlarda Yozgat ağız özelliklerine göre değiştirilmiştir. Değişime uğrayan bu kelimelerden bazıları aşağıda verilmiştir.

Abbas Sayar’ın romanlarında Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılan sekiz ünlü kullanılmıştır. Fakat bu ünlülerin Yozgat ağzında bazı kelimelerde değişime uğradığı görülmüştür. “Dene” tane, “alaf” alev, “gabül” kabul, “hâbe” heybe, “doğ-“ döv-, “niden” neden, “leymun” limon, “möhüm” mühim, “böyük” büyük.

İncelenen romanlarda Yozgat ağzına ait ifadelerde kelime başında, kelime ortasında ve kelime sonunda ünlü düşmesi olayı da görülmüştür. “Zeynimi” zihin, “ahret” ahiret, “nitsin” ne etsin, “aceb” aceba, “tomafil” otomobil. Ele alınan romanlarda Yozgat ağzına ait kelimelerde ünlü türemesi olayına da rastlanmıştır. Bu türeme olayı kelime başı, kelime ortası ve kelime sonunda görülmektedir. “İlayık” layık, “üleş” leş, “hemi” hem, “yemini billah” yemin billah. Kelime ortasında

türeyen ı, ,e, o, u, a, i ünlüleri iki ünsüz arasında türemektedir. “Pangonat” banknot “apartuman” apartman, “çıtılatıldılar” çıtlattıldılar.

Yozgat ağzında kalınlık incelik uyumunun tam olduğu görülmüştür. Yabancı dillerden Türkçeye giren kelimeler de Yozgat ağzında uyuma girmiştir. “Afsunlu” efsunlu, “menevre” manevra, “afat” afet, Şimdiki zaman eki -yor Yozgat ağzında -yo şeklindedir ve düzlük yuvarlaklık uyumunu bozmaktadır. “Sanıyon” sanıyorsun, “ekiyok” ekiyoruz, “iletmiyom” iletmiyorum.

Yozgat ağzında tonlulaşma, tonsuzlaşma, sızıcılaşma, akıcılaşma, süreksizleşme gibi ünsüz değişimleri dışında başka ünsüz değişimleri de mevcuttur. “Tomofile” otomobile, “pavlikeler” fabrikalar, “kevşinin” keşfinin, “günafına” günahına, “çöver” çöker, “babal” vebal, “yassı” yatsı, “fişne” vişne, “kapatamassın” kapatamazsın. Kelime başında, ortasında ve sonunda ünsüz düşmesi ve türemesi olayları görülmektedir. Ünsüz olaylarından tonlulaşma ve sızıcılaşma örneklerine daha çok rastlanmıştır.

Yapım ekleri incelenen romanlarda Yozgat ağzına ait kelimelerde yazı dilindeki şekilleriyle kullanılmıştır.

Yozgat ağzında şimdiki zaman eki olarak -yor, -mAktA, -yo kullanılmaktadır. Bu eklerden -yo ekinin kullanımı yaygındır.

Yazı dilinde -(I)z şeklinde olan 1. çokluk şahıs eki Yozgat ağzında -(I)k şeklindedir. “Gösteririk” gösteririz, “aşıyok” aşıyoruz, “öperik” öperiz, “beklerik” bekleriz.

İncelenen romanlarda ilgi hâli eki olarak bir örnekte “-yin” eki kullanılmıştır. Yozgat ağzında yazı dilindeki ilgi hâl eklerinin dışında “-yin” de kullanılmaktadır. “İneğiin” ineğinin.

Vasıta hâli eki olarak Yozgat ağzında “-InAn, -UnAn, -lAn, -lA” ekleri kullanılmaktadır. Kısarakla, oğluyulan, elinen.

İşaret sıfatı “şu” Yozgat ağzında “şo” şeklinde de kullanılmaktadır.

Abbas Sayar’ın romanlarında tespit edilen Yozgat ağzı belirsizlik zamirleri yazı dilinden farklı olarak “hepiciği” hepsi, “tümücüğü” tümü, “hepisi” hepsi, “bişi” bir şey, “heç kimse” hiç kimse şeklindedir.

İle edatı incelenen romanlarda Yozgat ağzına ait kelimelerde yazı dilinden farklı olarak kendinden önceki kelimeye bitişik yazılmıştır ve edat,“-la, -inan, -inen, -unan, -ilen” şeklinde kullanılmıştır.

“Kadar” edatının “gadar” şeklinde de kullanıldığı görülmüştür.

“Diye” edatı Yozgat ağzında uzak göçüşme ve ses değişikliği ile “deyi” ve “deye” şeklinde de kullanılmaktadır.

Yozgat ağzında “birlikte” edatının “birlik” şekli görülmektedir.

Yön gösteren “yana” edatı Yozgat ağzında “yanı” şeklinde de kullanılmaktadır.

Yozgat ağzına ait seslenme ünlemlerinden biri yazı dilinden farklı olan “kele”dir. “Kele” Yozgat ağzında kadınlar tarafından kullanılan bir ünlemdir. Bu ünlemin kullanımı yöre ağzında yaygındır, fakat romanlarda birkaç örnekte yer verilmiştir.

Gösterme ünlemi “aha” Yozgat ağzında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu ünlemin “ahacık” şekli de kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Balcı, S. (2007). *Qartqoca Romanı Esasında Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Zarf-Fiiller*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Buran, A. (1996). *Anadolu Ağzlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Dağcı, Y. (2012). *Yahyalı (Kayseri) ve Yöresi Ağzları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Doğan, M. (2012). *Aksaray ve Yöresi Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Eker, Ü. (2004). *Seyyid Kasimî'nin Destanlarının Metin, Aktarım ve Dil İncelemesi (Ses ve Şekil Bilgisi)*. Çanakkale.
- Ergin, M. (2004). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.
- Erselcan, F. (2009). *Sosyal Sermaye ve Ekonomik Kalkınma Sivas, Kayseri, Yozgat Bölgesinde Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- İlaslan, Ü. (2006). *Yozgat- Çandır Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- İvgin, H., Turhan, S., Ünal, Ö., (2009). *Yozgat Türküleri ve Oyun Havaları*. Ankara: Yozgatlı Dernekler Federasyonu.
- Kartallıoğlu, Y., Yıldırım, H. (2007). *Türk Lehçeleri Grameri*. Ahmet Bican Ercilasun (Ed.), *Türkiye Türkçesi* (s. 31-80). Ankara: Akçağ.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Korkmazığıt, A. (2010). *Çayıralan ve Yöresi Ağızları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Nazlıgöl, N. (2007). *Abbas Sayar'ın Romanları Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Osmangazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Peker, E F. (1997) *Yozgat Şehir Coğrafyası*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tavşancıoğlu, A. (2011). *Şu'arâ-yı Bozok Yozgat'ın Kadim Şairleri*. Yozgat: KÜN Yayıncılık.

Sayar, A. (2014). *Yılkı Atı*. İstanbul: Ötüken.

Sayar, A. (2011). *Can Şenliği*. İstanbul: Ötüken.

Sayar, A. (2002). *Çel*. İstanbul: Ötüken.

Sayar, A. (2002). *Anılarda Yumak Yumak*. İstanbul: Ötüken.

Sayar, A. (2002). *Dik Bayır*. İstanbul: Ötüken.

Sayar, A. (2003). *El Eli Yur El De Yüzü*. İstanbul: Ötüken.

Sayar, A. (1987). *Tarlabaşı Salkım Saçak*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Ümüt, A. (2006). *Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Üstüner, A. (2000). *Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Yavuz, S. "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar", *Diyalektolog*, S III (2011), ss. 59-107.

[C:\Users\kur\Downloads\YozgatKentTarihi_20160218165442635\(2\).pdf](C:\Users\kur\Downloads\YozgatKentTarihi_20160218165442635(2).pdf) [09/11/2017]

<https://bozoksempozyumu.bozok.edu.tr/dosya/cilt2/504-514.pdf> [09/11/2017]

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Yozgat_\(il\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Yozgat_(il)) [20/02/2017]

ÖZGEÇMİŞ

Adiviye KOÇ, 1991 yılında Yozgat'ta doğdu. İlköğrenimini Bahçeşehir Şehit Mehmet Armağan Alper İlköğretim Okulunda, lise öğrenimini Serpil Akdağ Lisesinde tamamladı. 2009 yılında Gazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümünü kazandı. 2013 yılında bu bölümden mezun oldu. Aynı yıl Bozok Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yeni Türk Dili alanında yüksek lisans yapma hakkı kazandı. 2017 yılında Yozgat Bahçeşehir Şehit Mehmet Armağan Alper Orta Okulunda ücretli öğretmenlik yaptı.

Adiviye KOÇ

13/08/2017